

TARİH KRİTİK

History Critique

3 Aylık Hakemli **Kitap** Tanıtımı ve İncelemeleri Dergisi
Quarterly Peer Reviewed Journal for Book Review and Review
Essays

Erişime açık yayın- Open access

Cilt/Vol. 5

Sayı/Issue

3

Temmuz/July 2019

dergipark.gov.tr/tarihkritik

e - ISSN 2149-8733

TARİH KRİTİK DERGİSİ

Journal of History Critique

Hakemli Kitap Tanıtımı ve İncelemeleri Dergisi /Peer Reviewed Journal for Book Review and Review

Essays

Cilt/Vol. 5 • Sayı/Issue 3 • Temmuz/July 2019 • e-ISSN 2149-8733

SAHİBİ/Owner
Oğuzhan SAYGILI

EDİTÖR/Editor
Doç. Dr. Hasip SAYGILI

EDİTÖR YARDIMCISI/Vice Editor
Eyüp BULUT

YAYIN KURULU/Editorial Board
Prof.Dr. İskender ÖKSÜZ
Büyükelçi (E)/Ambassador (R) H. Kemal GÜR
Prof.Dr. Mahir AYDIN
Prof.Dr. Alfina SIBGATULLINA
Prof.Dr. Fatma ÜREKLİ
Dr. Abdrasul İSAKOV

MUSAHHİH/Proofread
Mustafa Hakan YILDIRIM

tarihkritik@gmail.com <http://dergipark.gov.tr/tarihkritik>

23 Nisan Mah. 11 Nolu Sok. 3/2 Turkuaz Apt. B Blok No 2 Şahinbey 27070 Gaziantep

Tarih Kritik Dergisi, tarih sahasında yılda dört kez Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında yayımlanan kitap tanıtımı ve incelemeleri dergisidir. Yazılar, derginin değil yazı sahiplerinin görüşünü yansıtır. Yazı sahipleri akademik ve hukuki olarak yazılarından sorumludur.

Journal of History Critique is quarterly published in January, April, July and October for book review and review essays on history. The writings reflect opinions of the authors, not that of the journal.

Reviewers are responsible for their reviews in regard of academic and legal matters.

İÇİNDEKİLER/Contents

KİTAP TANITIMLARI/BOOK REVIEWS	203
Bilge Kağan'ın Vasiyeti, Ahmet Taşağıl Murat Tunay ŞEN	204
Moğolistan Sehayatnamesi 13. Yüzyılda Avrupa'dan Orta Asya'ya Yolculuk, Plano Carpini, Çev. Ergin Ayan Rumeysa KABLAN	207
Tarih Bizi Çağırıyor, Pelin Çift, Tufan Gündüz Kübra Nur KAPÇIK	210
İpek Yolu, Peter Frankopan Alper KANDEMİR	213
100 Soruda Kudüs, Zekeriya Kurşun, Ali İhsan Aydın Sibel KÖÇER	217
Osmanlı-Rusya İlişkilerinde Abhazya, Zaza Tsurtsumia Aytül DEVELİ	220
Kısa Almanya Tarihi, James Hawes, Çev. Yavuz Alogan Tamerçan ÇAĞLAR	223
Moltke'nin Türkiye Mektupları, Feldmareşal Helmuth Von Moltke, Çev. Hayrullah Örs, Editör. Ahmet Örs Bekir Hakan SUNGUROĞLU	226
Türkistan'da Bir Bozkurt Enver Paşa, İlyas Kara Rabia Büşra KURUCA	229
Osmanlı Harekatı Günlüğü Yemen 1849, Mustafa Hami Mustafa Halil AYDIN	232
Atatürk'ün Ailesi, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Atatürk'ün Soykütüğü, Mehmet Ali Öz Ahmet ULU	235
Türkistan Kaygısı, Alihan Töre Saguni, Çev. Oğuz Doğan, Kutlukhan Şakirov Zeynep Ece TARHANLI	239
Rus Dışişleri Arşivi'nin Gizli Belgelerinde Osmanlı'nın Cihan Harbi'ne Girişi, Azad Ağaoglu Recep KUL	243
Kafkas İslam Ordusu Yitik Neslin Hikayesi, Abdulhamit Avşar Şule ZENGİN	246
Kısa Türkiye Tarihi, Sina Akşin Hümeyra TÜFEKÇİ	249

İtiyat Zabiti Münim Mustafa'nın Harp Hatıraları Kanal Seferi'nden Çanakkale'ye, Ahmet Yurttakal Barış KILIÇ	252
Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi, Geoffrey Swain Merve AYTAR	256
1917 Rusya'da Devrimde Devrim, Mehmet Ö. Alkan, Y. Doğan Çetinkaya Asena GÜLCAN	259
Çanakkale Savaşı, Deniz, Kara Savaşları ve Cephe Gerisi 1915, Nuri Balcı Coşkun YILDIRIMTÜRK	263
İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet, İlber Ortaylı Merve Nur AKBAY	270
Türkiye'nin Yakın Tarihi, İlber Ortaylı Muhammet Abdullah AYDIN	273
KİTAP İNCELEME VE KİTAP TANITIM ESASLARI/ GUIDELINE FOR REVIEW	276

KİTAP TANITIMLARI/BOOK REVIEWS

Bilge Kağan'ın Vasiyeti

Prof. Dr. Ahmet Taşağıl

Bilge Kültür-Sanat Yayın, İstanbul, 2018, 98 Sayfa, ISBN: 978-605-9525-67-31

Murat Tunay ŞEN*

Tanıtımını yapacağımız bu eser, I. Ve II. Gök Türk Devleti ile Türk tarihinin Türkçe yazılı ilk kaynakları olan Orhun Anıtları ve diğer yazıtları anlatan, Bilge Kağan'ın vasiyeti ile sözlerinin yorumlandığı bir kitaptır.

Bilge Kağan Türk tarihinin en önemli kişilerinden biridir. Tahtta kaldığı yıllarda iç ve dış düşmanlarla kuşatılmış devletini vezir Bilge Tonyukuk ve kardeşi Kül Tegin ile birlikte çetin mücadelelere girerek kurtarmıştır. Aslında onun devleti için çalışması babası ölüp amcası Kapgan kağanlık makamına oturduğunda şadlık gibi önemli göreve getirildiğinde başlamıştır. Amcası Kapgan'ın ölümü üzerine haksız yere tahta geçen İnel'i Kül Tegin bir ihtilal ile ortadan kaldırmış, ağabeyi Bilge'yi kağan yapmıştır.

*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, murattunay@gmail.com

731 yılında Kül Tegin'i kaybeden Bilge, büyük üzüntü duymuştur. Bir yıl sonra çektiği tarifsiz acıları ifade etmek, milletine, özellikle gelecek nesillere ders vermek amacıyla bir bark yaptırmıştır. Barkın duvarlarına kardeşi Kül Tegin'in mücadele sahneleri resmedildiğinde gözleri dolarak seyretmiştir. Sonra Türk kültürünün en önemli hazinelerinden sayılan Kül Tegin yazıtını diktirmiştir.

Bilge Kağan, Bengü taşlara Gök Türk Devletinin kuruluşunu, zayıflamasını, yıkılışını ve yeniden bağımsızlığını kazanışını kazıtarak yazdırmıştır. Sonra gelecekte aynı zorluklara düşmemek için neler yapılması gerektiğini anlatmıştır.

Bütün bunları milletine, ama özellikle gelecek nesiller ders alsın diye vasiyet niteliğinde taşlara kazıttırmak suretiyle yazdırmıştır. İşte bu çerçevede eserde; Bilge Kağan'ın vasiyet niteliğindeki sözleri değerlendirilmektedir.

İdeal bir Türk Devleti modelinin çizildiği Kül Tegin ve Bilge Kağan yazıtları tarihimizin başta sosyal ve siyasi temeli olmak üzere birçok alanda temelini temsil etmektedir. Bu taşlar üzerine oyularak yazılanlar günümüzde de önemini kaybetmemiştir. Tam tersi günden güne daha fazla değer kazanmaktadır. Bu eser işte bu nedenlerden ötürü Türk dünyasının temel en eski yazılı metinleri arasında görülen bu yazıtların sahiplerinden Bilge Kağan ve dönemindeki Türk Devletini Gök Türkleri de anlatması açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü Bilge Kağan, dünyayı, kendi milletini ve devletini tanıttıktan sonra çok iyi analizler yapmaktadır. Bu yaptığı analiz ve tespitlerle ebediyen Türk milletine nasihat verirken, vasiyette etmektedir. Bunları yaparken de her türlü ihanet, düşmanlık, iyi-kötü günü görmüş bir lider olarak konuşmaktadır.

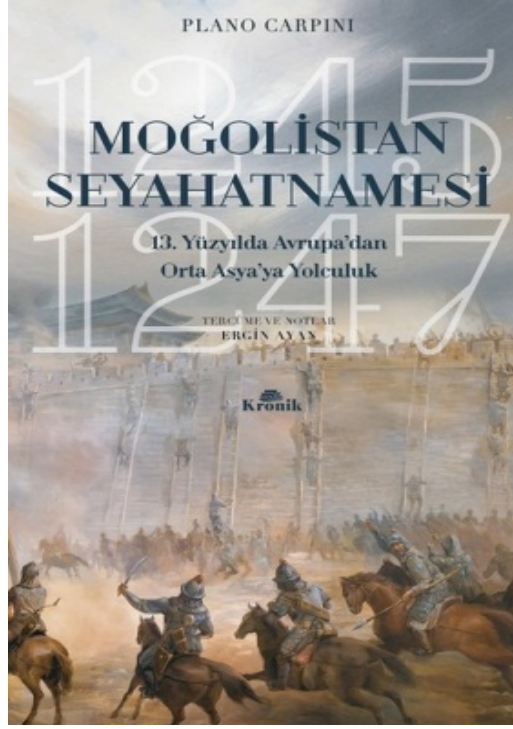
Çalışmamıza konu olan Bilge Kağan'ın Vasiyeti adlı kitap dört ana başlıktan meydana gelmektedir. Bunlar sırasıyla; "I. Gök Türk Devleti", "II. Gök Türk Devleti", "Anıtlar Hakkında" ve "Orhun Yazıtları Fotoğrafları" adlarını taşımaktadır. Kitabın ilk bölümünde I. Gök Türk Devleti anlatılmaktadır. "İl Kağan" (devletin hükümdarı) ünvanını alan Bumın ile 542 yılında devlet niteliği için ilk adımlarını atan Gök Türkler, 545 yılında Çinlilerle de diplomatik ilişkiler kurmuşlar ve 552 yılında da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu bölümde, Doğu ve Batı Gök Türk Devletleri ile bu devletler sonrasında gelen fetret dönemine vurgu yapılmaktadır. Yine bu bölümde Gök Türklerin isimlerinin nereden geldiği, efsaneleri, Çinlilerle yaptıkları mücadeleler, I. Gök Türk Devleti'nin en büyük hükümdarı olan Bumın'ın ikinci oğlu Mukan dönemi ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu dönemde devlet sınırlarının, Kore'den Karadeniz'e, Çin'in ortalarından kuzeyin ıssız derinliklerine kadar ulaştığına da vurgu yapılmıştır. Mukan'ın 572 yılında ölümü sonrasında yerine kardeşi Taspar geçmiştir. Çin imparatorlarına "oğullarım" diyen Taspar'ın stratejik yönetim hataları ve Budizm dinine meyletmesi nedeniyle devletin zor durumda kalmasına vurgu yapılmaktadır. Taht kavgaları sonrasında yönetime gelen İşbara'nın, Çinli casus Ch'ang Sun-sheng'e gerektiğinden fazla değer vermesi sonucunda devlet hanedan üyelerinden Tardu'nun Çin'in de yardımıyla Doğu Gök Türk Devleti'ni kurmasını, İstemi Yabgu da 552'de Gök Türk Devletinin bağımsızlığı ilan edilince batı kanadının

idaresini ele almıştır. 576 yılında ölümüne kadar da başarı ile yönettiği vurgulanan kitapta, ondan sonra yerine oğlu Tardu'nun geçtiği belirtilerek, Tardu'nun 582Den sonra devletin doğusundan ayrılarak bağımsız Batı Gök Trük kağanlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Ancak 601 yılından sonra Doğu Gök Türk Devletinin iç işlerine karışması ve bir süre onun da kağanı olması ile Çinlilerle karşı karşıya gelmesi, onların hile ve entrikalarıyla büyük bir darbe yediği anlatılmaktadır.

Bu bölümün en son başlığı ‘Fetret Dönemi’dir. Doğu Gök Türk Devleti yıkılınca T’ang İmparatorluğu 679 yılına kadar büyük baskı altında Gök Türk ülkesini idare ettiklerinin vurgulandığı bu bölümde, Türk beyliklerinin yavaş yavaş ayaklanmaya kalkıştıklarına da vurgu yapılmıştır.

Bilge Kağan’ın Vasiyedi adlı kitabın ikinci bölümünü; II. Gök Türk Devleti başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; Gök Türk Devlet modeli, bozkır devletinin görünmesi, Gök Türklerin Türk tarihinde neden model olduğu, boyların rolü, Türk ilinin temel unsurları ve tanımı, bağımsızlığın ve vatanın önemi, halkın kağanlara yaptırımları, törenin ve uygulanmasının önemi, kağanlığın temsili, toyun varlığı ve etkisi, merkez yürütme/ayukı, yargı ve hukuki cezalandırma, özel hukuk ile yabancı milletlerin durumu gibi önemli konular anlatılmıştır.

‘Anıtlar Hakkında’ başlıklı üçüncü bölümde ise kitabında başlığı olan Bilge Kağan’ın vasiyeti ve sözlerinin yorumu, Bilge’nin kendini takdimi, hakimiyetinin sınırları, millete tavsiyeler, Çinlilerin karakterleri, milletin vefasızlığı, anıtların dikiliş sebepleri, Türk Devletinin kutsallığı ve sahip olması gereken sınırları, I. Gök Türk Devletinin kuruluşu, sonraki kağanların yanlışları, Çin esareti, istiklalın yeniden kazanılışı, İleriş Kutlug, Kapgan ve devletin Orta Asya’yı yeniden ele geçirişi, Bilge’nin kağan oluşu, Kül Tekin’in başarıları ile Bilge Kağan’ın cenaze töreni bu etkili bir şekilde anlatılmaktadır. Eserin dördüncü bölümünde ise benim de çok önem verdiğim kitabın yazarı Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, 7 sayfada, kendi çektiği 10 fotoğraf kullanarak, eseri okuyucu açısından çok daha etkili hale getirmiştir. Eserin muhatabı olan bizler için ‘Bilge Kağan’ın Vasiyeti’ adlı bu kitap, Türk adını ilk defa resmi devlet adı şeklinde kullanarak milletimize ad verme şerefi kazanan Gök Türklerin tarihimizdeki seçkin yerine vurgu yapmıştır. Kitap Bilge Kağan üzerinden dönemin sosyo-politik, ekonomik, antropolojik ve dini-kültürel yaşantısını anlatan bir tarih vesikası olarak görülmelidir. Kitabın bazı bölümlerde olaylara ve isimlere gereksiz geri dönüşlerin olması olumsuz olarak değerlendirsem de özellikle devletin kuruluşu, Bilge Kağan’ın vasiyet ve millete tavsiyeler ile Çinlilerin karakteri maddeleri dikkatimi çeken bölümler olarak yer aldı. Son bölümde yazarın kendi objektifinden kullandığı on fotoğraf da eserin diğer olumlu yönleri olarak dikkat çekmektedir.

Moğolistan Seyahatnamesi 13.Yüzyılda Avrupa'dan Orta Asya'ya Yolculuk

Plano Carpini, Çev. Ergin Ayan

İstanbul, Kronik Yayınları, 2018, 176 Sayfa, ISBN: 978-975-2430-67-9

Rumeysa KABLAN*

Eser, Plano Carpini tarafından kaleme alınıp, tercümesi Ergin Ayan tarafından yapılmıştır. Plano Carpini, kendisini çok iyi geliştirmiş ve bu görev için Papa tarafından özellikle hizmeti olacağı düşüncesiyle görevlendirilmiştir. Doğumu 1182 olarak tahmin edilen Carpini, Fransisken tarikatına bağlı bir rahip olarak ömrünü sürdürmüştür. Hayatının en önemli yolculuğu olan seyahati ise bize Moğolların tarih ve kültürü başta olmak üzere birçok konuda çok önemli bilgiler sunmuştur. Papa tarafından Moğollara elçi olarak yollanan Carpini'yi diğer elçilerden ayıran fark, yolculuğu esnasında tuttuğu notları bir kitap haline getirmiş olmasıdır.

Bir seyahatname olması açısından da okuyucuya keyif veren bir kitaptır. Yazar kitapta gördüğü, yaşadığı ve etkilendiği olayları tüm şeffaflığı ile ele almıştır. ¹Carpini eserini gayet açık ve anlaşılır bir şekilde

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih bölümü lisans öğrencisi, rumeysaakablan@gmail.com

kaleme almış olsa da; iyi bir çevirinin eşliğinde daha keyifli bir hale gelmiştir. Çeviri, açık, anlaşılır ve iyi bir Türkçeye sahip olup ağır bir dili yoktur. Çevirenin dipnotlar ile bizlere sunduğu bilgiler vasıtası ile de anlıyoruz ki eser iyi bir çalışmanın ürünüdür.

Kitabımız bir sunuş olmak üzere toplam on bölümden oluşmaktadır. Yazar bize tüm yönleri ile ele alınmış bir Moğol tarihi sunmaktadır. Ayrı başlıklar altında Moğollar ve Moğolistan hakkında sosyal, coğrafi, siyasi, askeri, dini ve kültürel bilgiler aktarmıştır.

İlk iki bölümde Moğol halkının yurtlarının coğrafi konumu, iklimi ve Moğolların dış görünüşü, aile yapıları ile mülklerinin durumu yer almıştır. Moğol ülkesinin dünyanın kuzey doğusunda, bir kısmının tam olarak dağlık bir kısmının ise düz olduğunu görmekteyiz. Ayrıca ülkenin su yönünden fakir olduğunu dere ve nehirlerin fazla olmadığını, ülkenin kıraç topraklara sahip olduğunu ve ikliminin belirgin bir şekilde değişken olduğunu yazar bizlere yansıtmaktadır. Moğol halkının dış görünüşleri de kaleme almıştır, gözlerinin küçük olduğunu ve göz kapaklarına kadar çekik olduğunu vurgulamaktadır. Kitapta ilgimi çeken ve bizim örf adetlerimize oldukça uzak olan kısım ise ikinci bölümde bulunan ‘’aile yapısı’’ oldu, erkeklerin geçimlerini temin edebilecekleri kadar eş alma hakkına sahip olduklarından bahsedilmiş, bazılarının on, elli hatta yüz karısı olduğu aktarılmıştır.

Carpini elde ettiği bilgileri sunarken, yoruma fazla başvurmamıştır, insanlarla ilgili elde ettiği bilgileri aktarırken gayet zengin ve ayrıntılı çalışmıştır.

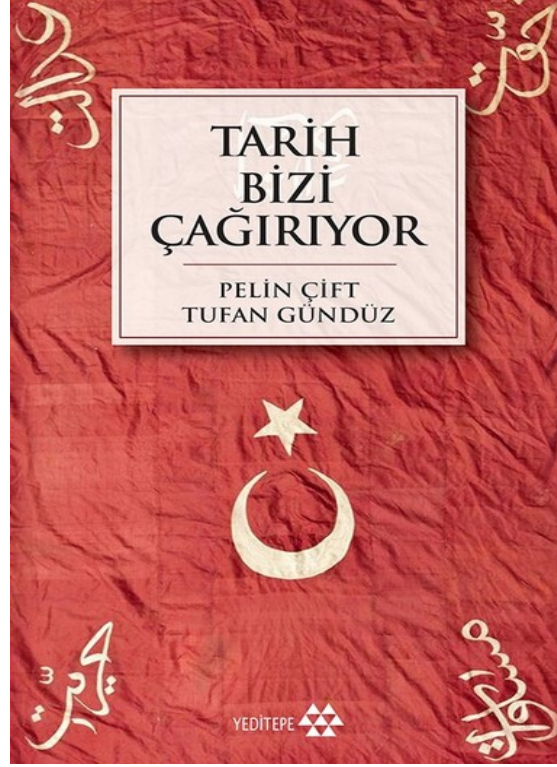
Üç ve dördüncü bölümler, Moğolların örf ve adetlerine ayrılmıştır. Yazar burada Moğol halkının görünen ve görünmeyen bir dünyayı yaratan Tanrı'nın varlığına, ayrıca bu dünyadaki her şeyin onun adaletiyle yerini bulacağına inandıklarını aktarmıştır. Ona dua ederek ya da methiyeler düzerek tapındıklarını öğreniyoruz. Bir diğer ilgi çeken kısım ölü gömme adetlerinden bahsedilmiştir, eğer onlardan biri ölümcül bir hastalığa tutulmuşsa çadırına kara keçeye sarılı bir mızrak saplarırmış, ölü gömülürken mezarına altın ve gümüş koyulduğu, genellikle hayatında bindiği arabası ve parçalanmış çadırının yerle bir edildiği ve adının üç nesil boyunca kimse tarafından ağzına alınmadığına değinilmiştir. Mezarlıklara girmeye yeltenen insanlar yakalandıkları takdirde dövülür ve malları ellerinden alınmış, yazarımız ekibi ile birlikte Macaristan seferinde ölen askerlerin mezarlığının yanından geçerken bekçiler kendilerine ok ile saldırmak istemiş, daha sonra durumu açıklayıp ülkelerine elçi olarak geldiklerini anlatınca onlara dokunmayıp yollarına devam etmelerine izin vermişlerdir.

Moğolların örf ve adetlerinin iyi taraflarına sık sık değinilmiştir hatta yazar öyle etkilenmiş olmalı ki, bütün dünyada Moğollar kadar itaatli insanlar bulunmadığını bizlere aktarıyor. Hükümdarlarına en fazla saygıyı Moğollar gösterir ve onlara yalan söylemeye asla cesaret edemezlermiş. Ayrıca birbirlerine karşı oldukça saygılı olduklarını öğreniyoruz, son derece kanaatkârlarmış, bir iki gün hiçbir şey yemeden oruç tutmak zorunda kalsalar bile neşelerini hiç kaybetmediklerini yazar bizlere aktarıyor. Bu adetlerin iyi tarafları olduğu gibi tabii ki de kötü tarafları da vardır seyyahımızın gözlemlerine göre Moğollar yabancı hiç kimseye saygı duymuyorlardı. Yabancılara karşı çabuk öfkeleniyorlardı. Baştan iyi sözlerle

yaklaşırlar ama sonradan akrep gibi sokarlar ifadelerine yer vermiştir. İlgimi çeken ve beni ürküten bir özellikleri ise, başkalarını öldürme de vicdan azabı çekmedikleri bilgisi oldu.

Yazar bundan sonraki diğer bölümleri; ordu düzeni, silah ve teçhizatları, savaş esiri olan kölelerin durumu ve savaş usulleri olmak üzere kaleme almıştır. Bu kısımda Moğolların savaflara verdiği ehemmiyeti görüyoruz, savaflara giderken son derece donanımlı orduları vardır. Analiz edilen unsurların her biri Moğolların başarısını biz okurlara aktarmaktadır. Moğollar uyum içerisinde yaşamışlardır. Ancak bunun yanı sıra derinlemesine bir yaşam mücadelesine vermişlerdir. Bozkırdaki bu yaşam mücadelesi, insanların birbirlerine karşı olan tutumlarının en az bozkır kadar sert olmasına neden olmuştur. Moğollarda aile kavramı son derece önem arz etmektedir bu yüzden hem ailelerini hem de mallarını korumak için bir takım birlikler oluşturmuşlar, bu birlikler Moğol ordusunu karşımıza çıkarıyor. Devletlere ve insanlara korku salan bu devletin uzun yıllar hüküm sürmesinin nedenlerinden biri hiç şüphesiz ordu düzeni olmuştur. Bu ordu Cengiz Han'dan sonrada devam etmiştir.

Eserin son bölümü seyahatin nasıl olduğuna ayrılmıştır, dönüş yolcuğu ve veda kısmı genel bir çerçevede biz okuyuculara sunulmuştur. Bu bağlamda, Plano Carpini tarafından ele alınan Ergin Ayan'ın tercümesi olan "Moğolistan Seyahatnamesi 13. Yüzyılda Avrupa'dan Orta Asya'ya Yolculuk" adlı kitap Moğolların siyasi, kültürel ve toplumsal tarihini çalışanlar için mutlaka faydalı olacak bir kitaptır. Genel hatlarıyla bu seyahatnamede anlatınlar sayesinde okuyucu hem doğu dünyasını hem de Moğolları daha yakından tanıma şansı bulabilir. Açık dili, keyifli okuması ve okudukça ilginç bilgiler öğrenme imkânı bulduğumuz bu eser okuyucusuna güzel kazanımlar sağlayacaktır.

Tarih Bizi Çağırıyor

Pelin Çift, Tufan Gündüz

İstanbul, Yeditepe Yayınları, Nisan 2018, 207 Sayfa, ISBN: 978-605-2070-42-0

Kübra Nur KAPÇIK*

Eser, Türklerin tarih sahnesindeki yerini Göktürklerden, Selçuklulara, Osmanlılardan Milli Mücadele'ye kadar birçok konuyu ele alarak anlatmıştır. Türklerin vaktiyle hâkim oldukları sahalarda bıraktıkları derin izler, tarihin ruhuyla yeniden birleşip kendini göstermeye başlamıştır. Her devletin bir ruhu vardır, devletler tarihten çekilse bile ruhu varlığını sürdürür. Bir başka devlet olarak, bir başka yapı halinde aramızda yaşarmaktadır. Geniş bir coğrafyada karmaşık dini ve etnik yapıyı idare edebilmek için güçlü kurumların ve adaletle hükmeden bir yapının oluşması gerekiyor. Toplumsal barışı sağlamanın en kolay yolu da adalettir. Bu yüzdendir ki Osmanlıların çekildiği tüm sahalarda istikrarsızlığa sürüklenmiştir. Türkiye, üzerinde taşıdığı tarihi miras yüzünden kader ve inanç birliği ettiği ama tarihin cilvesiyle bugün ayrı düştüğü bütün toplumlarla ilgilenmek zorundadır. Bu sebeple

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, kubra.2356@hotmail.com

Bosna- Hersek'te, Suriye' de, Mısır' da, Afganistan'da, Yemen' de, Filistin'de meydana gelen her olay Türkiye'nin sorumluluk alanına girmektedir. Türkiye; Selçukludan, Osmanlı'dan aldığı mirası reddedemez. Tarih buna izin vermiyor. Bu yüzden "Tarih bizi çağırıyor". Yeniden eski şanlı günlere dönebilmek için. Osmanlı Devleti gerçek bir barış devletiydi. Ancak barışın esasını devletin gücü ve otoritesi oluşturuyordu. Aynı şekilde devletin özgüveni de gücünden kaynaklanıyordu. Aynı şekilde devletin özgüveni de gücünden kaynaklanıyordu. Hızlı bir şekilde imparatorluk ruhuna doğru evrilmenin sebebi de güçlü yapıydı. Bünyesinde yüzlerce etnik ve dini grup barındırdığı halde bunların birbiriyle çatışmadan idare etmek için güçlü bir idare mekanizması, yenilmez bir ordu, meseleleri sükûnetle çözebilen devlet adamları ve nihayet otoriter bir padişah gerekirdi. Bunlar Fatih'ten II. Selime kadar daima bir arada oldu.

Yazarlarımız; eserde önce Türklerin tarih sahnesine çıkışını, Türk adı, soyu, vatanı gibi konuları ele aldıktan sonra Türklerin devletleşme süreçlerini ardından Müslüman olmalarını ve bu sebeple birçok düşmanın olması hasebiyle Haçlı Seferlerini, Safevi Devletini, Ermenilerle yaşadığımız sorunları, Kırım ve Cihan Harbi, Mondros Müterakesi, Mili Mücadele ve Cumhuriyetin ilan edilmesi gibi Türkleri tarih boyunca ilgilendiren çeşitli hadiselerden bahsetmektedir.

Osmanlılar çağında, Balkanlarda İslam Türkler eliyle yazıldığından Batı literatüründe Müslüman olmak "Türk olmak" şeklinde anılırdı. Böylece Türk adı ilk defa etnik bir tanımlama olmaktan çıkıp doğrudan dini bir anlama kavuştu. Türk aynı zamanda Osmanlıları meydana getiren tüm ahalinin ortak adı şekline dönüştü. Bizdeki adı Osmanlı ise de Batı kaynaklarında Osmanlı ülkesi Türk ülkesi olarak kaydedildi. Cumhuriyet döneminde ise Türk adı, vatandaşlık bağı ile Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı olan tüm etnik grupların üst adı olarak kabul edildi. Eserde, Türklerin en önemli sembolünün ise kurt olduğu söylenmektedir. Dişi kurttan türediklerine inanıyorlar, bu inanış özellikle türeyiş destanlarına ve bir atadan doğma hikâyelerine yansımıştır. Türkler arasında kurt, yırtıcı özelliğinden çok yol gösterici bir sembol belirir.

Türklerin kendi dinlerini başka milletlere öğretmek yani dinlerini yaymak gibi bir endişeleri yoktu. Buna karşın Türklerin kapısını çalan pek çok din veya inanış bulunuyordu. Budizm, Maniheizm gibi. Türk tarihinin dönüm noktası kesinlikle İslam' a giriştir. İslam dinindeki Allah inancıyla, Gök Tanrı dinindeki Tanrı inancı benzerlik göstermekteydi. İslam dinine girişin ilk şartı olan Allah inancı, zaten Türklerde önceden vardı ve bunu benimsemekte zorlanmadılar.

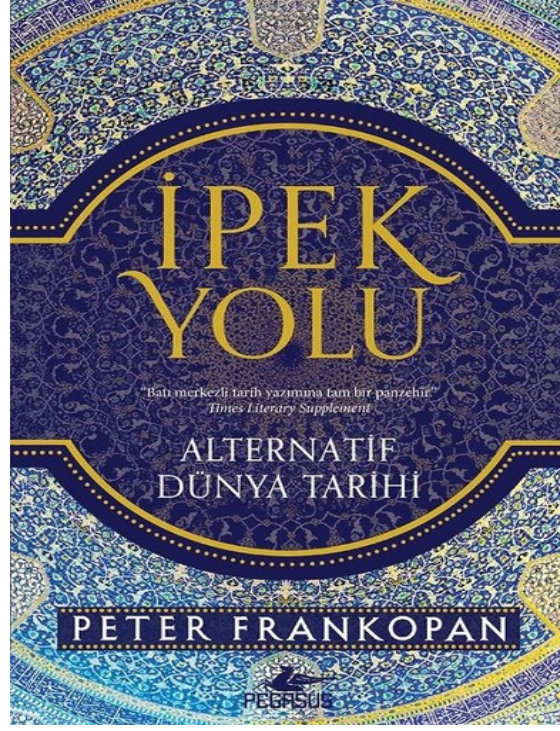
Türklerin hangi boydan geldikleri sorusu ise; Anadolu'ya gelen Oğuz boylarıdır. Türkiye Türkleri Oğuz/ Türkmen kökenlidir. Bunlar tarih sahnesine "Oğuz" adıyla çıkmışlar, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Oğuz adının yerini "Türkmen" adı almıştır. Selçuklular Kınık, Osmanlılar Kayı, Nadir Şah Avşar, Akkoyunlular Bayındır boyundandı. Ama devlet daima Oğuzların/ Türkmenlerin birlikte kurup yücelttiği devletlerdi. Anadolu Türklere vatan olunca başta Selçuklular olmak üzere Türk beyliklerinin büyük eserler verdiğini bilmekteyiz, büyük bir medeniyet inşasına başladığını görüyoruz. Çok kısa bir

sürede Anadolu'yu medreselerden şifahanelere, kalelerden kervansaraylarına, kütüphanelerden özgün şehir mimarilerine kadar sanat eserleri meydana getirmişlerdir.

Kitabımızda Haçlı Seferlerinden ise şöyle bahsedilmektedir. Yazar, Haçlı Seferinin bir kısır döngü olduğunu söylemektedir. Önce Bizans topraklarında ve İstanbul'da yağmalar yapılıyor sonra Anadolu'da Türklere rastlayıp büyük zayıflar yapıyorlar. Sadece ordularını değil şereflerini de kaybetmiş bir halde Kudüs'e ulaşıyorlar. Burada kuvvetlerini birleştiren cesarete kapılıp şehirleri zapt etmeye çalışıyorlar, yine karşılıklarına Türkler çıkıyor. Sonucunda da orduları dağılmış, ekonomik kaynakları kurumuş, perişan ve onursuz bir şekilde ülkelerine dönüyorlar.

Devlet bazı siyasi kararlarında Şeyhülislam'ın fetvasını almıştır. Şeyhülislam'ın fetva makamı olması bazı zamanlarda alınan kararların meşruiyetini arttırmak içindir. Değişen dünyada bir tür yeni açılımlar şeklinde de yorumlamak mümkündür. Bu hususta Ebussuûd Efendi'nin fetvalarının ayrı bir zenginlik taşıdığını söylemekteyiz. Devrin özelliklerini, düşünce dünyasını ve hayat tarzını göstermesi bakımından pek çok ilginç özellikler vardır. Bu tür fetvalar savaş zamanı da alınıyordu. Ancak bu durum din ve devletin karşı karşıya geldiğinin göstergesi midir diyerek akıllarımızda soru uyandırıyor. Bunun cevabı ise, Osmanlılarda din ve devlet çatışma alanlarında yer almazlardı. Yani karşı karşıya gelmezlerdi. Devlet dini vakıf, tarikat ve zaviyelerin işine karışmazdı. Onların kendi gelişimlerini tamamlamalarına ve dini alanla faaliyet göstermelerine daima destek olurdu. Fakat onları hiçbir zaman devlet kurumlarına yaklaştırmazdı, daha doğrusu dini kurumların devlet düzeni içinde pay sahibi olmasına hem imkân tanımaz hem de izin vermez, onların dini alanların dışına çıkmasına fırsat tanımazdı.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse kitabın soru cevap şeklinde olması eserin okunmasını daha akıcı hale getirmektedir. Dili sade ve anlaşılır olmasının yanında konu ile alakalı fotoğraflandırmalar ve şiirler sayesinde toplumun her kesimine hitap edecek niteliktedir. Eserde kaynakça bulunmamaktır bu bağlamda akademik bir çalışma olduğu söylenemez. Türklerin tarih sahnesindeki yeri ve önemi açısından oldukça önemli bir çalışmadır. Türklerin tarih içindeki önemi ve tarih içindeki algısına ışık tutmaktadır.

İpek Yolu

Peter Frankopan

Pegasus Yayıncılık, Oxford, 2018, 799 Sayfa, ISBN: 978-605-299-317-0

Alper KANDEMİR*

İpek Yolu; klasik tarihi literatür de en çok kullanılan ve atıf yapılan ve kaynak gösterilen referans noktalarından biri olma olgusunun yanı sıra günümüzün yükselen gücü Çin Halk Cumhuriyeti'nin yeniden harekete geçirmek istediği devasa bir ekonomik ve politik atılımın şifresini teşkil etmesi bakımından incelenmeye değer bir algıdır. Oxford Üniversitesi Bizans Tarihi Araştırma Bölümü Başkanı Peter Frankopan ise kitabında okuyucularına bu konuda geniş bir vizyon sunuyor. Esere; İpek Yolu'nun oluşum sürecini anlatarak giriş yapan yazar bu kısımda Ayrıntılı olarak, Doğu ve Batı uygarlıkları arasında ki etkileşim üzerinde duruyor. Doğu ve Batı uygarlıkları arasında ki etkileşim üzerinde duruyor. Doğu ve Batı uygarlıklarının tanışıp, kaynaşmasında; Makedonyalı Büyük

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü, alper.kandemir@hotmail.com

İskender'in Asya'ya yaptığı askeri hareketler ve ele geçirdiği bölgelerdeki faaliyetlerinden örnekler veriliyor.

Makedonya'dan askeri hareketine başlayarak, Ön Asya'yı egemenliği altına alan, askeri seferlerini Hindakuş Dağları'na kadar devam ettiren, Büyük İskender'in; Doğu dünyasına Batı kültür normlarını götüren bir kahraman olarak çizilmesi ise yazarın " tarafgirliği " olarak değerlendirilebilir.

İpek Yolu'nun aktifleştigi zaman dilimi olarak M.Ö.119'da Han Hanedanlığı'nın Kansu Koridorunu ilhak etmesi olarak gösterilmesi tarihçilerin üzerinde mutabık kaldığı bir veridir. Han Hanedanlığı'nın " İpek Yolu " nu kullanarak yayılma " politikasının salt ekonomik olmadığını siyasi-askeri hedefleri içinde barındırdığını okumak aradan geçen asırlar ve gelişen teknolojiye rağmen baskın güçlerin devlet politikalarının bir değişim yaşamadığını göstermesi açısından ironik görülebilir.

İpek Yolu ağına ismini veren ham ipeklerin ticari bir meta olmasının yanında bazı yerlerde para yerine değiş-tokuşlarda kullanıldığını okumak ilginç bir anektot teşkil ediyor.

İpek Yolu'nun o günkü koşullarda şartlarda " küresel etkileşim " sağladığını savunan edip, Batı'da ise Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz çevresine hakim olma sürecini adım adım okuyucuya aktarıyor. Jul

Ceaser'in Galya Seferi ve imparatorluğun en geniş sınırlarına ulaştığı Trajan çağı detaylı olarak işleniyor. Akdeniz bölgesinin " süper güç " ü Roma İmparatorluğu'nun; bölge ticaretini kontrol altına alması ve Akdeniz'de Doğu'dan gelen ticaret objelerinden hangilerine ilgi duyulduğu ile ilgili satırlar verilen birçok ekonomik terimden dolayı iktisadi terimlere yabancı veya konuya vakıf olamayanları sıkacak bir aktarım minvalinde yürüyor.

Roma İmparatorluğu'nun topraklarının genişlemesine paralel olarak; Küçük Asya'da bir üsse ihtiyaç duyulması ve Boğaziçi kıyılarında bulunan eski Byzantion kentinde şehir inşa etmesiyle tarihin en önemli şehirlerinden birinin kuruluş aşamasını okuyoruz.

İpek Yolu'nda ki ekonomik dolaşımın aktarımını yapan muharrir akabinde ise bu güzergahda ki entelektüel ve teolojik dolaşımın ana hatları konusunda vurgulamalar yapıyor.

İlerleyen asırlarda; İpek Yolu güzergahında üç baskın güç olan; Çin, Sasani ve Roma İmparatorluklarının iç karışıklıkları, çalkantı süreçleri ve kaotik ortamlarının resmi çizildikten sonra bu kaos ortamının ticaret üzerinde ki negatif etkilerini çeşitli örnekler vererek açıklıyor.

Çin'de; Budizm, Sasanilerde ise; Mecusilik inançlarının var olduğu dönemde Roma İmparatorluğu'nun " Hristiyanlık " inancının yayıldığı dönemde yaşadığı çalkantılar analiz edildikten sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun kurucusu Büyük Konstantin'in bu dini potansiyel gücü ve birleştirici özelliğinden dolayı kabul ettiği ima ediliyor.

İpek Yolu'nu kontrol eden dönemin baskın güçlerinden; Roma ve Sasani İmparatorluklarının derinden etkilendikleri “ Kavimler Göçü “ üzerinde tespitler yapıldıktan sonra IV. YY'ın son çeyreğinde gerçekleşen bu olgunun günümüz Avrupası'nın demografik yapısını şekillendirdiği yorumu yapılıyor.

İpek Yolu'nun; rota ve güzergahı hakkında ki harita ve İpek Yolu güzergahında dinlerin yayılmaması\teolojik dolaşım konusundaki harita; kitabın görsel zenginliği konusunda delil teşkil ediyor.

İpek Yolu; rota ve güzergahındaki baskın güçlerin dinsel inançları arasındaki etkileşim süreci incelenirken tarihi tahlilin yanında teolojik analizlerde cesurca ortaya koyuluyor.

İpek Yolu güzergahında veba felaketi yaşanmasının ticari dolaşım üzerindeki etkileri örneklendirildikten sonra aynı asırda Arabistan'da zuhur eden “ İslamiyet “ dininin dönemin, politik, askeri, ticari dengelerin değişmesinde oynadığı stratejik rol masaya yatırılıyor.

Akabinde ise; Doğu Roma İmparatorluğu'nun kendi güneyindeki bu yayılmaya karşı gösterdiği reaksiyon, kuzeyden Doğu Roma'yı baskı altına alan Müslümanların Avrupa'da ise İspanya'yı ele geçirerek Fransa kapılarına dayandıktan sonra 732'de Puvatya Savaşı'nda durdurulmaları arasında geçen hadiseler aktarılıyor. Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak sloganıyla başlayan Haçlı Seferleri'nin asıl amacının askeri ve ekonomik olduğu bir tarihe yakışacak biçimde bir tarafsızlıkla ele alınıyor.

XII. YY'da ise İpek Yolu güzergahını derinden sarsacak olan Moğol İmparatorluğu'nun ortaya çıkış ve yayılış süreçleri anlatılıyor. Bu süreç içinde dönemin baskın güçlerinin reaksiyonları\tepkileri anlatılıyor.

Cengiz Han döneminde başlayan bu istila hareketlerinin ele geçirilen toprakları halkları için felaket olduğu aktarılmakla birlikte İpek Yolu güzergahında tek bir büyük gücün var olmasının ticari dolaşımı olumlu etkilediği belirtiliyor.

XV. YY 'ın sonlarında ise İpek Yolu rotasının büyük kısmının Müslümanların elinde olmasından dolayı alternatif yol arayan İberyalıların okyanuslara açılarak Keşifler Çağı'nı başlatması kaleme alınıyor. Bu keşiflerin on altı asır sonra İpek Yolu ticaretinin önemini azaltması olgusu üzerinde duruluyor.

Yeni Dünya'nın paylaşılma ve sömürülme aşamasını, Amerika'dan Avrupa'ya aktarılan gümüş ve altınlarla, Batı'nın ilk defa Doğu'ya bariz bir üstünlük kurduğu realitesi üzerinden yüklemelerde bulunuluyor.

XVII YY' da ise İberyalıların güç kaybetmesine paralel olarak Yeni Dünya-Avrupa arasındaki “ Gümüş Yolunun değerini yitirmesi, Britanya ve Hollanda'nın baskın güç olarak sivrilmeye başlamalarıyla, Hint alt kıtasının sömürülmeye başlanması olayları aktarılıyor.

XVIII. YY’ da; Dünya’nın en büyük gücü olan Büyük Britanya’nın ABD’de ki kolonilerini kaybetmesine rağmen Hindistan’da tutunma sürecinde uyguladığı politikaların aktarılması İngiliz siyasetinin ustalığına delalet ediyor.

İpek Yolu’nun güzergahların’dan olan Orta Asya’da ise XVIII. YY ve XIX. YY’da Çarlık Rusyası’nın emperyalist politikaları ve ilhakları anlatılırken, Britanya ve Çarlık Rusyası’nın Orta Asya’ da ki nüfuz mücadelelerine dair misaller veriliyor.

XIX. YY’ da ki Endüstri Devrimi’nden sonra aranan ham madde kaynaklarının bir çoğunun İpek Yolu rotasında bulunmasının bu bölgeleri yeniden “ cazibedar “ kılması olgusu üzerinden çıkarımlar yapılıyor.

“ Üzerinde güneş batmayan “ Büyük Britanya İmparatorluğu’nun Ortadoğu ve İran topraklarını kontrol edebilmek için Osmanlı Devleti, Çarlık Rusya’sı ve bölgesel güçler ile verdiği mücadele Emperyal güç olmanın ticaret yollarına hükmetmekten geçtiği konusunda mühim doneler veriyor.

Orta Doğu ve Orta Asya konusunda büyük güçler arasında verilen bu mücadelenin takip eden dönemde I ve II. Dünya Savaşları’na yol açtığı kaleme alınıyor.

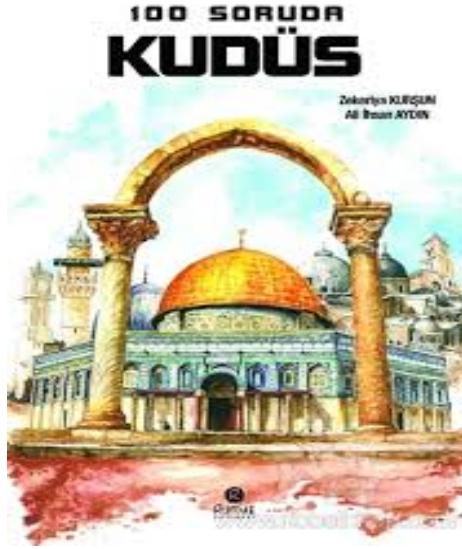
II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin hedefinde tamamen bu coğrafyaya hakim olmanın yatma sebebinin “ enerji kaynakları üzerinde hakim olma “ ihtirasının günümüz de de büyük güçlerin temel politikaları olduğunu görmek mümkündür göndermesinde bulunuluyor.

II. Dünya Savaşı’nın bitmesinden sonra süper güçler; ABD ve SSCB arasında başlayan “ Soğuk Savaş “ döneminde tarafların Orta Doğu ve Orta Asya’yı bölüşmelerinden İpek Yolu coğrafyasının farklı etmenlerden dolayı bu gün bile önemini koruduğu çıkarımı yapılabilir.

SSCB’nin yıkılmasıyla tek süper güç olarak kalan ABD’nin I ve II. Körfez Savaşlarıyla bölgeyi kaosa sürüklemesini eleştiren yazar bu politikanın Ortadoğu’yu kaotik hale getirdiği olgusunu savunuyor.

İpek Yolu rotasında ki önemli devletlerden olan Çin’in bir toparlanma sürecine girdiğinin altı çizilerek Çin Halk Cumhuriyeti’nin bu tarihi kavrama atıfta bulunarak yaptığı dev iktisadi hamlelerden bahsediliyor.

Kitabın sonundaki görseller eserin yazarının okuyucuna verdiği önemi belirtir biçimde kaliteli ve titiz hazırlanmış olması göz doldurucu lakin yazarın iktisadi ilişkiler ağını aktarırken çok fazla ekonomik terim kullanmış olması kitabın yegane eksikliğidir denilebilir.

100 Soruda Kudüs

Zekeriya Kurşun & Ali İhsan Aydın

Rumuz Yayınevi, 1. Baskı, 2018, 248 Sayfa, ISBN: 978-605-5112-77-6

Sibel KÖÇER*

Tanıtımını yapmış olduğum'' 100 Soruda Kudüs '' kitap şimdiye kadar Kudüs'ün önemi hakkında yazılı olanların dışında bir metotla yazılmıştır. Medeniyetlerin doğuşuna ev sahipliği yapmış olması coğrafi ve dini açıdan önemli oluşu istilaların olmasına neden olmuş; '' Paylaşılmayan Şehir .'' Kudüs Filistin bölgesinin en önemli şehridir, Akdeniz'in doğu sahilleri, Ürdün Vadisi ve Lut Gölü'nü arasında bulunan bölgede yer alır. Kitabımız Kudüs'ün ilkçağlardan itibaren tarihi önemi yanı sıra İsrail Devleti'nin kuruluşundan sonra yaşanan yönetim sorununu, beraberinde getirdiği hâkimiyet kurmak için yapılan istilalar silsilesini anlaşılır bir dille anlatmıştır. ²Kudüs ayrı bir öneme sahiptir, semavi dinlerin kutsal mekânlarını özelliklerini anlatırken fotoğraflarla okuyucunun zihinde anlatılanları kalıcı hale getirmesini sağlamıştır aynı zamanda bu görseller sayesinde geçmişe dair bu konu hakkında bir albüme de sahip olmuştur diyebiliriz. Kudüs üç büyük din içinde çok büyük yere sahiptir. Gerek Yahudiler, Hristiyanlar ve tabii İslamiyet için farklı yönlerden de olsa kutsal kabul edilen bir yerdir. Yahudiler için şu açıdan önem arz etmektedir; kendilerine vaat edilen topraklar içerisinde aynı zamanda ''Yahudilik Bilincinin '' kazanıldığı şehirdir. Hristiyanlık için de Hz. İsa'nı mezarının burada bulunduğu iddia

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, sibelcoban1402@gmail.com

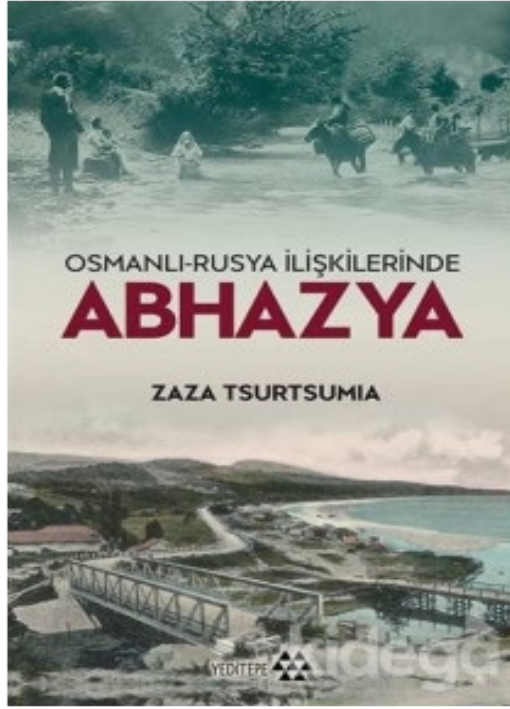
edilmiş Bizans imparatoru I. Konstantin' in annesi Helena'nın Kudüs'ü ziyareti sırasında bu iddia ortaya çıkmıştır. Hristiyanlık için dünyanın en kutsal ve hac yeri olarak kabul edilmiştir. Akabinde "Kameme Kilisesi" inşa edilmiştir. İslamiyet açısından da ayrı bir önem arz etmektedir.

Kudüs'e kutsiyet atfedilmesi Hz. Davut'un bu şehri hükümdar olarak ele geçirmesiyle başlamıştır sonrasında Hz. İshak, Hz. Yusuf ve Hz. Yakup' da burada yaşamıştır. Daha sonra Hz. Davut 'un oğlu Hz. Süleyman 'da "Süleyman Mabed" ini bu şehre inşa etmiştir. Günümüzde bu mabedin doğu duvarını Yahudiler " Ağlanma Duvar" ı " olarak kutsal kabul etmektedirler. Kudüs 'de aynı zamanda Hz. İsa burada yaşamış ve dini tebliğini yapmıştır. Hz. Muhammed, Miraç'a Kudüs'ten yükselmiştir. Bu kısa bilgilerinde bize gösterdiği gibi Kudüs bir peygamber şehridir. Durum böyle olunca bu şehre hâkim olmak ayrıcalık olmuştur, zamanla Yebusiler, İsrail oğulları, Asurlular, Babil, Persler, Makedonya ve Roma devletleri ele geçirmiş son olarak Müslümanlar hâkim olmuştur. Geçmiş dönemlerden itibaren süre gelen hâkim olma arzusu Kudüs'ün tarihi dokusuna zarar vermiştir, sürekli terör ve vahşetle anılır hale gelmiştir günümüzde hal böyledir. Kudüs 'ün yönetimi meselesi konusunda BM, İTT, Arap Birliği ve pek çok uluslararası kuruluş müdahil olmasına rağmen çözüme kavuşmuş değildir çatışmalar, ölümler devam etmektedir.

Kitabımızda Kudüs'ün önemini aynı burada nelerin olup bittiğini anlaşılır bir dille soru cevaplar şeklinde 3 ana bölüm de ele almıştır. Birinci bölüm " Tarih içinde Kudüs " başlığı altında Kudüs'ün tarihi, coğrafi ve dini önemiyle ilgili soruları cevaplıyor. Burada da Kudüs'ün ilk yerlileri olan Kenanilerden başlayarak şehri ele geçirenleri en son Selahaddin Eyyubi tarafından fethedilmesini anlatmıştır. Akabinde bunu takip eden ikinci bölümde ise "Osmanlı Dönemi Kudüs " başlığını taşıyor. Altı asır hüküm sürmüş olan Osmanlı devleti hükmettiği tüm topraklarda bıraktığı izler günümüzde görülmektedir. Osmanlı devleti Kudüs 'ü fethetmeden önce burası için yaptığı yardım faaliyetleri Yavuz Sultan Selim dönemin de fethedilmesinin ardında tarihteki vakıf şehir özelliğine uygun olarak çeşitli kaynakların vakfi burada yapılan tamirat çalışmaları ve inşa edilen mimari eserler ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde güncel olaylarda yer vermiştir bu da okuyucunun ilgisini en çok çektiğini düşündüğüm kısımlardan biridir. Bu anlatıya şöyle başlamıştır; İngiliz himayesinde sonrakindeki süreçte izlenen tarihsel süreci soru cevaplarla anlaşılır olarak dile getirilmiştir. San Remo konferansı ve Balodur Deklarasyonun yapılmasına kadarki süreçte ve günümüzde yaşanan durumlara gelinmenin nedenlerini açıklamıştır. Yahudilerin bu bölgede uyguladığı politikaları, Filistinli Müslümanla yaptıkları insanlık dışı hukuksuz muamele örneklerle anlatmıştır. İsrailin nasıl kural tanımaz sadece gücü yetenin kurallara hâkim olunması gibi bir durum söz konusu olmuştur diyebiliriz. İsrail saldırgan bir politika bu yönde tutumlar sergilemiştir. Açık bir şekilde zalimler ve mazlumlar arasında yaşanan mücadele okurken okuyucuya tüm çıplaklığıyla sunulmuştur. Bu kadarı fazla denilebilecek şekilde yoruma müsaittir yaşananlar. Fakat Osmanlı zamanında olumlu yönde yaptırımların temelleri atılsa da buna karşı alınan önlemler yetersiz kalmıştır. Ama tarihte uzun yıllar hüküm sürmüş olan Osmanlı devletinin tüm topraklarda olduğu gibi bu bölgede derin izlerini

görmekteyiz. Bütün bunların yanında pek çok dinden ve milletten insanın beraber yaşadığı, tarih boyunca sorunların bitmediği Kudüs' te Osmanlı tarafından huzur ve refahın nasıl sağlandığı konusunda anlatılan konulardan biridir. Son bölümde ise ‘‘ Kudüs'te Ziyaret Edilen Mekânlar ‘‘ başlıklı bir bölüm ayırmıştır yazarımız burada Kudüs'teki tarihi ve dini mekânların fotoğrafları aynı zamanda kısa bilgileri yer almaktadır.

Yazarımızın bu eseri çok yalın anlaşılır bir dille her kesimin anlayabileceği şekilde yazmıştır. Eser özet gibi kısa bilgilerle ele alınmış gibi bir izlenim verse de Kudüs hakkında herkesin bilmesi gereken temel bilgileri vermektedir. Bu sorular ışığında zihinlerde üzerinde düşünmesi gereken birçok soru oluşturmaktadır. Aynı zaman da bu eserden dinler tarihi, ilahiyat ve Ortadoğu çalışanlar için kaynaklık edebileceğini düşünmekteyim. Bu kitabı alıp okuma merakım aynı zamanda üniversitemizin bölüm başkanı olan hocamızın yazmış olduğu eserin okumaya değer olduğunu düşünmemden dolayı olmuştur. Bu düşüncede beni yanılgıya uğratmamıştır. Kudüs hakkında herkesin biliyor olması bilgileri çok güzel bir şekilde açıklamıştır.

Osmanlı – Rusya İlişkilerinde Abhazya

Zaza Tsurtsumia

İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2018, 246 Sayfa, ISBN: 978-605-2070-08-6

Aytül DEVELİ*

Kafkasya, her zaman büyük devletlerin ilgi alanı olmuştur. Özellikle XVII. Yüzyıldan buyana bu coğrafyada, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalar hem bölge tarihi hem de dünya tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu eserde, XV. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yükselmeye başlamasıyla Kafkaslar'da uyguladığı politika, XIX. yüzyılda Rusya ve Osmanlı Devleti'nin Abhazya için giriştiği mücadele ve Gürcistan'ın sınırları içerisinde bulunan özerk Abhazya'ya 1918 yılında düzenlenen Osmanlı askeri harekâtı anlatılmaktadır. Ayrıca Kitap, Osmanlı-Rus ilişkilerinde Abhazya konusunu ele alan ilk monografik eserdir.

Zaza Tsurtsumia Gürcistan'a bağlı Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi Sohumı'de dünyaya gelmiştir. Tiflis İvane Cavahışvili Devlet Üniversitesi'nde tarih eğitimini tamamlayan Tsurtsumia halen Gürcistan Patrikliği Tamar Mefe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde Türkoloji Bölümü

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, İstanbul, develiaytul@gmail.com

başkanlığını yürütmektedir. Gürcü tarihçi Prof. Dr. Zaza Tsurtsunia Abhazya konusundaki uzmanlığı ile tanınır. Tsurtsunia'nın doktora tezi olan Osmanlı-Rusya İlişkilerinde Abhazya adlı eseri daha sonra kitap haline getirilmiştir. Kitap, beş ana bölüm ve bunlara bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. Ayrıca eserin arkasına İngilizce özet ve bibliyografya eklenmiştir.

XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Abhaz Prensiği, Osmanlı İmparatorluğu'nun politik, ekonomik ve dini etkisi altında kalmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u feth etmesiyle Karadeniz'in tamamının ele geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Buradaki Ceneviz ticaret kolonileri tasfiye edilmeli ve önemli ticaret yolları kontrol altına alınmalıydı. Bu politika kapsamında Kafkasya'da fiilen ilk fethedilen Sohumi kenti ve Ceneviz kolonileri olmuştur. Osmanlıların Kırım Hanlığını kendilerine bağlamaları ile birlikte bölgedeki ticaret de ellerine geçmiş ve Kırım Hanı'nın Kuzey Kafkas halklarını Gürcistan'a karşı kışkırtması ile birlikte Abazaların Abhazya'da yayılmasının temeli de atılmıştır. Osmanlı tüccarları Abhazya'ya meşin, tuz, tüfek, kılıç, bıçak, yay satıyor ve karşılığında esir, bal, balmumu, şimşir ve av kuşları alıyorlardı. Abhazya'da at yetiştiriciliği çok yaygındı. Abhaz atları Osmanlı Sarayı ve ordusunun ihtiyaçları için satın alınıyordu. XVII. yüzyılda Sohumi limanı üzerinden Abhazya ile ticaret yapan Osmanlı tüccarları ve limana sefer yapan gemiciler çok iyi örgütlenmişti. Ayrıca Osmanlı'ya eğitim görmek için gidenlerin yanısıra savaş esiri veya köle olarak götürülen Kafkasyalılar da bulunuyordu. Bunlar dışında Osmanlı kalelerindeki hizmetleri nedeniyle İstanbul'a getirilerek Osmanlı Ordusu'na katılan Abhazlar ve Kafkasyalılar da çoktu.

VI. yüzyılda Bizanslılar vasıtasıyla Hıristiyanlaşan Abazaların piskoposluk merkezi Abhazya'daki Soteriupolis (Dranda) idi. Osmanlı Devleti'nin talimatı ile bölgede İslamlaştırma faaliyetleri başlatılmıştır. Ancak XVIII. Yüzyılın son yarısında Şirvaşidze hanedanı İslâmiyet'i kabul etmiştir. Abazalar 1768-1774 arasındaki Osmanlı-Rus savaşı sırasında Kafkasya'da stratejik bir yer edinmeye çalışan Ruslar tarafından Osmanlı'ya karşı silahlandırılmıştır. Abaza Beyi Levan'nın Rus himayesini talep etmesi, Rusların bütün Abhazya'yı almak istemeleri yüzünden kabul edilmemiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Ruslara bağlılığını bildiren ve Hıristiyanlığı kabul ederek Georgi adını alan Sefer Bey, 1808 yılında Abhazya'nın Rusya'ya bağlanmasını talep etmiştir. Fakat Ruslar o sırada Osmanlılarla mütareke yapmış olmalarından dolayı bu isteği kabul etmemiştir. Bununla birlikte bir süre sonra Çar I. Aleksandr, 17 Şubat 1810'da yayımladığı bildiriyle Abhazya'nın Rusya'ya bağlandığını duyurmuştur. Ruslar 7 Ekim 1826'da imzalanan Akkirman Antlaşması ile Sohumideki varlıklarını resmileştirmişlerdir.

1815'de gerçekleştirilen Viyana Kongresi ile ilk defa Doğu Sorunu Avrupa Ülkeleri'nin gündemine girmiştir. Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ile birlikte sınırları içinde kalan Balkan Ülkeleri üzerinde etkisini artırmaya çalışmıştır. İngiltere ve Fransa bölgede hakimiyetini elinde tutmak istemiş ve Osmanlı ile uzlaşmaya varmıştır. Bu koalisyonun amacı Kafkasya'yı Rusya'nın elinden almak, Kırım ve Gürcistan'da Osmanlı hakimiyetini sağlamak ve Çerkesler için yine Osmanlı

himayesinde bağımsız bir devlet oluşturmaktır. Rusya, 1853 yılında Osmanlı Devleti'nden, bu ülkede bulunan Ortodoksların himayesini ve kiliselerinin kutsal alanlarının kendilerine verilmesini istemiştir. Padişah tarafından bu istek kabul edilmeyince Rus Ordusu Moldova'ya saldırmış ve Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır. Avrupa ülkelerinin de dahil olduğu bu savaşa ‘‘ Doğu Savaşı ‘‘ veya ‘‘ Kırım Savaşı ‘‘ denir. Fransa ve İngiltere, savaş sırasında kendi çıkarlarının tehlikeye girdiğini anlayınca Rusya ile ateşkes görüşmelerine başlar ve 1856'da Paris antlaşması imzalanır. Bu antlaşmaya göre Rusya ve Osmanlı savaş öncesi hakim oldukları toprakları geri alırlar, Karadeniz tarafsız ve askerden arındırılmış bölge ilan edilir. Abhazya'daki son Osmanlı birliği 1856'da ayrılır. Rus birlikleri Sohumî'ye girer ve İmparator II. Aleksandr Sohumî'ye giren Rus birliklerinin başına Abhazya Prensini geçirir. Böylece Rusya Abhazya'nın özerkliğini tanır ve Mikheil Şarvaşidze'yi de himayesi altındaki Abhazya yöneticisi olarak kabul eder.

XIX. yüzyılın başlarından itibaren Abazaların yaşadığı kitlesel sürgün ve göç hareketleri aynı yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Rusya, Kuzey Kafkas halklarını Osmanlı topraklarına göçe zorlayarak, stratejik öneme sahip bu bölgede kendi hâkimiyetini kurmak istemiştir. Bu sürgün ve göç hareketi, Abhazya ve genelde Kafkas tarihinin en trajik olaylarından birisidir. Kuzey Kafkas halkları Rusya Çarlığı'na karşı ayaklanmış ve ayaklanmalar kanlı savaşları doğurmuştur. Savaşın sonucunda Kuzey Kafkas halkları Osmanlı İmparatorluğu'na zorunlu olarak göç etmeye başlamışlardı. 1867 yılında Abhazların Osmanlı İmparatorluğu'na ilk zorunlu göçünde 20 bin Abhaz vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. 93 Harbi'nde (1877-1878) bölgeden göç ettirilen insan sayısı 82.000'dir

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Kafkasya ile yakından ilgilenmiş, Rusya ile arasında duvar görevi görecek olan, Abhazya'nın da içinde bulunduğu Kuzey Kafkasya Devleti'nin kurulmasını istemiştir. Enver Paşa'ya bağlı olan Teşkilat-ı Mahsusa bu doğrultuda çalışmalar yapmış ancak başarılı olunamamıştır. 1917 Şubatında Rus Çarlığı'nın yıkılması üzerine Abhazlar ve Gürcüler iki bağımsız eşit ülke konumu kazanmıştır. 26 Mayıs 1918'de Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti kurulduktan sonra bir tümen Gürcü ordusu Abhazya'ya girerek burayı Gürcistan'ın vilâyeti haline getirmiş ve bu durum 1921 yılına kadar sürmüştür.

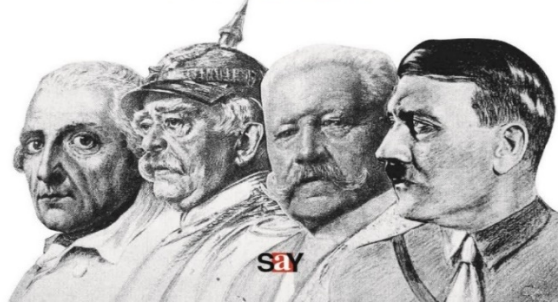
Bir doktora çalışması olarak hazırlandığı için akademik bir dile sahip olan eser, Osmanlı'nın Kafkas politikasını Abhazya özelinde objektif bir bakış açısıyla okuyucuya sunuyor. Hacminin çok da büyük olmaması ise Abhazya hakkında genel bilgi edinmek isteyen okurlar için iyi bir kaynak hâline getiriyor.

James HAWES

Çeviren: Yavuz Alogan

KISA ALMANYA TARİHİ

Kısa Almanya Tarihi

James Hawes, Çev. Yavuz Alogan

İstanbul, Say Yayınları, 2019, 243 Sayfa, ISBN: 987-605-02-0702-6

Tamerçan ÇAĞLAR*

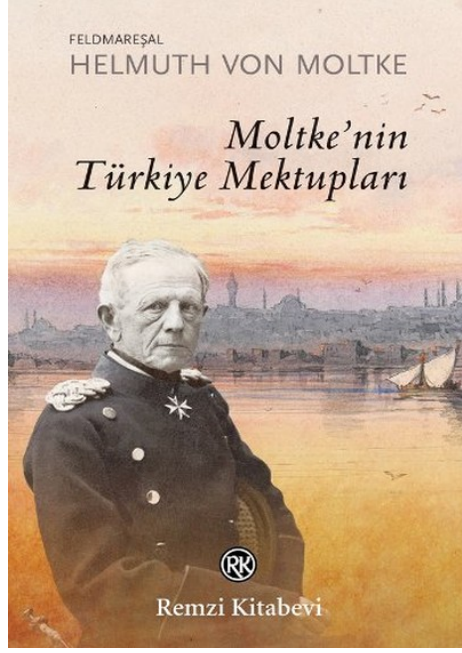
Almanya siyasi birliğini geç sağlamış olsa da son 150 yılda Dünya Tarihinde bıraktığı izlerle mühim bir yere sahip vaziyette. Özellikle iki büyük Dünya Savaşlarının Almanya etrafında şekillenmesi ve sonrasında gelişen süreçte Almanya'nın gerek sanayi gerekse ekonomi anlamında Avrupa'nın ve Dünya'nın önde gelen ekol devletlerinden biri oluşu Alman tarihi üzerine çok sayıda akademik çalışmaların gelişmesine vesile oldu. Almanya her ne kadar 19. Yüzyılın sonlarına doğru dünya sahnesinde birleşik ve net bir kuvvet olarak yer alsa da, Avrupa'daki Alman etkisi neredeyse 1000 yıllık bir süre zarfında kendini gösteriyor. Tabi bu uzun süreç araştırmacıların uzun uğraşları sonucu çok sayıda kitap ile okurlara sunuldu. Alman Tarihi hakkında kaleme alınan en son eser ise İngiliz yazar James Hawes tarafından yazılmış ve ülkemizde Yavuz Alogan tarafından çevrilmiş 2019 basım yıllı Kısa Almanya Tarihi kitabı oldu. Kısa Almanya Tarihi, M.Ö. 58 yılındaki Roma-German ilişkilerinden 2018 yılına kadar geçen süre zarfında 2000 küsur yıllık Alman-Germen tarihinin önemli olaylarını 240

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, tamer_caglar@hotmail.com

sayfa içerisine sığdırmış. Eser dört ana başlıktan meydana gelmekte. Kitabın ilk bölümünde Germen kavimlerinin ortaya çıkışı ve adlandırılması süreci irdelenmiş. Bunun yanı sıra Roma, Galya ve German kavimlerinin Ren Nehri havzasında yüzyıllar boyunca vermiş oldukları iktidar mücadeleleri konu alınmış. Kitabın bu bölümü Roma İmparatorluğunun parçalanması ve Avrupa'nın Hristiyanlaşmasındaki Alman etkisinin izahı ile son bulur. Eserin ikinci bölümünde ise 526 ile 983 yılları arasındaki ara geçiş döneminde bahsedilmiş ve Germenlerin Gotlarla yaptıkları mücadelelere değinilmiş. Kitabın bu bölümü gerek sayfa sayısı gerekse değindiği konular bakımından çok az şey barındırmaktadır. Bu başlık genel itibariyle Almanların Orta Avrupa'daki sosyo-kültürel hayatından da kesitlerle doludur. Üçüncü bölüm de tıpkı bir önceki gibi 20 sayfadan oluşmaktadır ve Haçlı Seferleriyle birlikte Almanya'da Protestanlığın, Martin Luther'in ve bunun yanı sıra derebeylik sisteminin bölgedeki hayat üzerindeki tesirini belirtiyor. Son ve dördüncü bölüm ise 16. Yüzyıl ortalarından günümüze kadar geçen 500 yıllık zaman zarfında yaşanan belli başlı hadiseleri okur ile buluşturmuş. 16. Yüzyılın başlangıcından itibaren Alman ve Avrupa Tarihi açısından devrim niteliğinde çok sayıda yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönem itibariyle Almanya yazarın benzetmesiyle bugünkü Suriye konumundaydı. Öyle ki 1618 yılına kadar geçen sürede Almanya'da irili ufaklı 1800'den fazla devletçik olduğu ileri sürülüyor. Savaşların getirdiği çöküş ortamı Magdenburg gibi şehirlerde dahi sadece 15 yılda insan nüfusunun 20.000'den 450 seviyelerine indiğini gösteriyor. 17. Yüzyıla kadar uzanan bu kriz döneminde Alman dili neredeyse tamamıyla İngiliz ve Fransız etkisi altına girmiştir. Almanya ve Orta Avrupa adına yaşanan bu kriz dönemi yazarın özellikle dikkat çektiği 1683 Viyana Kuşatması ve Zenta Muharebelerinin Osmanlılar adına başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından yavaş yavaş sükûnete ermiş ve 18. Yüzyıl ile birlikte Almanya kendi içerisindeki problemleri kendi başına çözebilme yoluna gitmiştir. Öyle ki Bach, Hangel ve Goethe gibi entelektüellerin yetişmesi, öte taraftan Yedi Yıl Savaşlarıyla birlikte Alman askerinin başarılı oluşu; halkın barbar ve yeteneksiz Germen kavminden disiplin sahibi ve akli başında Prusyalı bir millete evrilmeye başlamasına olanak sağlamıştır. Tabi tüm bu gelişmeler Almanların millet olarak bir kimlik sahibi olma süreçlerini hızlandırır da Almanlar müstakil bir devlet olarak tek çatı altında yaşamak için 1871 yılını beklemek zorundaydılar. Fransız İhtilali gerçekleşikten sonra ilk desteği Prusya'dan aldı. Napolyon'un Ren Konfederasyonu'nu dağıtması ve önce Prusya, sonrasında da Rusya'nın üzerine üşüşmesi Voltaire'nin deyiimiyle ordusuz bir hiç olan Almanya'nın başına gelen büyük bir felaketti. Fakat 1813 yılındaki Avrupa'nın o güne kadar gördüğü en büyük savaş olan Leipzig Muharebesi Bölgedeki Alman birlikteliğinin çok net ve keskin bir tezahürüydü. Alman tarihinin en önemli karakteri olan Demir Şansölye Bismarck, kitabın da en mühim figürü. Bismarck'ın Almanya'yı tek çatı altında toplamasından Birinci Dünya Savaşı'na kadar giden 45 yıllık süreç ile birlikte Almanlar makineleşme, endüstri, sanayi ve ticaret gibi kavramlarda dünyanın en büyüğü oldu. Birinci ve İkinci Dünya Savaşının Almanlara getirdiği yıkımdan da kurtulmasını sağlayan da yine bahsi geçen yerli sanayileşme ve endüstriyel çalışmalar oldu. Almanya ne zaman dışarıdan bir hasar alsa kendi içine kapanan ve krizi aşmak için kendi imkânlarıyla kendi yaralarını sarmaya çalışan

bir ülke olmuş.

Kitabı değerlendirirken bu çalışmanın Alman tarihine çok genel kapsamlı bir bakış açısıyla baktığının unutmamak gerekir. Spesifik bir bakış açısıyla sadece bir konu üzerinde yoğunlaşacaklar için çok yeterli sayıda malzeme vermeyen bu kitap, genel itibariyle muharebe meydanlarında verilen mücadelelerden ziyade Almanya'daki sosyal ve demografik durumdan bahsetmiştir. Bunun yanı sıra kitap oldukça kıyaslayıcı bir bakış açısına sahiptir. 500 yıl önce yaşanan olaylar günümüzle kıyaslanmış, yerinde ve mantıklı çıkarımlar yapılmıştır. rnek vermek gerekirse siyasi birlik sağlanmadan nceki Almanya'nın vaziyeti bugünkü Suriye'ye, Napolyon sonrası Almanya da Hitler sonrası Almanya ile kıyaslanmıştır. Nihayetinde bu eser bir çeviridir ve 500 yıl önceki bazı siyasi terimlerin bugünkü dilimizde bir karşılığı olmayabilir. Bu gibi terimler sadece yabancı dildeki karşılıklarıyla yazılmış ve biz okurlar onların Türkçede ne anlam ifade ettiklerini bilmiyoruz. Bu gibi terimlerin Türkçe karşılıkları da eser içerisinde yer alsaydı okuyucunun kafasındaki boş kısımlar ortadan kalkardı. Yazar sadece olayları aktarmamış, bunların tahlilini de yapmış. Örneğin Naziler neden kaybetti? Adlı başlık içerisinde başarısızlığın sebepleri uzun uzadıya anlatılmış. Kitap daha Roma-Germen ilişkilerinden İkinci Dünya Savaşına kadar geçen 2000 yıllık süreci hep haritalar üzerinde anlatmış. Her birkaç sayfada bir haritaya denk geliniyor ve yaşanan hadiselerin cereyan ettiği yerler harita üzerinde gösteriliyor. Bunun yanı sıra çizilen şemalarla da okur aydınlatılmış. Kitapta Türk-Osmanlı Tarihine dair sadece iki yerde atıf yapıldığını gördüm. İlk atıfta Viyana Kuşatması ve ikinci atıfta da Misafir güneyli işçiler diyerek 1960'lı yıllarda Almanya'ya göç etmiş Türk ailelerini kast editör. Tabi kitabın siyasi boyutu da var. Alman tarihinin geçmişine bakılarak Almanya'nın Angela Merkel'in bugünkü politikaları da irdelenmiş durumda. Kitabın en sonunda Sonuç alt başlığı ile söylenmek istenenler tekrarlanarak okuyucuya sade ve anlaşılır mesajlar verilmiştir.

Moltke'nin Türkiye Mektupları

Feldmareşal Helmuth Von Moltke, Çev. Hayrullah Örs, Editör. Ahmet Örs

Remzi Kitabevi İstanbul, 2017, 382 Sayfa, ISBN:978-975-14-1732-9

Bekir Hakan SUNGUROĞLU*

Moltke feldmareşal yani Alman ordusunda en yüksek rütbesine kadar yükselmiş bugün ki modern Alman ordusunun temellerini atan daha sonraları Almanya da genelkurmay başkanlığına getirilmiş 19.yüzyılın en kıymetli komutanlarından birisidir. Kitabımız Moltke Paşa'nın 1836-1839 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğun da askeri danışmanlık yaptığı dönem de aile ve dostlarına yazdığı mektupların derlemesinden oluşmaktadır. Moltke Osmanlı imparatorluğun da kaldığı süre boyunca birçok gözlemine bu eserinde yer vermiştir ancak askeri tarih çalışma niyetinde olan araştırmacılar için mükemmel bir kaynak denilemez. Belirttiğim gibi bu eser mektupların derlenmesinden oluşmaktadır daha çok bir hatırat tarzında içinde yüzeysel değerlendirmelerin bulunduğu daha çok Moltke'nin şahit olduğu olaylar üzerinden ilerler. Bu eser Alman genelkurmayına sunulmuş bir tahlil ve değerlendirmeleri içeren bir rapor olsaydı çok daha içerik olarak faydalı olurdu buna rağmen anılan dönemin sorunlarından haberdar bir araştırmacı Moltke'nin tarafsız aktarımlarından faydalanarak önemli değerlendirmelerde bulunabilir. Öncelikle Prusya ordusundan bu kadar etkin bir rol oynamış bir

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü öğrencisi, sunguroglu.hakan@gmail.com

komutanın Osmanlı ordusunun yeniden yapılanma sürecinden ciddi etkileri olacağı düşünülür ancak bunun böyle olmadığı Moltke'nin mektuplarında ortaya çıkıyor. Kendisi Türkiye'ye gezmek amacıyla geliyor, bunun üzerine Türk hükümeti Moltke'yi askeri öğretmen olarak istedi bu konuda çok istekli olmayan Moltke iki yıl dört ayını İstanbul da Nizamiye askerlerini yetiştirmekle geçirdi, ancak mektuplarında bu kısımdan hiç bahsetmez. Geri kalan zamanın da Çanakkale, Bulgaristan, Dobruca ve Tuna boyunca gitmiş ve buraların haritalarını çıkarmıştır. 1938 de Anadolu'yu boydan boya geçerek Toros ordusuna katılacak Müşir Hafız Paşa'nın müşaviri olarak görev yapacaktır. 1 sene 3 ay kayda Fırat ve Dicle havzasından hiç ayrılmadı ve burada kalelerin teftişi ve tahkimatlarını güçlendirilmesi faaliyetlerine katıldı. Burada da daha önce neredeyse hiç üzerine çalışılmamış bölge haritalarını düzenledi. Gazan askeri hareketine katıldı. Son olarak da Nizip meydan savaşına katıldı.

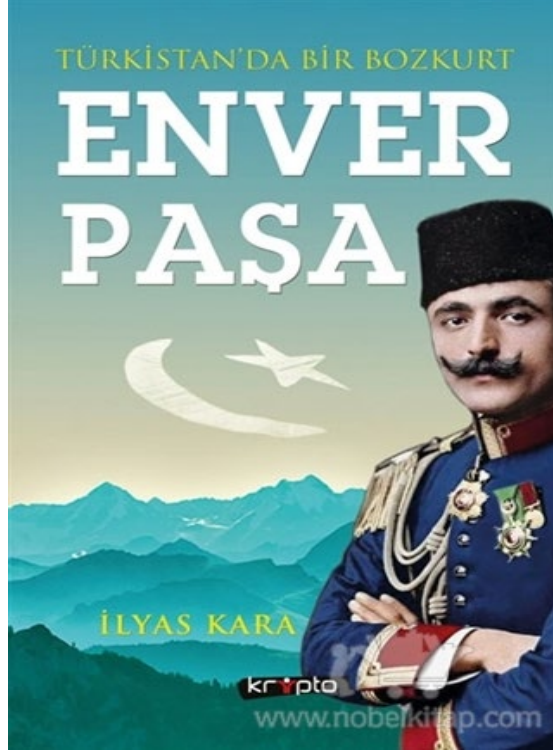
Bütün bu yolculukları anlatırken Moltke'nin standart Alman kibrini sezme mümkün birçok meselede Prusya ile karşılaştırmalar yaparak durumun vahametini anlatmaya çalışıyor, ancak Moltke'nin hayran olduğu tek bir şey var o da Türk Hamamları. Kendisi Türk Hamamları için 'İnsanın bir Türk hamamında yıkanmayanının ömründe hiç yıkanmamış olduğunu söylemesi gerekiyor' Moltke çoğu zaman toplumsal meselelerde de tahliller de bulunuyor. Birkaç örnek verecek olursak esaret konusundan Türk hizmetkârların Amerika'da ki zencilere göre çok daha iyi durumdan olduğundan bahseder ve şu şekilde aktarır: 'Türklerin umumiyetler adamlarına karşı itidalli hareketten, adaletten ve hayırhahlıktan yoksun oldukları da söylenemez.' Moltke genel olarak Türklerin güzel karakterini sık sık vurgular: 'Türkler hayırseverliklerini hayvanlara karşı bile gösterirler. Üsküdar'da bir kedi hastanesi bulursun, Beyazıt Camii'nin avlusundan da hayvanlar için bir bakım evi vardır' Moltke konu Ayasofya'ya gelince şu sözleri söylemekten geri durmayacaktır:

“Bin yıllık Hristiyan kadının koruyucuları ve evlatları Müslüman edilmiştir fakat o yine de peygamberin mezarından yüzünü çevirmiş, doğuya, doğan güneşin yüzüne; Güney'e, Ephesos'a, Antakya'ya, İskenderiye'ye, Korint'e, Kurtarıcının mezarına, Batıya kendini terk edene ve kurtuluş umduğu kuzeye bakmaktadır.”

Bu sözler daha sonra Nuri Paşa Kafkas İslam Ordusuyla Bakü'ye doğru ilerlerken karşımıza çıkan müttefikimiz Almanya'yı düşününce daha bir anlamlı hale geliyor. Moltke'nin sorunların temelinden tembellik ve dini görüyor. Türklerin kadercı anlayışına karşı şaşkınlığı sık sık dile getiriyor ve bunu gelişimin önünde ki en büyük engellerden birisi olarak görüyor. Anadolu yolculuğu boyunca Tokat, Sivas, Malatya gibi birçok şehre uğruyor ve buradaki geçim kaynakları gibi genel durumlardan bilgiler veriyor. Bunun dışında vergi toplama ve askere alma gibi dönemin başlıca sorunlarını ele alıyor. Moltke bu dönem de yapılan yeniliklerin yüzeysel kaldığından ve fayda sağlamadığını belirtiyor bu meselelerden bir tanesi askerin kılık kıyafetiyle ilgili olarak şu ifadeleri kullanıyor: 'Türlere Frenk elbiseleri giydirilmeden önce onların neden dünyanın en güzel insanları sayıldıklarını anlamak kolay. Bizim mükemmel talim görmüş askerlerimize Türk kılığı giydirilseydi onların muhteşem bir

görünüşü olurdu.’ Kitabın bana göre en heyecan verici ve mesele tatsız olsa da okuması en zevkli olan kısmı Nizip Meydan muharebesi. Bu harbin öncesinden hazırlık sürecinden askerleri bir bütün halinde tutmak, salgın hastalıklara karşı verilen mücadeleler ve asker sevkياتında yaşanan sıkıntıları ayrıntısıyla öğrenmek mümkün. Bu büyük bozgunun sorumluluğunu ise Moltke kendisi yerine askerlikten anlamayan mollaları dinleyen ve bir türlü Nizip’ten Birecik’ çekilmeyi kabul ettiremediği Hafız Paşa’ya yüklemektedir. Savaşın sonra İstanbul’a döndüğünde 2. Mahmut artık vefat etmiştir. Moltke mezarını ziyarete gider ve buraya Sultan Mahmut için şunları söyler: ‘Sultan Mahmut bütün hayatı boyunca derin bir acı çekti: Milletinin yeniden dirilmesi onun hayat göreviydi, bu planın boşa çıkması da onun ölümü oldu.’

Söylediğimiz gibi Türkiye’ye Moltke zamanından 1. Cihan harbine kadar gelen Alman danışmanlara haddinden fazla rol biçildiği bu kitaptan anlaşılıyor. Moltke’nin en önemli verdiği faydalardan bir tanesi harita meselesi. Halife Memun ile başlayan İslam coğrafyacılarının serüveni çok uzun yıllar boyunca dünya haritacılığına ve coğrafya ilmine öncülük etmiştir. İslam medeniyetinin önemli parçalarından birisi olan Osmanlı İmparatorluğu da Piri Reis, Ali Macar Reis gibi önemli haritacılar çıkartsa da 19. Yüzyılda özellikle askeri haritalar da ciddi eksiklikleri vardı, bu konu özelinden Moltke’nin harita çalışmaları oldukça önemlidir. Bunun dışında Moltke’nin aktardığı olaylar özelinden değerlendiresek bugün birçok kesim Moltke’den 75 yıl sonra kadar başlayacak 1. Dünya harbin de Almanlara büyük hayranlık duyuluyordu bu yüzden bütün emir komuta zinciri onlara devredildi gibi iddialarının safsata olduğu çok net bir şekilde anlaşılabilir. Nizip savaşından Moltke geri çekilme konusundan birçok defa Hafız Paşa ile görüşüyor fikrini dile getiriyor ancak Hafız Paşa geri çekilerek hem onurunu zedelemek hem de askerin moralini bozmak istemiyor bunun üzerine Moltke bütün sorumluluklarını yerine getirdiğini kendisinin bundan sonrası için herhangi bir sorumluluk kabul etmeyeceğini söylüyor. Danışmanın görevi gözlem ve edimlerini karar vericilere sunmaktır, tabii 1. Dünya savaşından doğrudan emir komuta zincirine dâhil olan Alman subaylar vardı ancak bu meseleyi ihtiyatlı bir şekilde değerlendirmek gereklidir. Moltke’nin Türkiye Mektupları kitabı kesinlikle 19. Yüzyıl Osmanlısına dışarıdan bakan bir göz vasıtasıyla sosyal, kültürel ve askeri meseleleri anlamak için oldukça önemli bir eserdir.

Türkistan'da Bir Bozkurt Enver Paşa

İlyas Kara

Ankara, Kripto Yayınları, 2018, 224 sayfa, ISBN: 978-605-4991-94-5

Rabia Büşra KURUCA*

İlyas Kara'nın kaleme aldığı bu kitapta; 1492-1917 arası Türkistan Türklüğü de dahil Türk-Rus ilişkilerini, Türkistan'da Rusya'ya karşı baş gösteren Türkistan direnişini, Enver Paşa'nın 1918 yılına kadarki hayatını, Cihan Harbi sonrası Paşa'nın Türkistan'da Korbaşılar ile verdiği mücadeleyi ve onun verdiği mücadelenin Türkistan coğrafyasındaki etkileri anlatılmaktadır. İlyas Kara kitabının ilk cümlelerinde eserin kolay meydana gelmediğinden uzun ve yorucu çalışmalar sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Eserinin esas konusunun Enver Paşa'nın Korbaşılar hareketindeki ve Türkistan direnişindeki rolü olduğunu söylemektedir.

Yazar, 1492-1917 arası Türkistan Türklüğü ve Rusya arasında yaşanan ayaklanmalardan en önemlilerinin "Korbaşı hareketi" olduğunu aktarmaktadır. "Türkistan sadece Türkistanlılarındır!"

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü, rbkurucaa@hotmail.com

parolasıyla hareket eden ve kendilerini ‘‘Korbaşı’’ olarak niteleyen isyancılara, onların emrindeki milislere Rusya haydut, çete anlamına gelen ‘‘Basmacı’’ adını vermiştir. Bu olgu Rusya’nın uzun süre gündeminde kalacaktır. Kısaca korbaşı hareketi için, Türkistan Türklüğünün Rusya’ya olan kinin ve kızgınlığının, Rus emperyalizmine bir tepkinin adıdır. Korbaşıların verdiği mücadelede içine aldıkları Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa en dikkat çeken isim olmaktadır.

Kitapta Enver Paşa’nın dikkat çekmesindeki etkisi olan sebepler arasında Trablusgarp Savaşı ve Babıali Baskını olduğu da belirtilmektedir. Bu olaylardan sonra Enver Paşa’nın yıldızının parladığı ve ‘‘Edirne Fatihî ve ‘‘Hürriyet Kahramanı’’ unvanlarını aldığı aktarılmaktadır. Yazar, kitabının bu bölümlerinde araştırma yaparken bulduğu mektup örneklerini de aktarmaktadır.

‘‘Eğer Heyet-i vükela Edirne’yi hiçbir çaba göstermeden bırakırsa orduyu terk edeceğim, açıktan açığa harp çağrısında bulunacağım. Ne yapacağımı bilmiyorum, daha ziyade söylemek istemiyorum. Vatani kurtarmak ya da şerefimle ölmek için her şeyi alt üst edeceğim. Daha iyisini kurtarmak için yıkacağım. Ama bu kadar uzağa gitmeye ihtiyacım olmayacağını ümit ederim.’’

Enver Paşa’nın yazmış olduğu mektubun kısa bir paragrafını okuduğumuzda cemiyet hükümetinin icraatlarına ağır ve şiddetli tepki verdiğini görmekteyiz. Yazar, Paşa’nın Osmanlı Devleti’nin ikinci adamı olduğunu vurgulamaktadır. ‘‘İkinci Adam’’ın orduda değişiklik yaptığından bahsedilmektedir. Yapılan değişikliklerin ordu tarafından desteklendiğini yazarın verdiği örneklerle daha iyi anlamaktayız. Osmanlı Devleti içinde Enver Paşa’nın en çok tartışılan icraatlarından biri de Almanya ile Birinci Dünya Savaşı’na girilmesi olmuştur. Bu konunun günümüzde hala tartışma konusu olduğu ve çok farklı görüşlerin olduğunu söylemek gerekmektedir. Savaş için başarılı olacağımızı düşünen Enver Paşa için işlerin tersine döndüğü belirtilmektedir. Savaş sonunda Enver, Cemal ve Talat paşalar ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Enver Paşa İstanbul’dan ayrılırken Sadrazam Ahmet İzzet Paşa’ya ‘‘Mütareke-i münferide dolayısıyla, vatanımın şimdilik alacağı şekil yakın zamanlarda bu topraklarda nafi bir iş göremeyeceğime ayan bir alamettir.’’ diye başlayan bir mektup bırakarak Sivastopol’a ulaştıktan sonra arkadaşlarından ayrılmıştır. Kitapta verilen bu mektup alıntısından Paşa’nın hedefinin farklı olduğunu anlamaktayız. Hedefi, Kafkasya’ya varmak, orada kuracağı bir ordu ile Anadolu’ya yürümek ve ülkeyi yeniden kurtarmak olduğu anlatılmaktadır. Yazar, Enver Paşa’nın hedeflerinin düşündüğü gibi gitmediğini, Karadeniz ve Kırım sahillerinde dalgalarla boğuştuğunu, ölümün teğet geçtiğini söylemektedir. Büyük zorluklardan sonra ancak Almanya’ya varabildiğini aktarmaktadır.

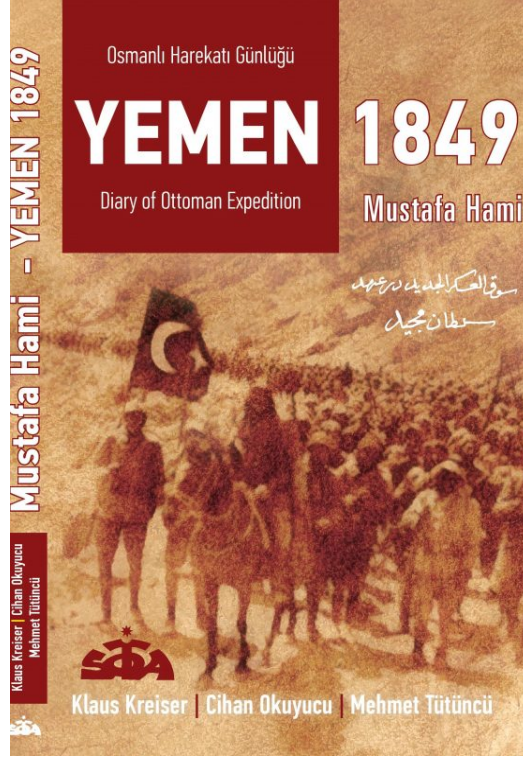
Almanya bölümüne baktığımız zaman, Berlin’de bir ziraatçı olarak tam bir yıl kaldığını, kendini gizlediğini ve en yakın arkadaşları ile dahi görüşmediğini görmekteyiz. Enver Paşa’nın Berlin’de geçirdiği süre içerisinde hayatına yön verecek en önemli olayın, Bolşevik komitacı Korl Radek’i hapisanede ziyaret etmesi olduğu belirtilmektedir. Bu ziyaret esnasında Radek’e İngilizlere karşı Müslüman-Sovyet iş birliği önermiş olduğu ve bu görüşmenin olumlu sonuçlandığı aktarılmaktadır. Ayrıca Sovyet Rusya’nın Milli Mücadele’ye sağladığı destekte de Enver Paşa’nın büyük rol oynadığı

belirtilmektedir. Mustafa Kemal Paşa ile bağlantısını koparmadığı, ona sürekli bilgiler verdiği alıntı yapılan kısımlardan anlaşılmaktadır.

Moskova bölümüne baktığımızda ise Enver Paşa 1920 yılının Ağustos ayında ikinci kez Moskova'ya gidiyor ve planlarını yürürlüğe koymanın zamanını beklemeye başlıyor. Yazar, 1920 yılında Moskova'da yapılan Birinci Doğu Halkları Kurultayı'nda konuşma yaptığını anlatır. Yaptığı konuşmanın ona handikabı olduğunu, bunun da Sovyet Rusya'nın Anadolu'daki Mustafa Kemal harekâtının sonuçlarını görmek için beklemesi ve kendisine yol verilmesi olduğunu söylemektedir. Moskova'da "Ali" takma adını kullandığı ve Kremlin Sarayı'nın karşısında uzunca süre kaldığı ve başta Lenin olmak üzere birçok Rus ileri geleniyle görüşen Enver Paşa'nın Rusların niyetini anlamış olduğu bu bölümün sonunda anlatılmaktadır. Bolşevik liderlere güvenemeyeceğini anlayan Enver, rotasını Buhara'ya çevirmiştir.

Buhara'da yazar Enver Paşa'nın Başkurdistan Eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ahmet Zeki Velidi Togan ile görüştüğünü aktarmaktadır. Togan, Enver Paşa'ya gereken desteği vermeyecektir ardından da Buhara Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Osman Hoca ile irtibata geçmek istediği ve araya da bir zamanlar Osmanlı ordusunda beraber çalıştığı Hasan Bey'i koyduğu anlatılmaktadır. Enver Paşa'nın Osman Hoca'dan sıcak bir ilgi gördüğü, mücahitlerin ve Korbaşların kendisini coşkuyla karşıladığı söylenmektedir. Paşa'nın bu denli coşkuyla karşılaşma sebebinin her kesimi etkileyen keskin zekası olduğu kanaatine varmaktayız. Hem Osmanlı Devleti içinde hem de Türkistan coğrafyası içerisinde önemli olayların cereyan etmesinde etkin rol oynayan Enver Paşa, Korbaşların kendi aralarında bölünmeleri, İngiltere devletinin de Rusya'ya yakınlaşması neticesinde mücadelesini kaybeder. Yazar, Çegan tepesinde Paşa'nın askerleri ile Kurban Bayramı vesilesiyle bayramlaşmakta olduğu sırada, Ermeni Agabekov rehberliğinde hareket etmekte olan Kızıl Ordu birliklerinin ağır silahlarla saldırdığını ve mitralyöz ateşi ile Enver Paşa'nın hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Cenazesine 30.000 kişinin katıldığı da aktarılmaktadır. Türkistan coğrafyasında derin etkiler bırakan bir devlet adamı olması hasebiyle, onun ölümünün ardından şiirler ve ağıtlar yazılmış, o yıl Türkistan'da doğan çocuklara hep onun adının verilmiştir.

Son olarak yazar, Enver Paşa için "günahı ve sevabı ile bir realitedir" demektedir. Bir ideal adamı olduğunu, hayatının mücadeleler ile geçtiğini ve en önemlisi Türkistan halkının bağımsızlığı uğruna her şeyinden fedakârlık yapmış bağımsızlık savaşçısı olduğunu söylemeliyiz. Eser sade ve akıcı bir dil ile yazılmıştır. Yazar, Enver Paşa'yı çok fazla ayrıntıya girmeden özet şeklinde aktarmaktadır. Çalışmasında kanıtlayıcı belgeler kullanması eserin okunabilirliğini artırmaktadır. Kitap okunduktan sonra günümüzde hala tartışılan şahsiyeti objektif değerlendirmek gerektiği kanısına vardırırmaktadır.

Osmanlı Harekatı Günlüğü Yemen 1849

Mustafa Hami

Heemstede, SOTA, 2017, 354 Sayfa, ISBN: 978-90-6921-011-7

Mustafa Halil AYDIN*

Asıl adı “Sevkü’l-askeri’l-cedîd der-ahd-i Sultân Mecîd” olan yazma eserin müellifi Mustafa Hami, Osmanlı ordusunda görevli genç bir doktordur. SOTA (Türk ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi) tarafından yayına hazırlanan yazmayı akademi dünyasına tanıtan ilk isim Klaus Kreiser’dir. Tek nüsha olan bu yazma, Berlin’de Preussische Staatsmuseum’da bulunmaktadır. Müze envanterine 1926’da giren eserin ne şekilde orada bulunduğu ise bilinmiyor. 82 yapraktan oluşan yazmaya, transkribe edilme sürecinde düzenleyiciler tarafından sayfa sayıları verilmiş ve böylelikle ortaya 107 sayfalık bir metin çıkmıştır. İlk 54 yaprağı önlü arkalı yazılı olan yazmanın geri kalan yapraklarında 27 adet çizili resim bulunmaktadır. Bu resimler bölgedeki yapıları ihtiva etmekte ve adeta fotoğraf gibi kenti belleğimizde canlandırmaya yardımcı olmaktadır. Kitapta ilk olarak yalınlaştırılmış metne yer verilmiş, sonraki bölümde bir sayfada yazma diğer sayfada çevirisi olacak şekilde transkribe metin yer almıştır. Yazmanın içeriğinden söz edecek olursak, 1849 yılında Yemen’e yapılan bir askeri harekatı anlatmaktadır. Müellifi Mustafa Hami, İstanbul’da tıp eğitimi almış, sonrasında Hicaz’da askerî doktor olarak bulunmuştur.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, mustafahalilaydin@gmail.com

“Osmanlı Harekatı Günlüğü” başlığı altında yazılan yazmanın sadeleştirmesini Prof. Dr. Cihan Okuyucu yapmış, eserin giriş ve tanıtım yazılarını ise Prof. Dr. Klaus Kreiser kaleme almıştır. Mehmet Tütüncü’nün yayına hazırladığı eserin içerisinde yazmanın özeti ve yazmada bahsi geçen önemli kişiler için ayrıca başlık açılmıştır.

Yazma hakkında bir şeyler söyleyecek olursak eğer; Olaylar kronolojik olarak aktaran Mustafa Hami günlüğüne “Gazi Sultan Abdülmecid Han”a yönelik uzun bir elkab kısmıyla giriş yapmıştır. Yemen’de çıkan ayaklanma üzerine, Yemen’de yeniden Osmanlı hakimiyetini tesis için Sultan Abdülmecid bir ordu göndermeye karar vermişti ve Mustafa Hami de bu orduda doktor olarak görev almıştır. Akabinde bu eseri kaleme almaya cesaret ettiğini söyler ve gördüklerini anlatmaya başlar. Burada yazarın başından itibaren gördüklerini olduğu gibi anlatmakta olduğunu görürüz. Osmanlıca metni de ziyadesiyle okunaklı olan eserin devamında hareketin hazırlıkları ve yolculuk süresince ordunun başından geçen olaylar aktarılır. Mustafa Hami yol boyunca rastladığı yapıları sözel olarak başarılı şekilde tasvir etmiş ve yukarıda da zikredildiği gibi ayrıca resmederek önemli bir eser bırakmıştır. Hudeyde, teslim olmak istemeyen Şerif Hasan’a rağmen Hz. Peygamberin ruhaniyetinin tecellisiyle Padişah’ın parlak başarılarından biri olmak üzere Şerif Hasan’ın zulmünden çekilip alınmış ve devamında çarşı ve pazarlarda buranın artık adalet ve şefkatle yönetileceği ilan edilmiştir. Şerif Hasan’ın ağabeyi Şerif Hüseyin’in Hudeyde yakınlarına gelerek af dilemesini de aktaran Mustafa Hami burada taraflar arasındaki mektuplaşmalardan da söz eder. Ordunun bir doktoru olarak bu mektupların içeriğine ne şekilde bu derece vakıf olduğu merak edilir bir ayrıntıdır.

Ordunun güzergahı ile alakalı detaylı bilgiler veren Mustafa Hami, coğrafya ve iklimin meydana getirdiği zorluklardan söz de eder. Meselâ sâir mahallerde lodos rüzgârının zuhûrunda havaya bir mikdâr germiyyet âriz olup vücûd-ı insâna bir nev’-i teleyyün urûzuna sebep olur (s. 174). San’a’ya varan askerlerin eşraf tarafından nasıl katledildiğini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Yorgun olan askerlerden kimisi dinlenmeye çekilmiş; kimisi çarşıya, berbere ve hamama işlerini halletmek üzere gitmişlerdir. San’a ahâlîsi ezhân-ı bâride ashâbından olup huşunet-i tabî’atleri cihetle Türk uşapının oraya geldiklerini çekemediklerinden cümle pür-silâh olarak asâkiri merkûmenin üzerlerine yürüyerek hammâmda ve berber dükkânında bulduklarını ve çarşıda gördüklerini hemân oralarda katl ve i’dâm ile kasr-ı mezbûra dahî hücûm etmişler... (s. 196). Ramazan ayında yapılan bu katliama karşı bir ay boyunca mücadele verilir. Mustafa Hami bu süreci uzun ve detaylı bir şekilde anlatır. Yemen’de etkin mezhep Zeydiliğin oynadığı role de şahit olduğu olaylar çerçevesinde değinir. Askerle yerel halk arasında bu sebeplerden ötürü de ölümlü kavgalar yaşanmış ve hatta Mefhak’taki askerleri dahi komple öldürmeye yönelik girişimlerde bulunulmuş. Mustafa Hami’nin anlatımına göre oranın şeyhi böyle bir katliamın önüne geçmiş.

Yazmanın 62 ve 75. Sayfaları arasında San’a tüccarlarından Mahmud Acmi isimli bir zatın Hudeyde’de bulunan El-Hac Ahmed isimli bir zata yazdığı mektuba yer verilir. Bu mektupta San’a’daki karışıklar

canlı bir tasvirle anlatılır. 24 Ağustos günü Osmanlı askerlerinden geriye kalanlar San'a'dan ayrılıyor ve 6 Eylül'de Hudeyde'ye giriyorlar. Mustafa Hami, Tefvik Paşa'nın burada yaşadıklarını bir çavuşun ağzından dinleyip okuyucuya aktarıyor. Başarısızlıkla sonuçlanan hareket sonrası 12 Eylül 1849'da Osmanlı askerleri moralleri bozuk bir şekilde Cidde'ye dönüyorlar. Başarısızlıkla sonuçlanan Yemen hareketinin ardından Doktor Mustafa Hami'nin ardında bıraktığı bu eser müstesna bir öneme sahip. Eserin önemi Mehmet Tütüncü'ye göre; Kıbrıslı Tefvik Paşa'nın Yemen seferi ile 1871'de Ahmet Muhtar Paşa'nın Yemen'i yeniden ele geçirdiği tarihe kadar yaşananlar hususunda Osmanlı arşivinde yeterli kaynak yoktur ve neticesinde aydınlatılabilmiş değildir. Mustafa Hami'nin kaleme almış olduğu bu yazma az önce zikrettiğimiz kaynak yokluğu esas alındığında bu eserin kıymeti okur için anlaşılır olacaktır. Ayrıca yazmada bulunan yirmi yedi adet resim sanat eseri olmaktan ziyade kitapta anlatılan olayların gerçekleştiği mekanları betimleyen basit resimlerdir. Basitliği oranında coğrafyayı görünür kılan bu resimler sulu boya tekniğiyle renklendirilmişlerdir ve topografik niteliktedirler. Resimlerde gölgelendirme varsa da bir derinliği yoktur. Netice olarak Doktor Mustafa Hami'nin gayet insani bir ihtiyaç olan günlük yazma girişimi Osmanlı arşivlerinde eksikleri olan bir dönemi aydınlatması açısından önemlidir. Muhtemelen kendisinin hayal dahi edemeyeceği bir eksikliği doldurmuş olan bu yazma neredeyse 200 yıl sonra gün yüzüne çıkarılmıştır.

Atatürk'ün Ailesi, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Atatürk'ün Soykütüğü

Mehmet Ali Öz

İstanbul, Asi Kitap Yayınları, 2017, 540 Sayfa, ISBN: 978-605-9331-43-2

Ahmet ULU*

Gazi Mustafa Kemal Atatürk hayatı gereği gibi belgelendirilemeyen detaylı şekilde araştırılmayan büyük bir insandır. Onun kendi geçmişinin araştırılması vasiyetine rağmen Harp okulundaki künye kaydından ve aile fertlerinin anlattıklarından başka ailesiyle ilgili Osmanlı dönemine ait bugüne kadar bir belge yayımlanmamıştır. Bu eksiklik nedeniyle Türk milletinin harcı olan Mustafa Kemal'e atılan iftiralara karşı savunmayı üniversitelerdeki tarih kürsüleri, Atatürk Araştırma Merkezi ya da Türk Tarih Kurumu yerine emekli bir din görevlisi olan yazar Mehmet Ali Öz vazife edinmiştir. Bu amaçla uzmanlık derecesindeki Osmanlıca bilgisinin yardımıyla oluşturulan kitap, Atatürk'ün ailesi ve soyu ile ilgili belgeleri, tarihi kayıtları incelemeyi konu edinmiştir. Kitap ulusal önderin anne ve baba tarafı soyuna ait Osmanlı arşivinde bulunan tapu tahrir defterleri, temettuat defterleri, nüfus ve maliye

* Erciyes Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ahmetulu@live.com

defterleri, sicili ahval defterleri gibi birinci derecedeki kaynaklardan tespit edilen belgeler ve bu belgelerin yorumundan oluşmaktadır.

Tarih, gerçek tarihi belgelerle yazılarak ortaya çıkarılır. (s.22) Yazarın uzun yıllara dayanan emekleri ile ortaya çıkararak kitabı dahilinde yayımladığı son belgelerden önce Atatürk'ün anne ve babası Zübeyde Hanım ile Ali Rıza Bey'in evliliğini dahi gösteren bir belge yoktur. Araştırma sonucunda bu evlilik tarihi kayıtlara dayandırıldığı gibi Ali Rıza Bey'in doğum ve ölüm tarihleri kesin ve net olarak ortaya çıkarılmış, Mustafa Kemal'in farklı kaynaklarda birbiriyle örtüşmeyen doğum yılı da 1877 olarak netlik kazanmıştır. Yazarın bu belgelere ulaşmada gösterdiği gayret ve başarıyı, hitap ettiği ve bir yönüyle eleştirdiği akademik çevreye uygun bir dil ile aktarma konusunda gösteremediği dikkat çekiyor. Sık sık düştüğü tekrarlar ve her seferinde aynı şekilde kullandığı “soyu, sopu” tabirinden anlaşılan kelime seçimindeki özensizlik, kitabın basıma hazırlanması aşamasında yeterince hassas davranılmadığını gösteriyor.

Dört bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde Balkanlarda Türklerin yerleşme tarihleriyle ilgili kısa ve özet bilgiler yer alıyor. Buna göre MS IV. Asırda Hunların bölgeye gelmelerinden sonra IX, XI. yüzyıllara kadar Avarlar, Bulgarlar, Macarlar ile Peçenekler, Uzlar, Kumanlar bölgeye yerleşen Türk boylarındandır. Anadolu'dan ilk Türk nakli ise Osmanlılardan önce Bizans tarafından Konya civarındaki Karamanoğulları beyliğine tabi Türkmenlerin Selanik civarına yerleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Osmanlılar ise bölgeyi ilk ele geçirdiği andan itibaren sistemli bir iskana tabi tutmuştur. Atatürk'ün soyunun da Balkanlarda iskan edilen Türkmen aşiret ve cemaatleri arasında bulunduğu anlaşılmaktadır.

İkinci bölümde Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım ve ailesi, soyu ve akrabaları, Selanik vilayetinde nerede yaşamış oldukları belgelerle anlatılmıştır. Zübeyde Hanım'ın Mevlevi tarikatına bağlı Sofuzadeler olarak bilinen Hacı Sofu ailesine mensup olduğu belirtilirken ailesinden gördüğü gibi dini bütün bir insan olduğu vurgulanmıştır. Annesi oğlu Mustafa Kemal'in dini bir eğitim almasını istemiştir. Uydurma belgelerle kendisine isnat edilen iftiraların doğru olmadığı evladının askeri okula kaydedilmesinden anlaşılmaktadır. Çünkü dönemin koşullarında kötü geçmişi olan birisinin askeri okullara alınması mümkün değildir. Ayrıca Zübeyde Hanım'ın Darüşşafaka'ya yaptığı yardımın vakıfnamesinde öğrenciler tarafından her sene kendisi için hatim okutulmasını istediğini görüyoruz. Bu vakıfname gibi diğer tarihi belgeleri okuyucunun önüne koyarken yazar İslam tarihine olan hakimiyetiyle Zübeyde Hanım'a atılan iftiraların dindeki yerini İslam tarihinden örneklerle geniş bir çerçevede ele almıştır.

Üçüncü bölümde Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi ile ailesi, soyu ve akrabaları hakkında bilgiler verilmektedir. Atatürk'ün kökeni belgelerle 1590 doğumlu Selanik Mevlevihanesi Postnişini Şeyh Hasan Efendi'ye kadar yedi kuşak geriye götürülebilmektedir. Bu yapılırken hem anne hem baba tarafında aynı isimde yaşları farklı insanların adlarının birbiriyle karıştırılmış olduğu kesin olarak tespit edilmiş

ve isim karışıklıkların orta%dan kaldırılmasıyla dönemin ve şahsiyetlerin net olarak anlaşılması sağlanmıştır. Atatürk'ün hem anne hem babası tarafından soyunun Mevlevi olmasından kaynaklı onun da çeşitli tarikatlere bağlı olduğu yönündeki tartışmalara değinilirken tarikatler ve Balkanlardaki durumuyla Selanik Mevlevihanesi tarihi, faaliyetleri ile ilgili doyurucu bilgiler okuyucuyla paylaşılmıştır. Baba tarafı soyunun tanınan ve köklü bir aile olmasının yanında Bab-ı Âli'de etki ve nüfuzu çok fazla olan dini ve sosyal bir kurumun idarecileri olmaları yönetim katında da saygı görmelerini sağlamıştır. Soy kütüğünde adı geçen isimlerin oluşturulan çizelgede tek sayfaya sığdırılarak verilmeye çalışılması soy kütüğünün anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

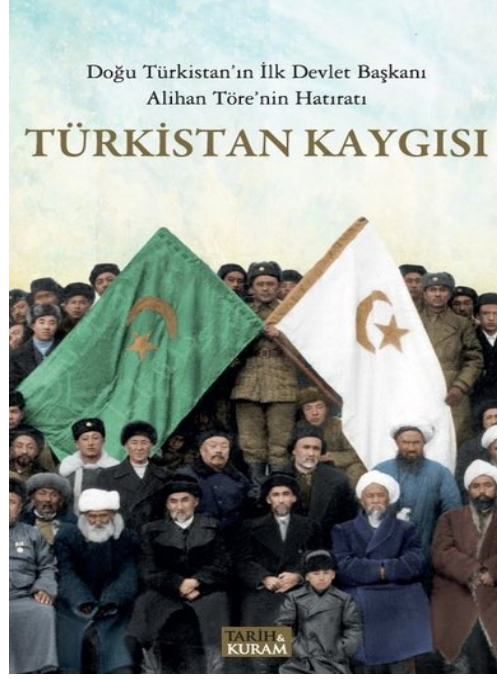
Atatürk'ün kökeninin Selanik'te olması kitapta şehir tarihi ve kültürü üzerinde etraflıca durmayı gerektirmiştir. Şehir 567'de Avarlar, 1045 yılında Uzlar'ın eline geçmiş ardından gelen Bizans hakimiyetinden sonra Osmanlılar tarafından 1382 ve 1394 yıllarında iki kez fethedilmiştir. Fetret döneminde Venediklilere bırakılan Selanik 1430'da tekrar ele geçirilerek yaklaşık 500 yıl Osmanlı şehri olarak kalmıştır. 1492'den sonra şehrin en kalabalık nüfusunu Yahudiler oluşturmuştur. Esasında Anadolu'daki Türk şehirlerinden bir farkı olmayan Selanik milliyetçilik akımından ve Balkan savaşlarının tahribinden yoğun olarak etkilenmiştir. Jön Türk hareketi ve İttihat Terakki Cemiyeti'nin merkezi olan şehir 1908 yılında 1.415.000 kişilik nüfusuyla Osmanlı'nın İstanbul'dan sonraki ikinci büyük şehridir. Bu ata toprağının Balkan Savaşları sonunda tek kurşun atılmadan Yunanlılara teslim edilmesine karşı Atatürk'ün:" Babamın mezarını Yunan postalları çiğniyor." sözü okuyan her Türk evladının yüreğini sızlatmıştır.

Kitabın son bölümünde Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin vakıflarda katiplik yaptığı yıllara ait belgeler ile Rüşumat memurluğu yaptığı yıllara ait hizmet cetveli ve emeklilik belgeleriyle hizmeti dolayısıyla ailesine bağlanan emekli maaşıyla ilgili belgeler yer alıyor. Bu belgelere dayanarak bir iddia olmaktan çıkan Atatürk'ün doğum yılının 1877 yılı olduğu gerçeği yeni tartışmalarla birlikte kitabı uzun süre gündemde tutacak gibi görünüyor. Yazara göre konuyla ilgili daha önceki araştırmalarda verilen bilgilerin çoğu belgeler yerine anı ve anlatılara dayandığından birbirini tutmamaktadır. Elde edilen son belgeler tarihin akışına bire bir uyduğu gibi bundan önceki bilgileri tamamlayıcı ve düzeltici bir rol oynamıştır.

Atatürk'ün İslam dinini milletin kendi dilinden anlayıp yaşayabilmesi için Kur-an'ı Kerim'in Türkçe meali ve tefsirini hazırlatması onu Türk milletine kötü göstermek isteyenlerin hiç gündeme getirmediği bir konudur. Ayrıca Atatürk annesinin vasiyetini öğrendikten sonra bu vasiyet gereği her sene annesi için hatim okutmuştur. Ramazan ayında ve kandillerde Çankaya Köşkü'nde saz çaldırmayıp Kuran okutması, her yıl Çanakkale şehitleri için mevlid okutması onun dini konulardaki hassasiyetini göstermektedir. Yazar sağlam bir kaynakçaya dayandırdığı kitabındaki bu bilgilerle Atatürk'ü hakkıyla savunarak amacına ulaşmıştır.

Ortaya koyduğu bilgi ve belgelerle alanda araştırma yapmak isteyenlerin önünü açacak eser başlıkta belirtildiği gibi Osmanlı arşiv belgelerine dayanmakla birlikte konuyla ilgili daha önce yazılan eserlerdeki bilgileri karşılaştırarak kapsamlı ve anlamlı değerlendirmeler sunuyor. Arşiv çalışmaları bir kenara koyulduğunda anı ve tanklıklara dayandırılarak dönemin anlaşılmaya çalışıldığı bölümlerde Atatürk'ün özellikle babasıyla ilgili yaşantısını anlatan bir bilgiye ulaşılabilmesi merak konusudur. Zira kitabın belgelere dayandırdığı iddiası babası öldüğünde Atatürk'ün 10 yaşlarında olduğudur. Karanlıkta kalmış noktaları aydınlatmadaki tüm başarısına rağmen okuyucuda merak uyandıran bu konuda kitaptan herhangi bir bilgi edinilememiştir.

Bu kitap bir meydan okuma olarak tüm ülkenin ve özellikle tarihçilerin önünde durmaktadır. Ortaya konan bu çalışmadan sonra önümüzde iki seçenek kalıyor. Alanla ilgili uzmanlardan oluşan yetkili kurullar ya bu belgeleri kabul edip tarihi yeniden yazacaklar ya da karşısına bunların doğru ya da gerçek olmadığını gösteren yeni belgeler koyacaklar. Atatürk'ün bile kendi geçmişiyle ilgili olarak yeteri kadar bilgi sahibi olmadan ömrünü tamamladığı düşünüldüğünde bu kitap ve Mehmet Ali ÖZ sayesinde geç de olsa artık taşlar yerine oturmuştur. Kitabın muhataplarına düşen ise çalışmaya verilen emeğe saygı duyup daha çok çalışmak ve yeni araştırmalar için ilham almaktır.

Türkistan Kaygısı

Alihan Töre Saguni, Çev. Oğuz Doğan, Kutlukhan Şakirov

İstanbul, Tarih & Kuram Yayınevi, 2019, 412 Sayfa, ISBN 978-605-939-423-9

Zeynep Ece TARHANLI*

Yazarımız Alihan Töre Saguni, 21 Mart 1885'te Rus İmparatorluğu'nun Türkistan genel valiliği Yedisu eyaletinin Tokmak şehrinde, bugünkü Kırgızistan topraklarında, dünyaya gelmiştir. Kendisinin en bilinen ünvanı İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin birinci cumhurbaşkanı olmasıysa da, kendisinden Türkistan'ın son yüzyılda yetiştirmiş olduğu en önemli ilim ve fikir insanlarından biri olarak da bahsedilmektedir. Kendisi aynı zamanda tıp mezunu olması sebebiyle 'doktor' ünvanına da sahipti ve milli ordu komutanı, mareşal gibi askeri ünvanları da vardı. Bütün bunların dışında Saguni'nin bahsedilmesi gereken bir diğer özelliği ise, cumhurbaşkanlığı makamındayken bile doktorluk yaparak geçimini sağlaması ve aynı zamanda bilgi birikimini aktardığı öğrenciler yetiştirmesidir.

Türkistan Kaygısı adlı bu eser, aslında bir kitap olması amacıyla yazılmaktan ziyade bir sürgün raporu olarak görülebilir. Çeyrek asırlık beklemeden sonra, ancak Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından Saguni'nin ailesinin, özellikle de oğlunun çabalarıyla gün ışığına çıkarılabildiği. Her bir sayfası ayrı yerlerden toplanmış olan bu kitap, özenle birleştirilmiştir. Bu da, eserin yazımının dışında, basılabilecek

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih bölümü, etarhanli@gmail.com

duruma getirilmesinde de büyük emekler olduğunu bizlere göstermektedir. Eserin çevirisinin düzgünlüğü ise, bizlere orijinal halinin de yalın bir dilde yazıldığının işaretini vermektedir.

Alihan Töre Saguni, 1917 Bolşevik İhtilali sonrası İslam'ın savunuculuğunu yaptığı yıllardan başlayarak, 1950 dünyasına kadar yoğun bir Rus-Çin politikası eleştirisi yapmıştır. Kitap, bu açıdan da birinci el kaynak olma değeri taşımaktadır.

Yazarımız Alihan Töre Saguni, 21 Mart 1885'te Rus İmparatorluğu'nun Türkistan genel valiliği Yedisu eyaletinin Tokmak şehrinde, bugünkü Kırgızistan topraklarında, dünyaya gelmiştir. Kendisinin en bilinen ünvanı İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin birinci cumhurbaşkanı olmasıysa da, kendisinden Türkistan'ın son yüzyılda yetiştirmiş olduğu en önemli ilim ve fikir insanlarından biri olarak da bahsedilmektedir. Kendisi aynı zamanda tıp mezunu olması sebebiyle 'doktor' ünvanına da sahipti ve milli ordu komutanı, mareşal gibi askeri ünvanları da vardı. Bütün bunların dışında Saguni'nin bahsedilmesi gereken bir diğer özelliği ise, cumhurbaşkanlığı makamındayken bile doktorluk yaparak geçimini sağlaması ve aynı zamanda bilgi birikimini aktardığı öğrenciler yetiştirmesidir.

Türkistan Kaygısı adlı bu eser, aslında bir kitap olması amacıyla yazılmaktan ziyade bir sürgün raporu olarak görülebilir. Çeyrek asırlık beklemeden sonra, ancak Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından Saguni'nin ailesinin, özellikle de oğlunun çabalarıyla gün ışığına çıkarılabilmektedir. Her bir sayfası ayrı yerlerden toplanmış olan bu kitap, özenle birleştirilmiştir. Bu da, eserin yazımının dışında, basılabilecek duruma getirilmesinde de büyük emekler olduğunu bizlere göstermektedir. Eserin çevirisinin düzgünlüğü ve anlaşılabilirliği ise, bizlere orijinal halinin de yalın bir dilde yazıldığının işaretini vermektedir.

Alihan Töre Saguni, 1917 Bolşevik İhtilali sonrası İslam'ın savunuculuğunu yaptığı yıllardan başlayarak, 1950 dünyasına kadar yoğun bir Rus-Çin politikası eleştirisi yapmıştır. Kitap, bu açıdan da birinci el kaynak olma değeri taşımaktadır.

1944-1946 yılları arasında Doğu Türkistan, Alihan Töre Saguni önderliğinde bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmekteydi. 1946 yılının Haziran'ında ise Saguni, Stalin ve Mao ittifakı sonucu Sovyetler Birliği tarafından kaçırıldı. 1949 senesine gelindiğinde ise Çin, Doğu Türkistan topraklarını işgal etti. Günümüzde de devam eden Doğu Türkistan sorunu böylece katlanarak artmış oldu.

Bu eserin, edebi değeri dışında, yıllarca süren bir sürgün sırasında kaleme alınması, her bir sayfasının.

büyük risk ve zorluklar altında, gizlice yazılması sebebiyle de değeri büyüktür. Yazarımız, mücadele içinde geçen bir hayatta onlarca çeviri yapmış, öğrenci yetiştirmiş, İslam ve İslam kültürünün yayılması için faaliyetlerde bulunmuş ve ülkesinin özgürlüğünü korumak için elinden gelen gayreti göstermiştir. Bunu, kaleme aldığı mezkûr eserde Sovyetler Birliği ve Çin'in Doğu Türkistan uygulamalarının korkusuzca anlatımından anlayabiliriz. Vefatına kadarki 30 sene boyunca sürgünde kalmasının sebebi de bu bilincidir.

Yazarımızın özellikle üzerinde durduğu kavram özgürlüktür. Bu hem kişisel hem toplumsal bir özgürlüğün isteğidir. Kendisine göre özgürlük, 'altmış ceddinden kalan öz anavatanına, bir millet olarak insani haklarına başkaları gibi sahip olmak' demektir. Bu cümleden anlaşılan özgürlüğün eksikliğidir. Yani Doğu Türkistan halkının insani haklarının ellerinden alınmış olduğunu ve kendi vatanlarında esir duruma düştükleri sadece bu cümleden bile çıkartılabilir. Saguni'nin özgürlük anlayışı, Kur'an-ı Kerim'e dayanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'e göre özgürlüğün 3 temel noktası vardır: Birlik ve beraberlik, bilim ve sanat olan bir toplum ve üçüncüsü ise düşman karşısında ölümden korkmamaktır. Kitabında, bütün bu yaşananların en temel sebebinin birlik ve beraberliğin kaybedilmesi olduğunu da dile getirmektedir. Bu açıdan ele aldığımızda, çağdaş Türk devletlerinin birbiriyle kıyası sonucu özgürlüğü eline alabilmiş ve daha da önemlisi bu özgürlüğü sürdürebilmiş nadide bir ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni gösterebiliriz. Saguni'nin özgürlük kavramını dayandırdığı Kur'an-ı Kerim'e göre özgürlüğün 3 olgusu, Kurtuluş Mücadelesi sırasında ve sonrasında Türk toplumunda mevcut olan unsurlardır. Mustafa Kemal Atatürk'ün başında olduğu Kurtuluş Mücadelesi'nde yalnızca Türklerin değil, farklı etnik kökende olan fakat aynı coğrafyayı paylaşan diğer gruplar da birlik olarak özgürlük mücadelesine katılmışlardır. Alınan riskler ve verilen kayıplar göz önünde bulundurulduğunda da mücadeleye katılanların düşman karşısında ölümden korkmadıkları aşikardır. Kurtuluş sonrası ise sanat ve bilimin desteklenmesi için türlü çalışmalar, okullar açılmış ve ülkenin kalkınması için çeşitli hareketlerde bulunulmuştur.

Alihan Töre Saguni, Bolşeviklerin ortaya çıkmasıyla gelmekte olan sistemin Çarlık Rus idaresinden daha tehlikeli olduğundan bahsetmiştir ve bu akımla mücadele etmiştir. Alihan Töre, Türk-İslam dünyasının yüzyıllardır süregelen 'dünyaya ayak uyduramama' sıkıntısı üzerinde durmuş ve çözümlerini bilim, milliyetçilik hissi, insan hakları ve medeniyet üzerine kurarak orijinal düşünceler geliştirmiştir. Bu açıdan baktığımızda Çin, 1949 yılından beri yoğun olarak insan haklarını ihlal etmektedir. Ayrıca, günümüz problemlerine de işaret etmekle kalmamış, çözüm yollarını da ortaya koymuştur. Satırlarda yokluğundan sıkça yakınılan çözümlerden birisi, Türk birliğidir. Bu yoksunluk, maalesef 21. yüzyıl Türk dünyası için de geçerlidir. Doğu Türkistanlılar, bugün hala Çinlilerin 'terör ve aşırıcılık' gibi bahanelerle işkence kamplarında topladığı kesimi oluşturuyor, fabrikalarda zorla çalıştırılıyorlar, nüfuslarının artması illegal yollarla engelleniyor ve çocuklar Çin kültürüyle büyümeye zorlanarak, aslında bir kimlik yok edilmeye, azınlık haline getirilmeye çalışılıyor. Birçok etnik kimliği

barındıran Çin coğrafyasında Türklere karşı bu yıkıcı politikanın sebebi, Doğu Türkistan topraklarının yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, iş gücü ve kadim kültürleri olabilir. İki farklı kültürün aynı coğrafyada olması ve güçlü olanın baskın kültür olması sebebiyle, bölgedeki Çin asimilesi de gittikçe artmaktadır. Bu eserle birlikte, Doğu Türkistan halkının kurtuluş mücadelesini, yaşanan zorlukları ve sorunlara getirilebilecek çözümleri birinci ağızdan dinleme şansı elde edebiliyoruz. Saguni'nin bu eserinde bahsettiği politikalar ve zulümler, günümüzde artarak devam etmektedir. Yaşanan bu mağduriyetin devamı gelmemesi adına ne yapıcı bir yol geliştirilmiş, ne de bu yıkıcılık azaltılmıştır. Bütün bu zulüm karşısında ise Türk dünyası sessizliğini korumak durumunda bırakılmıştır.

Rus Dışişleri Arşivi'nin Gizli Belgelerinde Osmanlı'nın Cihan Harbi'ne Girişi

Azad Ağaoğlu

İstanbul, Ötüken Yayınevi, 2018, 224 Sayfa, ISBN: 978-605-155-757-1

Recep KUL*

Eseri çeviren ve hazırlayan Azad Ağaoğlu, 2 Eylül 1974'te Bakü'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. İleri derecede Rusça ve Osmanlıca bilmektedir. Günümüzde Araştırmacılık ve çevirmenlik yapmaktadır. Azad Ağaoğlu bu kitapta Rusya Dışişleri Bakanlığının I. Dünya savaşının 100.yılı olması münasebetiyle açmış olduğu arşivlerden yararlanarak Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya savaşına girişini anlatmaktadır. Eser, Rusya İmparatorluğunun Dışişleri Bakanlığı ile elçiliklerle arasında geçen yazışmaları konu edinmiştir.

Kitabın kapak tasarımına dikkatle bakıldığında kapak tasarımının ne kadar etkileyici olduğu ortaya çıkacaktır. Kitabın kapağı Rusya İmparatorluğunun bayrak renkleri olan mavi, beyaz ve kırmızı renklerinden oluşuyor. Arka planda çizgili bir kâğıt ve onun üstünde Rusça yazılmış bir telgraf metni bulunuyor. Ön planda ise Rusya İmparatorluğunun son çarı olan II. Nikolay'ın ve I. Dünya savaş yıllarında Rusya'nın İstanbul Elçisi olan Girs'in resmi bulunmaktadır.

* Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi

Eserin içeriği; önsöz, belgeler ve dizin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Yazar, eserin önsözünde Rusya'nın 2014 yılında açmış olduğu arşivlerin hangi amaçla yayınlandığından, böyle bir eseri ortaya koyup, yayınlama amacından ve arşiv belgelerini bir kitap hâline getirirken okuyucuya yönelik yapmış olduğu kolaylıklardan bahsetmiştir.

Eserin belgeler adlı bölümü, Rusya İmparatorluğu Dışişleri Bakanlığının 25 Temmuz- 4 Mayıs 1916 tarihleri arasında Rus elçilikleriyle yapmış olduğu telgraf yazışmalarından meydana gelmektedir. Belgelerin içeriğini genel hatlarıyla üç başlık altında toplayabiliriz. Birincisi Rusya'nın İstanbul Elçisi, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa gireceği tarihe kadar ki tutumunu ve Rusya'nın lehinde savaşa girmesi hususunda bulunduğu çabalarının anlatıldığı yazışmalar, ikinci kısımda Rusya İmparatorluğu'nun müttefik ve tarafsız ülkelerle politik, ekonomik, mali ilişkilerine ve Almanya karşıtı koalisyonun genişletilmesine yönelik çabalara dair belgelerden, üçüncü kısım ise müttefik, tarafsız ve düşman ülkelerin durumlarına ilişkin raporlardan, bu ülkelerde Rusya lehinde kamuoyu oluşturulması çabalarına ve askeri sansüre dair belgelerden oluşmaktadır. Yazar her belgenin sağ üst köşesinde belgenin yazılış tarihi ve belge numarasını vermiştir.

Eserde en son olarak 10 sayfalık bir dizin bulunmaktadır. Dizinde pek alışılmamış özellikler göze çarpmaktadır. Bunlar belgelerde zikredilen şahsiyetler ve geçen yer adları hakkında kısa bilgilendirme yapılmasıdır. Ayrıca bir başka özellikte dizinde bulunan rakamlar sayfa numarasını değil, belgenin numarasını göstermektedir.

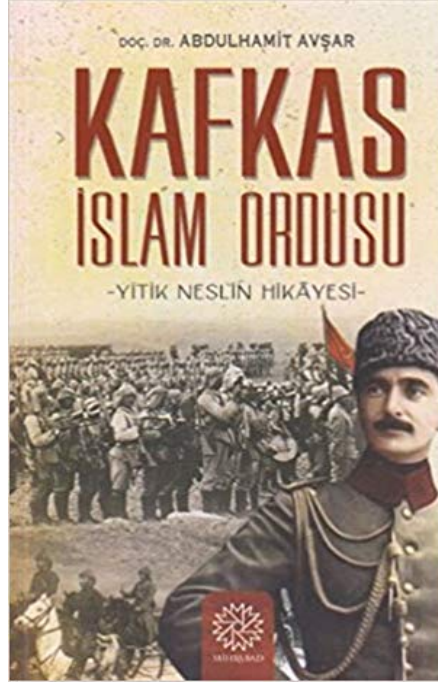
Eserde dikkatimi çeken bazı hususlara değinmek istiyorum, Bunlardan ilki belgelerden anlaşılacağı üzere devletlerin savaş öncesi dönemlerde artık doğal düşman ya da doğal müttefikleri olmadığı ve bunun sadece menfaatlere yani yararlı gözükten ittifaklara yerini bıraktığını anlıyoruz. Bir tarafta Almanların başını oluşturdukları ittifak grubu savaşı kendi topraklarından başka coğrafyalara yayıp kendi üzerlerine düşen yükü hafifletmek, halifelik makamının gücünden yararlanmak, diğer yanda ise Rusya'nın da içinde bulunduğu itilaf devletleri Osmanlı'yı balkanlar gelebilecek olası bir tehlikeye karşı koyabilmek ve boğazları kullanabilmek için kendi yanlarına çekmeye çalışmıştır. Rus Belgelerinden anladığımız kadarıyla Osmanlı Devleti ilk başlarda tarafsız kalıp savaşın gidişatına göre bir yön tayin edecekti. Rus elçi bu durumu şöyle bildiriyordu "Türklerin kalbinin ebetteki Rusya'dan yana olmadığını, niyetlerinin ise kendileri için bile kâfi derecede netlik kazanmadığını, Türklerin niyeti savaş sahnesinde olayların ne şekilde gelişeceğine bağlı bulunuyor". Belgeler bölümü içinde bence en dikkat çeken belge Rusya'nın İstanbul Elçisinin Rusya Dışişleri bakanlığına yazdığı bir mektupta geçen şu yazışmadır:

"Türkler, İslam'ın büyüklüğü ülküsüne bağlılıklarını, Türkiye'nin İtilaf Devletleri'yle savaşa girmesi halinde Hindistan, Mısır, Tunus, Cezayir, Kafkasya, Türkistan ve diğer coğrafyaların Müslümanlarının desteğini alacağına gayet ciddi bir şekilde inanma noktasına kadar ilerletmişlerdir. Bununla beraber, İmparator Wilhelm'in İslam'ı kabul ettiği ve Almanların, İslamiyet'ten hiçbir farkı olmayan bir inancı taşıdıkları şeklinde en gülünç söylentilere bile safça inanıyorlar. İstanbul' da bazı yerlerde Alman

İmparatoru için dualar edildiğine, üstelik bu dualarda İmparatorun yeni Türkçe adıyla anıldığına dair haberler alıyorum.’’

Yazar, kitapta kişisel hiçbir görüşe yer vermeksizin belgeyi olduğu gibi çevirmiş objektif bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Ayrıca yazarımız eseri gayet sade, akıcı, herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir üslupla günümüz Türkçesine çevirmiştir. Eser oluşturulurken belgeler kronolojik sıraya konarak okuyucuya büyük bir kolaylık sağlanmıştır. Yazar belgelerde zikredilen birçok ismin o dönemde hangi görevde bulunduğunu ve yahut da zikredilen makamlarda kimlerin bulunduğunu tespit ederek okuyucuya dipnotta göstermiş. Aynı şekilde eserde geçen bazı şehir ve bölge adlarının kısaca tarihinden bahsetmiş ve günümüzde hangi ülkenin sınırları içerisinde kaldığında dipnotta göstermiştir. Kitabın en güzel yanlarından bir tanesi de kitapta sıkça zikredilen isimlerin görsellerine yer vermiş olmasıdır. Kitaba olumsuz bir eleştiri yapmak istiyorum. Kitapta Osmanlı ismi hemen hemen hiç geçmemektedir. Onun yerine Türkiye lafzı kullanılmış. Burada merak edilen bir şey var Ruslar bize o dönemde Türkiye ismini mi kullanmış yoksa yazarımız belgeleri Rusçadan Türkçeye çevirirken Türkiye terimini mi kullanmayı mı tercih etmiş. Eğer bunu yazar yapmış ise bunun yanlış bir şey olduğunu belirtmek istiyorum. Çünkü o yıllarda Türkiye'nin kurulması bile mevzu bahis değildi.

Sonuç olarak kitapta Rusya'nın başta Osmanlı olmak üzere Yunanistan, Romanya, Bulgaristan ve İtalya Devletine yanlarında savaşa girmeleri için çeşitli müzakereler yaptığını, çeşitli vaatler sunmuş olduğunu okuyacaksınız. Bu kitapla birlikte, Dünya Haritasının şekillenmesinde büyük rol oynayan, İmparatorlukların ortadan kalkarak yerini ulus devletlere bırakan, milyonlarca insanın ölümüne yol açan I. Dünya savaşı yıllarında Osmanlı Devletinin I. Cihan Harbine girişini Rusların gözünden görmüş olacaksınız. Kapalı kapılar ardında yapılan anlaşmaları, Dışişleri Bakanlığı mensuplarının girişmiş olduğu entrikalar ve yaptıkları gizli pazarlıklarının göz önüne seren bu eseri I. Dünya savaşını daha iyi anlamak ve farklı bir perspektiften bakmak için çok yararlı olacağını düşünüyorum. Dilerim ki bundan sonra bu kitaba benzer şekilde farklı milletlerin gözünden I. Cihan Harbinin anlatılan kitaplar yayımlansın. Böylece olaylara farklı perspektiflerden bakarak Cihan Harbini büyük ölçüde anlamış oluruz.

Kafkas İslam Ordusu: Yitik Neslin Hikâyesi

Abdülhamit Avşar

İstanbul, Mihrabad Yayınları, 2019, 383 Sayfa, ISBN: 978-605-6846-24-3

Şule ZENGİN*

Doç. Dr. Abdülhamit Avşar 1964 yılında Doğu Türkistan'ın Yarkent şehrinde doğmuştur. Daha sonra Kayseri'ye gelerek eğitim hayatına burada başlamıştır. Lisans eğitimini radyo televizyon bölümünde tamamlamış, yüksek lisansını siyaset biliminden yapmış ve doktorasını ise uluslararası ilişkiler alanında yapmıştır. Kendisi televizyon yapımcılığı yapmıştır. Birçok belgesel meydana getirerek bu alanda çeşitli ödüller almıştır. İyi bir araştırmacıdır. Bu sayede tanıtacak olduğum kitabı meydana getirmiştir. Bu kitap bir araştırma çalışmasıdır. Sayın Abdülhamit Avşar bu kitabı bir araştırmadan yola çıkarak yazmaya başlamıştır. Başta Osmanlı ve Azerbaycan Türkü olmak üzere muhtelif İslam ülkelerinden derlenerek kurulan Kafkas İslam ordusu, Osmanlı Devleti'nin Azerbaycan'daki kardeşlerimizin korunması amacıyla oluşturduğu askeri bir güçtür. Nuri paşanın komutasındaki bu ordu sayesinde Bakü'nün kurtarılması ve bağımsız Azerbaycan Devleti'nin kurulması sağlanmıştır. Usta gazeteci Abdülhamit Avşar bu kitapta Kafkas İslam Ordusunda görev almış askerlerin hayatta olan birinci derecedeki yakınlarıyla görüşerek hatıralarını tespit etti. Bu hatıralara kitapta oldukça geniş bir şekilde yer

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğrencisi, znsusu2@gmail.com

vermiştir. Bu kitap aynı zamanda önemli bir sözlü tarih araştırmasıdır. Özellikle sözlü tarih açısından çok önemli bir kazanımdır.

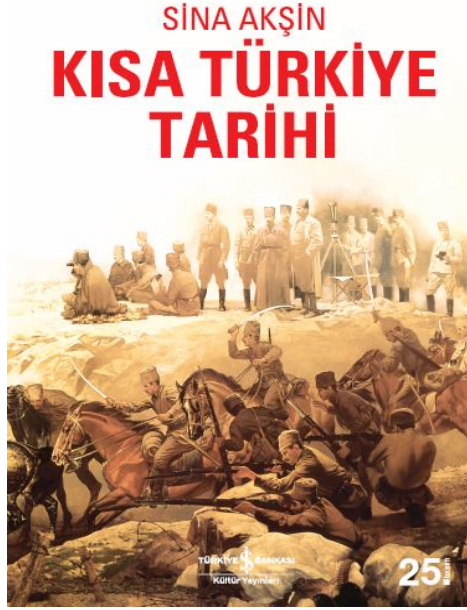
Kitap çeşitli bölümler halinde meydana getirilmiştir. İlk olarak bir sunuş ile balanmış daha sonra giriş bölümü yazılmıştır. Burada Azerbaycan'ın genel durumundan ve nasıl Osmanlıdan yardım isteyerek Kafkas İslam ordusunun meydana getirildiği anlatılıyor. 1918 yılı başlarında Bakü'de yönetimi ele geçiren Bolşevik Rus ve Ermeni Taşnak kuvvetler, Azerbaycan'da demografik yapıyı değiştirmek ve ülkenin sahibi olmak üzere harekete geçmişlerdi. Bu maksatla Bakü başta olmak üzere Azerbaycan'ın her bölgesinde toplu katliamlar, sürgünler yapıyorlardı. Azerbaycanlılar Türkiye'den yardım talebinde bulunuyorlar. Çeşitli cephelerden toplanan gönüllü askerlerle oluşturulan bir orduyla yardıma koşuldu. Kafkas İslam Ordusu orada galip geldi ve Bakü'yü kurtardı. Fakat daha sonra Osmanlı'nın Mondros'u imzalamasından sonra Türk Kafkas İslam Ordusu Azerbaycan'dan çekildi. Ancak Osmanlı'nın talimatıyla ordunun birçok askeri Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ordusuna destek olmak amacıyla burada kaldı. 1920 de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti yıkılınca geride kalan bu askerlerin kaderi de değişiyor. Önce ülkelerine dönmelerine izin verilmeyerek ülkenin dört bir tarafına dağıtılıyorlar. İkinci dünya savaşından sonra ise tecrit kamplarına konuluyorlar ardından da Sibiry'a'nın taygalarına sürgün edilmişler. Doç. Dr. Abdülhamit Avşar da 2004-2007 yılları arasında TRT Bakü Temsilcisi olarak görev yaparken geride kalan bu askerlerin izlerini sürmeye başlamıştır. Fakat çok uzun zaman ve zalim bir Sovyet devri geçtiği için pek kolay olmamıştır. Daha sonra bazı ipuçları bulmuş ve bazı askerlerin ailelerine ulaşmayı başarmıştır. Bunlardan bazıları; Sivas/Zaralı Celepoğullarından Mehmet Turan'ın oğlu Mahmut Ali Memmedov, Samsunlu Abdurrahmanoğullarından Mirza Halil'in oğlu Hafız Abdulov, Kayseri/Kızılörenli Topallıoğullarından Mustafa'nın oğlu Selim Mustafayev 'dir. Böylece adım adım bu kitapta bahsedilen yitik Osmanlı askerlerinin izlerini sürmüştür. Bu çalışma sayesinde bir sözlü tarih ortaya çıkmıştır. Bu eser asıl olarak Kafkas İslam Ordusu askerleriyle yapılan sözlü tarih çalışmasından meydana gelmektedir. Ancak sözlü tarih yönteminin önemi ve genel tarih yazımına katkısının altını çizilebilir amacıyla esere sözlü tarih çalışması ve belgesel ilişkisine yer veren bir bölüm de eklenmiştir. Daha sonra Sözlü Tarih ve Tarih Yazımına Katkısı bölümü eklenmiş. Burada da alt başlıklar olarak Sözlü Tarih ve Sözlü Tarih Belgeselciliği, Sözlü Tarih, Tarih Yazıcılığının Neresindedir? Gibi başlıklar yer almaktadır ve bir sonuç bölümüyle bu kısım tamamlanmaktadır. Ardından Kafkas İslam Ordusu başlığı altında yeniden ve daha ayrıntılı bir biçimde ordu hakkında, Azerbaycan hakkında bilgiler verilmiştir.

Daha sonra yukarıda bahsettiğimiz tanıkların tarafından yitik Osmanlı askerleriyle ilgili hikâyeler anlatılmaktadır. Her biri o askerlerin oğlu, akrabası vesairedir. İlk olarak Samsunlu Abdurrahmanoğullarından Mirza Halil anlatılıyor. Onu anlatan oğlu Hafız Abdulov'dur. Anlattığına göre babası Kafkas İslam Ordusuna gönüllü olarak katılmış. Daha sonra ailelerinin nasıl sürgün edildiğini anlatıyor. Ermenilerin bu zulümlerini anlamadığını ifade ediyor. Çünkü birçok Müslümandan zengin yaşadıklarını ve bu yüzden anlamadığını söylüyor. Onlar Gedebe'de sürgünde iken babasını

birde Sibiry'a sürgün ettiklerini ve gerekçesinin yalnızca Türk olduğu için sürgün edildiğini söylüyor. Hafız Abdulov babasına yöneltilen ithamlardan kurtulmak için mücadele vermiştir. Daha sonra babasının nasıl vatan hasreti içindeyken yaşamını yitirdiğinden bahsetmektedir.

Ardından Sivaslı Celepoğullarından Mehmet Turan'ın öyküsü anlatılıyor. Onu da anlatan Mirza Halil'in oğlu Hafız Abdulov'dur. Daha sonra torunu tarafından anlatılıyor. Her biri babasıyla dedesiyle olan hatırladığı ne kadar anısı varsa ellerinden geldiğince anlatmaya gayret ediyorlar. Özellikle üzerinde durdukları husus ise vatan hasretidir. Bu konu onlar için çok hassastır. Çünkü bu konuda hep eksik kalmışlardır ve babalarının dedelerinin bu hasret ile vefat etmeleri onları daha da derinden üzmektedir. Vatan hasretini dindirmek için Türkiye'ye elinden geldiğince yardım etmeye çalışanlarda var içlerinde. Böylece kendilerini daha huzurlu hissettiklerini ve vatanına karşı görevi olduğunu söyleyenler vardır. Burada sadece birkaç isimden bahsetmiş bulunmaktayım. Fakat kitapta çok fazla isim ve öyküleri bulunmaktadır. Anlatılan hayat hikâyelerinin sonunda kitaba son söz kısmı eklenmiştir. Bu kısımda yazar temennilerini ileterek kitaba son vermiştir. Kitabın en sonunda ise bir fotoğraf albümü eklenmiştir. Bu yitik askerlerin anısına torunları oğullarının bulunduğu fotoğraflar eklenmiştir.

Doç. Dr. Abdülhamit Aşar yapmış olduğu bu çalışma ile sözlü tarih alanına önemli bir katkıda bulunmuştur. Bir tarihçi olmamasına rağmen bu konularda düşünüp çalışmalar yapması çok değerlidir. Ayrıca üslubu, kaleme alış tarzı zevkle okunacak şekildedir. Hayat hikâyeleri anlatırken de özüne uygun olarak bizzat o kişilerin ağzından kendi şiveleri ile kaleme almıştır ve anlaşılmayan kelimelerin tek tek açıklamalarını sayfa altında belirtmiştir. Bu da önemli bir yaklaşımdır. Kitap, bu alanda çalışma yapmayı düşünenler için önemli bir örnek ve teşvik edicidir.

Kısa Türkiye Tarihi

Sina Akşin

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 25. Basım 2018, 342 Sayfa, ISBN: 978-9944-88-172-2

Hümeyra TÜFEKÇİ*

Sina Akşin'in "Kısa Türkiye Tarihi" isimli kitabı 25. ve son baskısını Mayıs 2018'de Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan yapmıştır. Kitabın kapağında Sakarya Meydan Muharebesi'nin canlandırıldığı bir resim bulunmaktadır. Sina Akşin, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Lisans eğitiminin ardından Boston'da master eğitimi görmüş, 1968 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Son Çağ Tarihi alanında doktor unvanı almıştır. Doktora tezinin konusu olarak ise 31 Mart vakasını çalışmıştır. Eser; Feroz Ahmad, Bernard Lewis, Erik Jan Zürcher gibi tarihçilerin ortaya koyduğu muhtasar Türk siyasi tarihi kitaplarına bir alternatif oluşturmaktadır.

Eser beş ana bölüm ve otuz dört adet başlıktan oluşuyor. Eserin sonuna, "yararlı olabilecek kaynaklar" başlığı ile bir bölüm eklenmiştir. Eserin Giriş bölümünde dört başlık bulunmaktadır. İslamlaşana kadar Türklerin tarihinin özet geçildiği bu bölümün devam eden kısımlarında kitabın içeriğini daha iyi kavramamızı sağlayabilecek konu ve kavramlara değinen Akşin; klasik Osmanlı siyasi ve toplumsal düzenine ilişkin okura bir perspektif sunmaktadır. Hasta Bir İmparatorluk başlığında tarihi III. Selim döneminden başlatan Akşin, yalın bir kronolojiyle sözü Tanzimat'a kadar getirirken bu süreci hazırlayan

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, humeyra.tufekci@yahoo.com

olaylara ayrı bir parantez açmayı uygun bulmuş ve Sened-i İttifak, Yunan İhtilalı – Mısır Sorunu, 1838 Antlaşması'ndan kısaca bahsederek, süreci okurun zihninde netleştirmiştir. Sina Akşin, Tanzimat'a ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarır; Tanzimat, Osmanlı'nın yarı sömürge durumuna düşmesiyle birlikte geldiği için, birçok ulusçu yazarımız onu pek de hoş bulmazlar. Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin çok düşkün zamanına denk gelmiştir. Ama Tanzimat'ın halkımızın insan hakları, hukuk devleti, demokrasi mücadelesinin başlangıcı olduğunu da unutmamak gerekir. (s. 31) Ardından yaşanan Islahat Fermanı ve bunun doğurduğu tepkiler sonucunda ortaya çıkan Genç Osmanlılar hareketini irdeleyen Akşin'in bu noktada olayları birbirine neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde ustalıkla bağlayabildiğini söyleyebiliriz. Zira Türk siyasi tarihi aşağı yukarı 1945'lere kadar idare biçimi anlamında bir istikrara kavuşamamıştır. İstikrara kavuşamadığı gibi ardı ardına gelen bu aktüel hareketler birbirlerinin tetikleyicisi olmuşlardır. Sina Akşin ise bu çerçeveyi okura gayet başarılı bir şekilde sunabilmektedir. Esere yeniden dönecek olursak Abdülhamid ve başarısız Meşrutiyet denemesinin ardından 33 yıllık bir Abdülhamid iktidarı söz konusudur. Abdülhamid dönemini anlatırken Akşin, asıl ağırlığı bu dönemin yenilikçi hareketlerine verir ve Prens Sabahattin, Ahmet Rıza gibi özel isimlerden söz eder. Esasında bu iki isim cumhuriyeti kuracak çekirdek kadroyu yetiştiren İttihat ve Terakki'nin ideolojik ve eylemsel temellerini atan iki isimdir. Konu edindiği bir diğer başlık da muhtasar Türk siyasi tarihi kitaplarına pek konu edinmeyen bir olay olan Japon-Rus Savaşı'dır. Japonya'nın muharebede Rusları, esasında bir Asyalı devletin Avrupalı bir devleti mağlup etmesi herkesi şoka uğratmasının yanında bir meşrutî monarşi dalgası yarattı. Önce Rusya, sonra Çin ve İran bu dalganın içine çekildi. Bu denklemin dışında bir Osmanlı Devleti düşünülemezdi. Manastır'da Kolağası Niyazi Bey'in dağa çıkmasıyla Osmanlı'nın II. Meşrutiyet macerası başlamış oluyordu. Akşin bu hareketin öncüsü İttihat ve Terakki'yi beş olgu içinde tanımlamaktadır; Türkçülük, Gençlik, Yönetenler Sınıfından Olmak, Mekteplilik, Burjuva Zihniyetli Olmak... İttihat ve Terakki Cemiyetinin toplum tabanında ve dolayısıyla iktidarda ne derece bir fizik ağırlığı olduğunu tartışan Akşin, bu hareketin saflığını koruyamamasına rağmen öncü bir hareket olduklarını söylemektedir. 31 Mart Vak'ası, Babıâli Baskını gibi hadiselerden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin geçirdiği dönüşümleri ve özellikle Avrupa kamuoyundaki yansımaları aktaran Akşin, bu dönemi "Denetleme İktidarı Dönemi" olarak adlandırır ve bu dönemin birçok alanda yol açtığı bilançoju istatistik olarak sunar. Burada Sina Akşin'i farklı kılan bir diğer husus ise kronolojiyi ustalıkla aktarırken salt tarihsel anlatıya bağımlı kalmaması olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde başlıca fikir akımlarına (İslamcılık, Garpcılık, Türkçülük, Sosyalizm) alt başlıklar altında değinmesi dönemin genel ideolojik muhtevasını anlamamız açısından okura yardımcı oluyor. II. Balkan Savaşı'nın ve Edirne'nin geri alınmasının ardından Enver Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'yla rekabetinden bahseden Akşin; Mustafa Kemal Paşa'nın nasıl devre dışı bırakıldığını ve I. Dünya Savaşı'na girecek kadronun nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bilgiler vermektedir. Eser muhtasar bir kitap olmasına rağmen okuru şaşırtmayı başaracak kadar geniş bilgileri aktarmıştır. Örneğin İttihat Terakki Cemiyeti'nin danışmanlığını yapan Marksist Alexander Helpand'ın

kazandırdığı emperyalizm, sömürü kavramları; Düyûn-ı Umûmi aracılığıyla devletin nasıl sömürüldüğüne ilişkin kazandırdığı bilince dair Akşin'in düştüğü şerhler, kurumun anlaşılması açısından önemli bilgiler verir.

I. Dünya Savaşı'nda yaşananları belli başlıklar altında özetleyen Akşin, Atatürk dönemini ise Filistin bozgunundan başlatmıştır. Atatürkçü kimliğiyle tanınan Akşin, bu bölümde Sultan Vahdettin'in Mustafa Kemal Paşa'ya ülkeyi onun kurtaracağına dair ümitlerini aktardığı diyalogu zikrederek, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla Anadolu'daki örgütlenmenin seyrettiği çizgiyi Anadolu direnişçileri, İstanbul hükümeti ve işgalci İtilaf kuvvetleri üçgeninde anlatmaktadır. Bu noktada göz önüne koyduğu detaylar Cumhuriyet'e giden süreci anlamak açısından önemlidir. Akşin, Mustafa Kemal'in Milli Mücadele sırasında üstlendiği öncü rolü, Meclis'te yürüttüğü siyaseti olabildiğince objektif bir biçimde aktarmaktadır. Büyük Taarruz ve zaferin ardından Cumhuriyet'in ilanı sürecini aktarmış, hilafetin kaldırılması ve laiklik meselesini anlatırken hilafetin dinsel tartışmalarına da değinmeden geçmemiş; laikliğin de nasıl anlaşılması gerektiği hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Eseri farklı kılan nokta ise, konu ettiği dönemi farklı perspektiflerden inceleyebiliyor olmasıdır. Aynı bölümde kullandığı; "Dergiler ve İdeoloji, Felsefi Bakımdan Atatürk Devrimi, İdeolojik Bakımdan Atatürkçülük" gibi alt başlıklardan oluşan teorik tarih anlatımı, inşa ettiği yapının temelini daha sağlam olmasını sağlamaktadır. Yeni cumhuriyetin önemli dönemlerinden birisi ise ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün dönemidir. II. Dünya Savaşı, Köy Enstitüleri gibi başlıklarda İnönü döneminin ilk safhalarına ışık tutan Akşin, çok partili hayata geçiş sürecini çeşitli istatistik ve alıntılarla aktarmaktadır. CHP'nin kendi içerisindeki karışıklıklar, DP iktidarı, 27 Mayıs'a giden süreç ve Demokrat Parti iktidarında gerçekleştirilen politikaları aktaran Akşin, DP iktidarının 1957 seçimlerinden sonra demokrasiden saptığını savunmaktadır. O dönemde diğer memleketlerde meydana gelen idari sorunlar ışığında 27 Mayıs'a giden süreci anlatır. Akşin'e göre 27 Mayıs hareketi darbedir, ama aynı zamanda devrimdir. Türkiye'de Atatürk ve İnönü'nün kurmuş oldukları demokrasi temellerini genişletip pekiştirmiştir. (s. 265) Kitabın bundan sonraki izlediği kronoloji 2000 yılları ve Ecevit iktidarının sonuna kadardır. Akşin'in bu bölümlerde izlediği metot tıpkı öncekiler gibi, tarihsel bilginin kavramsal bir arka planla sağlamaştırılmasına yöneliktir. Onun izlediği bu metot sayesinde okur, aşağı yukarı 200 yıllık bir tarihi kronolojik olarak öğrenmekle kalmayıp, dönemi tartışabilecek argümanlarla da beslenmiştir.

İhtiyat Zâbiti Münim Mustafa'nın Harp Hatıraları, Kanal Seferi'nden Çanakkale'ye

Ahmet Yurttakal

İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2018, 176 Sayfa, ISBN: 978-605-2070-45-1.

Barış KILIÇ*

Birinci Dünya Savaşı, Dünya ve Türk tarihi açısından en önemli dönüm noktalarından birisidir. 28 Haziran 1914 tarihinde Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip'in Avusturya Macaristan veliaht prensi ve eşini bir suikast ile öldürmesi, dünyanın kaderini değiştirecek başlangıçlara yol açmıştır.

Hâlihazırda kutuplaşan dünyada, yalnız kalmamak ve “hasta adam” yaklaşımını kabul etmemek adına ittifak görüşmeleri yürüten Osmanlı Devleti, sonunda 2 Ağustos 1914 yılında Almanya'nın da içinde bulunduğu ittifak ile anlaşmıştır. Bu tarihten sonra seferberlik ilan ederek harbe hazırlıklarını arttıran Osmanlı Devleti'nde askerlik çağında olan tüm erkekler, vatan savunmasına çağırılmıştır. İşte bu esnada ihtiyat zabiti (yedek subay) eğitmek için, Harbiye'de teşkil edilen eğitim kuruluşlarında eğitim almış ve daha sonra Kanal, Çanakkale ve Kafkas cephelerinde görev almış bir ihtiyat zabitanın kendi kaleminden hatıratı, bu kitapta günümüz Türkçesine aslına sadık kalınarak çevrilmiştir.

* Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Harp Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, kiliester@gmail.com

Kendisinin de daha sonra değiştirerek kaleme aldığı bu hatıratının orijinal halinin Çanakkale ve Kanal Cephesi kısmının yer aldığı bu kitap, nsz de dhıl olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Ayrıca hatıratın içerisinde yer alan birçok resim ve yine el yazısı hatıratın orijinal nüshaları da kitabın sonuna konularak okuyuculara görsel bir derinlik katmak amaçlanmıştır. Kitabın son bölümünde yer alan beş sayfalık sözlük de yine Osmanlıca, Arapça ve Farsça kökenli olup günümüzde kullanımı azalmış, hatıratın içerisinde yer alan kelimeleri bilmeyen okuyuculara yardımcı olmak için sunulmuştur.

Birinci bölümde; yayına hazırlayan, yazarın Birinci Dünya Savaşına girmeden hemen önce alınan tedbirler maksadıyla teşkil edilen birliklerde ihtiyat zabıtlığına başvurması esnasında ve orada bulunduğu sıradaki hatıratını ortaya koymuştur. Yazar, babasının Birinci Dünya Savaşı ile ilgili;

“Oğlum bir zaman gelecek ki Avrupa’da bir hadise iki devlet arasında harp ihdas edecek ve bu muharebe Avrupa harbi şeklini alacak”

şeklindeki öngörüsüne yer vererek askerlik hatıralarına başlamıştır. Seferberliğin ilanından sonra devletin dört bir yanından askerlik çağına ulaşan gençlerin ülke savunması adına askerlik şubelerine hücum etmesini kendi cümleleriyle tasvir etmiştir.

İkinci bölümde, eğitimlerini Harbiye’de eğitimini tamamladıktan sonra bir gün Bekirağa Blgnde toplanıp, şam’da bulunan 4’nc Ordu emrine görevlendirildiğini büyük bir sevinç fakat arkadaşlarından ayrılacak olmanın da verdiği ayrı bir üzüntüyle öğrendiğini aktarmıştır.

Kitabın nc bölümünde, Birinci Dünya Savaşının Süveyş kanalı cephesine gitmek maksadıyla İstanbul’dan çok zor şartlar altında, görevlendirildikleri vazifeye gönderilen yazar, kimi zaman trenle kimi zaman yayan, yaklaşık on dört gün sonra vardığı Kudüs’te, ilk etapta Amman Tren İstasyonuna görevlendirildiğini öğrenir. Bu görevi esnasında subay olmanın gereklilikleriyle ilgili önemli bir gözleminden edindiği tecrübeyi

“Askerlikte maiyetin ruhunda sevindirerek yaşamak hatta uyandıracak bir kumandanın en büyük mevkii olduğunu bize talim ediyordu...” cümlesiyle aktarır.

Yazar, daha sonra Amman Tren İstasyonundaki görevinden ayrılırken, daha önemli olduğunu düşündüğü, kıtaya kumanda etme görevini almak üzere Kudüs’e gittiğinden bahseder. Kudüs’le ilgili anılarında, zamanın 4’nc Ordu Komutanı Cemal Paşa’nın ülkenin en hassas döneminde bile ülke meseleleriyle uğraşmak yerine rütbe ve makam peşinde koşmasını ifade eden hatırası ise dikkate değerdir.

“O vakit başkumandan vekili olan Enver Paşa, İstanbul’da terfi ederek ferik olmuştu. Kendisinin terfi ettirilmediğini duyan Cemal Paşa, bundan fevkalade hiddet etmiş hatta gazabına dayanamayarak merkez hkmetten sormadan kedisi de rütbesini ferikliğe terfi ettirerek imzaları üzerinde bu rütbe ile muhaberede bulunmuştu.”

Kanal’dan geri çekilerek kendisi ve bulunduğu alayı için sona eren bu cephede, kendisinin de belirttiği üzere birliği 8 Mayıs 1915 tarihinde aldığı emir ile farklı bir cepheye gideceğini öğrenir. Yaklaşık beş

ay süren bu cepheden sonra, dört gün süren zorlu yolculukla Raco'ya, yine buradan da tren ile Tarsus'a ve Tarsus'tan Konya Ereğli'sine giderler. 4 Haziran 1915 te Ereğli'den bir günde trenle İstanbul'a varırlar. İstanbul'da da bir müddet kaldığını hatıratında aktaran yazar, 20 Haziran 1915 günü Bulgar ordusunun savaşa katılma durumunun verdiği güvensizlik ile Edirne hududunda bulunması emrini birliği ile beraber aldığını aktarır.

Bulgar hududunda yaklaşık on gün kalarak talim ve bütünleme yapan birliği ve Münim Mustafa hatıratında 10 Temmuz 1915 günü şafakla Edirne'den Çanakkale Cephesi için ayrıldığını aktarır.

Dördüncü ve son bölüme yazar, Dünya harp sahnesinin belki de en müthiş muharebelerinin yaşandığı Çanakkale Cephesinin güney gurubunda yer alan Seddülbahir bölgesine varışıyla başlar. Hatıratında önce cepheleri kendinden önce tutan birliklerden teslim alındığını aktarır. Yazar 120 gün sürecek olan güney gurubunun Seddülbahir bölgesindeki hatıratında, gün gün tüm muharebeyi kaleme almıştır. Muharebeyi anlatırken, yeme içmeden, cephedeki günlük hayata dair bizlerde de merak uyandıran birçok ayrıntıya yer vermiştir. Mesela hâlihazırda kamuoyunda da büyük bir ilgi uyandırmış olan Çanakkale cephesindeki yeme içme konusunda edinilmiş yanlış kanının aksine şu cümlelerle gerçekliği hatıratında ortaya koyuyor.

“Kafkas Cephesi’ndeki büyük yoksulluk ve mahrumiyeti gördükten sonra Çanakkale Harp Cephesinde yemeklerimiz iyi sayılabilirdi. Yiyeceklerimiz arasında iki şeye şiddetle ihtiyaç ve ihtirasımız vardı. Şeker ve ekşi! Ah salatasızlık!”

Yine sinek ve bitlerin verdiği rahatsızlıktan, şehedanın ve yabancı askerlerin cesetlerinin alınamayışından kaynaklı oluşan sıhhi durumdan bahseder. Bunların tamamı bize cephe hakkında, belki de tam olarak bilmediğimiz yönlerine, ışık tutmaktadır.

6-7 Ağustos'ta yaşanan genel taarruzda ve sonrasında da hatıratında önemli bir yer verir yazar. Günlerdir olmasını bekledikleri bu taarruzun ruhlarında yarattığı manevi yönden ve bunun harbin seyrine etkisinden şu şekilde bahsetmektedir.

“Artık biz hayatı çoktan unutmuştuk. Zaten manen öbür dünyada yaşıyorduk. Çünkü bu ateş içinde sağ kalmak ihtimali olmayan bir şeydi.”

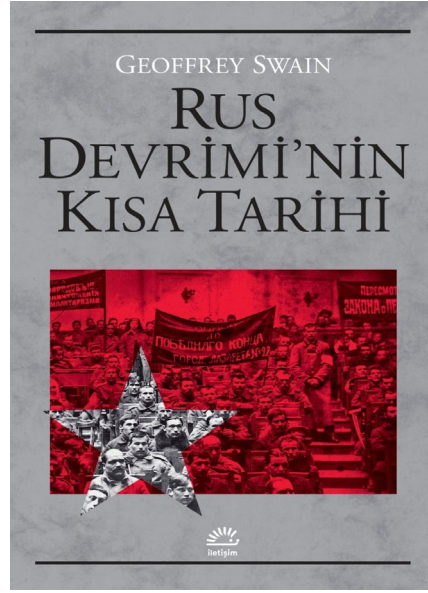
Top atışları ve göğüs göğüse süren muharebelerle dolu dört ayın ardından onlarca şehit veren 30'uncu Alay, 10 Kasım 1915'te gelen emirle Kafkas Cephesi'ndeki 3'üncü Ordu emrine görevlendirildiğini öğrenir. Artık onlar için Çanakkale'den ayrılma vakti gelmiştir. Nitekim yazar da aynı gün ayrıldıktan sonra develerle uzun bir yolculukla önce bütünleme için İstanbul'a devamında da 45 gün sürecek Kafkas cephesi yolculuğuna çıkacağını hatıratında yazarak bitirir.

Çanakkale Muharebelerinin belki de “isimsiz kahramanı” olarak niteleyebileceğimiz, önemli bir kişiliği Münim Mustafa PEKSELEK'in bizzat kendi el yazısı ile tuttuğu bu hatırat bizlere cephe yaşantısından, harbin yarattığı psikolojik ortama kadar birçok detay arz etmektedir. Bunları anlatırken de meslekten

asker olmayan bir ihtiyat zabitanın gözünden anlatılması bizlere harbin ve askerliğin, dönemin sivil düşüncesiyle tasviri açısından da örnek olmaktadır.

Yazar yaşadığı dönem itibari ile günümüz Türkçesinde anlaşılması zor bir üslupla hatıratını kaleme almıştır. Aslına tamamen sadık kalınarak çevrilen bu eserde yayına hazırlayanın bu kadar yoğun yabancı kelime içeren eseri daha geniş bir sözlükle okuyucuya sunması beklenirdi.

Yine tarihi olayların, özellikle harplerin harita olmadan incelenmesi her zaman düşünsel bir derinlik katmaktan uzak kalacaktır. Dolayısı ile yazarın eseri hazırlanırken kapsamlı bir harita ile sunulması, detaylı muharebe hatıratının anlaşılması açısından okuyucuya kolaylık sağlamış olurdu.

Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi

Geoffrey Swain

İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, 288 Sayfa, ISBN 978-975-05-2633-6

Merve AY TAR*

Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi adlı kitap Geoffrey Swain tarafından hazırlanmıştır. Eser içerisinde on ana bölüm ve alt bölümler mevcuttur. Yazar, ana bölümlerden ilki olan "Rus Devrimi'nin Zaman Tüneli" başlığıyla yer verdiği Rus Devrimi kronolojisini okuyucularıyla paylaşmıştır. Söz konusu kronoloji de ve dipnotlarda 1 Şubat 1918'e kadar Rusya'nın eski Jülyen Takvimi'ni kullandığı ve bunun da olayların modern Gregoryen Takvimi'ni kullanan ülkelerdeki tarihlere kıyasla on üç gün geriden gerçekleşmesine neden olduğu bilgisi tekrara düşerek defalarca vurgulanmıştır.

Araştırmacı kitabına başlarken eserinin uzun yıllar süren akademik araştırmanın ve verilen derslerin ürünü olduğu belirtmiştir. West of England ve Glasgow üniversitelerinde öğrencilere verdiği derslerin yanı sıra Rus Devrimi'nin üzerine çalışma grubunun konferanslarındaki tartışmalardan edindiği entelektüel birikim için teşekkürlerini sunmuştur.

Bu eserde, Çar'ın Şubat 1917'de tahttan indirilmesi ile başlayan sürecin ne zaman ve nasıl kontrolden çıktığı ve parti disiplinine dair Bolşevik teorilerle köylülüğün sosyalizme yönlendirilmesi gerektiğine dair bir ideolojik kanaatin nasıl olup da bir tek parti diktatörlüğü ile sonuçlandığı incelenmiştir.

Eserde Rusya'daki 1917 olaylarının 20. yüzyılın geri kalanı için politik haritayı çizdiği vurgulanmıştır. 1917 Ekim Devrimi komünist deneyi başlatmış, Sovyetler Birliği'nin 1920'ler ve 30'lardaki galibiyeti

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü

Avrupa’da faşizm ile Nazizmin yükselişini tetiklemiş ve yaşanan gelişmeler İkinci Dünya Savaşı’nın dehşeti ile doruğa ulaşmıştı. Sonrasında, Sovyetler Birliği’nin 1991’deki yıkılışına kadar komünizmin genişlemesi ve çevrenmesi Soğuk Savaş’ın temel takıntısı haline gelmişti. 20. yüzyıl tarihinin büyük kısmının izi, yazara göre Bolşevikleri iktidara getiren sokak hareketlerinin gerçekleştiği 24 Ekim’i 25’ine bağlayan gece yaşanan olaylara dek sürülebilir.

Araştırmacı, “Şubat 1917 ile Temmuz 1918 arasında Rusya’da yaşanan karmaşık olayların kısa tarihini yazmak kaçınılmaz olarak bunlardan birçoğunun atlanması anlamına gelir. ‘’ demişse de bir kısa tarih içinde bile Rus Devrimi adı verilen karmaşada kaybolmamak adına kimi açıklayıcı önerilerde bulunmak gibi bir sorumluluğu görev edinmiştir. Söz konusu noktalarda sunulan açıklamalar kolay ve iki yönlüdür.

İlk olarak, Ekim Devrimi’nin, daha önce başarısız 1905 Devrimi’nde Rus kitleler tarafından ifade edilen devrimci arzuların zirvesini temsil ettiği, ekim’in özünün, devrimi, Çar’ın devrildiği Şubat’ta bulunmuş olduğu yola geri döndüren itibarsız bir Geçici Hükümet’e karşı bir halk ayaklanması olduğu iddia edilmiştir.

İkinci öneride ise Bolşeviklerin disiplin ve ideoloji kavramlarının; kitlelere ekime kadar kılavuzluk eden partinin, takip eden aylarda onları diktatörlük ve teröre giden, aslında zorunlu olmayan bir yola sevk etmesi anlamına geldiği ve bir sosyalist devrime sadece işçi sınıfının önderlik edebileceğinde ısrar eden bir ideolojik tarih anlayışını dayatmanın tek parti yönetimine yol açtığı vurgulanmıştır.

Söz konusu kısa tarihin başlangıç noktası ise Batı’da ilk olarak 50 yıl önce üretilmiş ve 21. yüzyıl Rusyası’nda hâlâ fazlasıyla popüler olan fikirlere meydan okumak olmuştur. Büyük oranda Leonard Schapiro’nun eserlerinden üretilen 1960’ların ortodoks görüşü, İmparatorluk Rusyası’nın 1905 Devrimi travmasının ardından meşruti aşamaya geçtiği ve Rus işçi sınıfının da devrimci değil de reformist bir geleneğe sahip olduğu yönündeydi. İlk olarak Nisan 1906’da toplanan İmparatorluk Devlet Duması parlamenter temsilin kusursuz bir biçimi olmamasına karşın ilk adımı simgelemişti. Araştırmacıya göre, bu duruma uyum sağlayan işçi hareketi, devrimci genel greve duyulan ilgiden uzaklaşıp Alman sendikacılığına yakınlaşmıştı. 1905 sonrası Rusya’da yasal bir işçi hareketinin gelişimine bakan Schapiro, Menşevik liderliğin kontrolünde sendikalar ve diğer işçi örgütlenmelerini görmekteydi, aynı zamanda sağ, solu ve merkezi polis ajanları tarafından ifşa edilmiş, güçsüzleşmiş bir Bolşevik yeraltı örgütlenmesini de tespit etmekteydi. Bu bakış açısına göre, hem Devlet Duması’nda ve sokakta liberal politikacılarla işbirliği yapmaya istekli oldukları Birinci Dünya Savaşı esnasında hem de Geçici Hükümet’in kurulmasını destekledikleri ve sonunda da bir Koalisyon Hükümeti’ne katıldıkları 1917’nin ilk günlerinde Menşevikler işçi sınıfının meşru temsilcileri olarak ortaya çıkmıştır.

Schapiro ve diğerlerine göre, Menşevikler Rus işçi sınıfının meşru sesi olmuş ve Bolşevikler ise bu konumu gasp etmişti. 1917 sonbaharında Bolşeviklere verilen desteğin artması ise gelip geçici bir sapmaydı ancak bu sapma Bolşeviklere iktidarı ele geçirme olanağını vermiştir.

Swain'ın bu eserinde, Rus işçi sınıfının 1905'ten itibaren istikrarlı bir biçimde reformistten ziyade devrimci olduğunu ve Şubat 1917'de ortaya çıkan sapmanın yeni kurulan Sovyet'in başına önde gelen reformistleri rastlantısal olaylar sonucu getirdiğini, Haziran sona ermeden, Bolşeviklerin işçi sınıfının geleneksel devrimci reaksiyonunu yeniden ortaya çıkarmak için büyük çaba harcamış olduğunu iddia edilmiş ve işlenmiştir.

1917 Rusya'da Devrimde Devrim

Mehmet Ö. Alkan ve Y. Doğan Çetinkaya

İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2018, 243 Sayfa, ISBN: 978-975-333-349-8

Asena GÜLCAN*

Mehmet Ö. Alkan ve Y. Doğan Çetinkaya tarafından yayına hazırlanan bu kitap, Tarih Vakfı Yurt Yayınları tarafından basılmıştır. Aynı zaman da kitap; Onur İşçi, Ateş Uslu, Evrim Eken, Gökhan Pahlı, Bilge Seçkin Çetinkaya, Emek Yıldırım, Yiğit Akın, Masis Kürkçügil, gibi isimlerin makaleleriyle taçlandırılmıştır.

Mehmet Ö. Alkan İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "ilim"den "bilim"e geçişin kritik evreleri Osmanlı materyalizmi ve Baha Tevfik başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı fakültede "Ölçülebilir Verilerle Tanzimat'tan sonra Osmanlı modernleşmesi" başlıklı teziyle siyaset bilimi doktoru unvanını aldı ve 2010 yılında da siyasî tarih doçenti oldu.¹

Y. Doğan Çetinkaya Tarih Vakfı Yurt Yayınları ve Toplumsal Tarih dergisi yayın üyesidir. 2004 'te 1908 Osmanlı Boykotu: Bir Toplumsal Hareketin Analizi adlı kitabı ve 2008'de Toplumsal Hareketler:

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, İstanbul

Tarih, Teori ve Deneyim adlı derlemesi iletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihi, toplumsal hareketler, Türk milliyetçiliği, Türkiye sol düşüncesi, Türkiye futbol tarihi ve sınıf hareketi üzerine yazdığı yazılar çeşitli yabancı/yerli dergi ve kitaplarda yayımlandı.²

Elinizde tuttuğunuz kitap 1917'nin 100. Yılı vesilesiyle yapılan ve burada kısaca özetlenen etkinliklerin bir ürünüdür. Dolayısıyla kitap Yusuf Doğan Çetinkaya'nın devrimin 100 yıldır ne şekilde anlatıldığı üzerinde durduğu makalesiyle açılıyor.

Çetinkaya devrimin değişen algısı ve tarih yazımı üzerine yoğunlaşıyor, 1917'den günümüze farklı dönemlerde devrim anlatısında öne çıkan vurguların ve farklılıkların bir hikâyesini anlatıyor.

Ardından Mehmet Ö. Alkan, St. Petersburg'da devrimin gerçekleştiği mekânları, devrimin anısına dikilen anıtları ve önemli yerlere gidip bizzat orada bulunup fotoğrafladığı çok zengin bir görsel malzemeyle makalesini sunuyor bizlere.

Onur İşçi I. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu koşullar üç asırlık Romanov iktidarının parçalanışı ve 1917'de yaşanan iki devrim sonrası SSCB'nin kurulmasına sebep olan siyasal süreci özetliyor ve önemli dönüm noktalarının analizini yapıyor.

Ateş Uslunun oluşturduğu dördüncü makalede, 1917 Şubat ve Ekim devrimlerini önceleyen süreçte entelektüel bağlamda gerçekleşen değişim ve dönüşümler incelenerek, Rusya sosyalist hareketinde örgütlenme çabalarının meyvelerini verdiği 1897-1898 yıllarında Şubat Devrimi'nin arifesine kadar geçen yaklaşık yirmi yıllık dönem boyunca siyasal düşünüşün gelişimini ana hatlarıyla göreceğiz.

Evrin Eken 1917'nin en çarpıcı veçhelerinden birinin, devrimin ikonografisinin önemli bir parçası olan posterleri ele alıyor. Ekim Devrimi sonrası, 1918 yılının ortalarından itibaren yoğun bir şekilde poster yayımı başlamıştır. İlk yıllarda posterlerin ana teması ağırlıklı olarak yeni devletin düşmanları, ideolojisi, Marksist fikirler, sınıf mücadelesi, Rusya'da devrime giden süreçte ülkede ve dünyada vuku bulan kilit olayların yıldönümlerini belirleyen unsurlar olduğunu göreceğiz.

Bilge Seçkin Çetinkaya devrimin tiyatrosunu, tiyatronun kitleleri nasıl harekete geçirdiğini ve daha sonra devrimin nasıl sahnelendiğini anlattığı yazısıyla önemli bir boşluğu dolduruyor.

Yusuf Doğan Çetinkaya kitaptaki ikinci makalesinde devrim içinde işçi sınıfının konumu ve rolünü tartışıyor.

Emek Yıldırım ise bir başka önemli ve ihmal edilmiş kesimi gündemimize getiriyor: Kadınlar.

Yiğit Akın devrimin Sovyetler Birliği'nde sporu ne şekilde değiştirdiği ve bu bağlamda devrimin toplumsal hayatın farklı bir alanında ne şekilde gerçekleştiği üzerinde duruyor.

Sovyetler Birliğinde sporun nasıl değiştiğine değinecek olursak, devrimin ilk yıllarından itibaren beden terbiyesi ve spor politikaları Bolşevikler için her zaman önem taşıyordu; lakin değişen iç ve dış şartlara bağlı olarak spora atfedilen önemin arkasındaki sebepler de sabit kalamamıştı ve değişmeye mahkum olmuştu.

Kitabımız Masis Kürkçügilin Çarlık Rusyası'nın batısından doğusuna kuzeyinden güneyine dört bir yanda yaşayan farklı halkların devrimde oynadıkları rolleri anlattığı yazısıyla sona eriyor.

Masis Kürkçügil'e göre Ekim devrimi; genel anlamda işçi, köylü ve askerlerin devrimi olarak takdim edilse de ezilen ulusların özgürlük mücadelesinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünmektedir.

1917 Devrimi artık 20. yüzyıl dünyası ve devrimleri için referans noktası olmuştu. 1917, dünyadaki devrimciler için yeni bir milat, kıyas noktası ve ölçü olmuştur. Bu devrim sayesinde; dünyaya, tarihe ve genel olarak devrimlere nasıl bakmak gerektiği doğrudan belirlenmiştir. Hatta yeni devrimler için uluslar arası örgütlenmeler, teşkilatlar inşa edilmiştir. Sonuç olarak 20. Yüzyıl devrimler tarihi açısından oldukça verimli bir yüzyıl olmuştur.

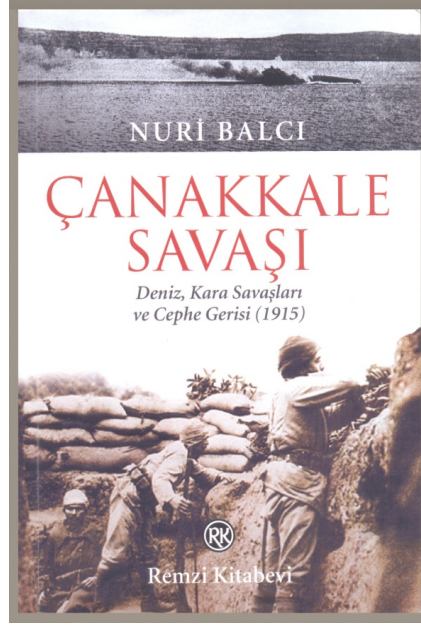
Kitapta da değinildiği gibi şunu belirtmeliyiz, devrimlerin neyi temsil ettikleri ve nasıl ele alındıkları, bu zamana kadar zaman ve mekâna bağlı olarak değişti ve değişmeye devam edecektir. Genellikle diğer önemli olaylarda olduğu gibi devrimlerin yıl dönümleri, o konu hakkında önemli kamusal tartışmaların yaşanmasına da vesile olacağı kitapta açıkça anlatılmaktadır. Ancak bütün o çatışmalar ve tartışmalar anılan devrimlerin öneminden bir şey kaybettirmiyor devrimler yine en çok okunan ve merak edilen meselelerin başında gelmeye devam ettiğini kitabın anlatımında gayet net anlıyoruz.

Bundan dolayı Tarih Vakfı ve Toplumsal Tarih dergisinin Kasım sayısını 1917 Devriminin yüzüncü yılında gerek Rusya gerekse kendi ülkemiz tarihi üzerindeki etki ve bağlantısı üzerine çeşitli yazıları bir araya getirerek kitabı okuyanların değerlendirmelerine sunmuşlardır. Ve bu özel sayılarıyla Tarih Vakfı ve Toplumsal Tarih kurumunun hazırladığı devrim tartışmasının 100. Yılımı vesile bilerek kamuoyunun dikkatine sunmuşlardır.

Tamamen Rusya üzerine odaklanmış olan 1917 Rusya'da Devrimde Devrim kitabının buna benzer diğer kitaplardan farkı, değinilmemiş noktalara değinmesi olmuştur. Özellikle Rusya'daki devrimler üzerinde yoğunlaşmıştır ve bu yoğun devrimler zamanında unutulmuş kadın figürü üzerinde de durması bu kitabı Rusya tarihi hakkında yazılan diğer kitaplardan farklı kılan bir özelliğe sahip olduğunu düşünmekteyim.

Sadece Rusya devrimleri ile ilgili değil eğer Rusya hakkında bir şeyler öğrenmek istiyorsanız kesinlikle bu kitaba başvurabilirsiniz. Oldukça yararlı ve bilgi dârcığınızı genişletecek aynı zamanda genel

kültürünüze katkı sağlayacak bilgiler içeren aydınlatıcı bir kitaptır. Yazarlarımıza bu bilgileri bizlere sundukları için teşekkürü bir borç biliriz.

Çanakkale Savaşı: Deniz, Kara Savaşları ve Cephe Gerisi (1915)

Nuri Balcı

Remzi Kitabevi, İstanbul: 2019, 399 Sayfa, ISBN: 978-975-14-1846-3.

Coşkun YILDIRIMTÜRK*

Tanıtımını yaptığımız eser önsöz ile başlayıp on bir bölüm halinde çalışılmıştır. Her bölüm Çanakkale Savaşı'nın seyrini anlatmaktadır. En son olarak zaman dizini bulunmaktadır. Böylece tüm bölümleri okumamız bittiğinde kronolojik olarak savaşın gidişatını ve vatanı koruma başarısını anlamamız mümkün olmaktadır.

Eserin teknik özelliklerine gelince: Dipnotlar çalışmanın daha rahat okunabilmesi için eserin en sonundadır. Bölümler içerisinde uygun fotoğraflarla anlatım desteklenmiştir. Ayrıca yedisi siyah-beyaz ve yedisi de renkli olarak harita ile harekât planları bulunmaktadır. Eser metin ve dipnotlar olarak 372 sayfa olduğundan eserin en sonuna dizin eklenerek kullanılabilirliği arttırılmıştır.

Eserin bölümlerinin tanıtımı hakkında ise şunları söyleyebiliriz:

Birinci bölüm olarak “Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi” konusu ele alınmıştır. Bu bölüm kendi içerisinde dokuz başlık ile anlatılmıştır. İlk başlık olarak “Birinci Dünya Savaşına Doğru” ile bu dünya savaşının temel nedeni açıklanmıştır. Buna göre bu etmenler ekonomik,

*Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

siyasi ve askeri gelişmeler ile çıkar çatışmalarıdır. Diğer bir başlıkta ise “Fransız İhtilali ve Milliyetçilik-Liberalizm Akımları” anlatılmaktadır. Bu Fransız ihtilali ve ortaya çıkardığı sonuçlarla ilişkilendirilebilir. İnsanlar özgürlükçü bir düşünce ile hareket etmeye başladılar ayrıca milliyetçilik hareketleri liberalizmden daha etkili olmaya başlamıştır. “Sanayi Devrimi ve Sömürgecilik” başlığı ise Avrupa’daki sanayileşme nedeniyle zenginlik artmıştır. Pek çok alanda standartlar yükselmeye başlar. Bu güçlenen devletlerin diğer kıtalar üzerindeki devletleri kendilerine sömürge etmek için hareket etmeye sevkeder. Sömürge elde etme yarışında Almanya başarısız olmuştur. Diğer bir başlık olan “Devletler Arası Bloklaşma ve Silahlanma Yarışı” ile kendi gücünün yeterli olmadığını düşünen devletler kendisine rakip olan devletler aleyhine başka devletlerle güç birliği yaparlar. Böylece devletler kendileri için silahlanmaya başladılar. Bunun sonucu olarak diğer devletlerde silahlanan devletleri bahane edip silahlanmaya başladılar. “Osmanlı Devleti Topraklarının Paylaşılması Sorunu” başlığı ile I. Dünya Savaşı’nın ana nedeni olarak Osmanlı Devleti’nin paylaşılması anlatılmıştır. Önce Afrika kıtasındaki Osmanlı tebaasına ait bölgeler Avrupa Devletleri ile paylaşıldığı gösterilmiştir. Boğazlar hem Avrupa hem de Rusya’nın elde etmeyi istediği en önemli toprak parçasıydı. Üstelik Almanya Osmanlı için en az tehdit unsuruydu. “Birinci Dünya Savaşı Başlıyor” başlığı ile savaşın başlama şekli anlatılmaktadır. Böylece İngiltere, Fransa ve Rusya “Üçlü İtilaf” olarak birleştiler. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ise “Üçlü İttifak” olarak birleştiler. Osmanlı Devleti’nin zayıflaması Rusya’ya Boğazları elde etmek için düşüncelerini açığa çıkardığı gösterilmektedir. “Birinci Dünya Savaşı Başlarında Osmanlı Devleti’nin Durumu” başlığı ile Osmanlı’nın savaşa girmemek için çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü bu savaş topyekûn bir savaş olduğundan her devlet tüm güçleriyle savaşa gireceklerdi. “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişi” başlığıyla tarafsızlığını korumak için çaba sarfeden bir ülkenin artık kendini koruyamama nedeniyle savaşa girmek zorunda olması anlatılmaktadır. İki Alman gemisinin Osmanlı Devleti denizlerine girmesi ise son neden olmuştur. Sait Halim Paşa hatıralarında “Tarafsız Kalamazdık” diyerek Osmanlı Devleti’nin durumunu açıklamaktadır. Almanya’nın Osmanlı’yı savaşa girmesinin istemesinin nedenlerinden biri de “Hilafet”in gücüydü. Böylece İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki müslümanları ayaklandırmak olduğu anlatılmaktadır. “Osmanlı Devleti’nin Savaştığı Cepheler” konu başlığıyla hangi cephelerde taarruz, hangilerinden savunma savaşı icra ettikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu savaşların bazılarında başarı bazılarında da başarısızlık oluşmuştur. Ancak itilaf devletleri Çanakkale’yi denizden ve karadan geçememesi sonucu Birinci Dünya Savaşı’nın uzamasına sebep olmuştur.

İkinci bölüm olarak “Çanakkale Cephesi’nin Açılması” konusuna girilmiştir. Bu bölüm ise on dört alt konu başlığıyla anlatılmaya çalışılmıştır. “Çanakkale Cephesi’nin Açılışı” konusuyla İngiltere tarafsız kalma konusunda ısrarlı olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı’na giren Osmanlı’yı Çanakkale üzerinden gemilerle geçerek boğazları ve İstanbul’u ele geçirmek istediğini anlatmaktadır. Böylece Osmanlı düşecek akabinde de Almanya’nın teslim olacağını anlatmaktadır. “Çanakkale Boğazı ve Gelibolu Yarımadası’nın Fiziki Özellikleri” başlığıyla bölgenin fiziksel yapısı üzerinde durulmuştur.

Bölgenin büyüklüğü ve yüksekliği topoğrafik olarak kısaca anlatılmaktadır. “Çanakkale Boğazı’ndaki İstihkâmların Durumu” başlığıyla Çanakkale’nin savunulması için yapılması gereken istihkâmların bilgisi anlatılmıştır. İlk istihkâmların yapımı 17. yüzyıla kadar indiği ve sonrasında modernleştirilmesi 19. yüzyılda II. Abdülhamit döneminde olduğu anlatılmıştır. Yapılan tahkimatlar beton ve toprak mazgallardan oluştuğu açıklanmıştır. Bu tahkimatların ardında ise askeri konuşumlar ayrıntılı olarak anlatılmaya çalışılmıştır. “Boğaza Döşenen Mayınlar” başlığında ise Çanakkale Boğazı’nın mayınlarla ne şekilde koruma altına alındığı anlatılmıştır. “3 Kasım 1914 Saldırısı” başlığıyla İtilaf devletlerinin yaptığı ilk saldırı anlatılmaya çalışılmıştır. 29 Ekim 1915’te Türk ve Alman deniz birlikleri Rus üslerine saldırmış ve akabinde 3 Kasım 1914’te de Çanakkale saldırısı başlamış olduğu anlatılmaktadır. “3 Kasım Müttefik Saldırısından Sonra Gelişen Olaylar” başlığıyla 3 Kasım tarihi itibarıyla gelen haberler düşman donanmasının hazırlıklarını tamamlayıp hareket ettiği bildiriyor. Sonrasında yapılacak olan deniz ve gerekli kara harekâtlarının ayrıntılarına girilmektedir. “İtilaf Devletleri Donanması’nın 19 Şubat Saldırısı” konusuyla İtilaf Devletleri’nin dış istihkâmların yok edilmesi için yaptığı ilk saldırı olabildiğince ayrıntılı anlatılmaktadır. “İtilaf Devletleri Donanması’nın 25 Şubat Saldırısı” başlığında 19 Şubat’tan 25 Şubat’a kadar olan fırtına dolayısıyla yapılamayan deniz harekâtı nedeniyle duraklayan saldırıların üçüncü defa başlaması ve bunun için yapılanlar anlatılmaktadır. “Çanakkale Savaşı Sırasında Rusya ve Yunanistan’ın Tutumu” konusuyla ise Rusya’nın ve Yunanistan’ın Çanakkale ve her iki boğaz ile İstanbul üzerindeki emelleri anlatılmaktadır. “İtilaf Devletleri’nin Boğazın İç İstihkâmlarına Yönelik Saldırıları” başlığı ile İtilaf Devletleri’nin Çanakkale Boğazı’nın girişindeki tahkimatları geçip iç taraflara yapacağı harekâtlara yönelik planları üzerinedir. “18 Mart’a Doğru İtilaf Devletleri’nin Planları, Hareketleri” başlığı ile yapılacak harekât sonrasında İtilaf Devletleri ve Rusya’nın nasıl hareket edecekleri üzerine yapılan planlar üzerinde çalışılmıştır. Çanakkale Boğazı’nı başarıyla kayıpsız geçeceklerini düşündüklerinden planlarını rahatlıkla yaptıkları anlatılmıştır. “Çanakkale Savaşlarında Osmanlı Donanması” başlığı ile Osmanlı donanmasının durumu ve ne olursa olsun mukavemet vermek üzere gücü ve konuşlanması anlatılmaktadır. “18 Mart 1915 İtilaf Devletleri Savaş Planı” başlığı ile İtilaf Devletleri’nin yapılacak olan saldırıdaki planları anlatılmıştır. “18 Mart Harekâtı İçin Müttefik Filo Üç Filotillaya (Tümen) Bölündü” son başlığı ile Müttefik donanmasının durumu anlatılmaktadır. Üçüncü bölüm olarak “18 Mart 1915 Deniz Savaşı” konusuna girilmiştir. Bu bölüm ise dört başlık altında 18 Mart 1915 harekâtının yapılışı anlatılmıştır. “Seyit Onbaşı ve Kaldırdığı Mermiler” alt başlığı ile boğaz savunması için vatanını seven birisinin neler yapabileceğini anlatılmaktadır. “18 Mart Taarruzu’nun Sonu ve İtilaf Donanması’nın Kaderi” başlığında İtilaf Devletleri’nin taarruzu sonucundaki ağır yenilgisi batan gemilerle anlatılmaktadır. “18 Mart Deniz Savaşı’nda İki Tarafın Kayıpları” başlığında Türk tarafının ve İtilaf Devletleri Donanması’nın kayıpları anlatılmıştır. Dördüncü bölüm olarak “18 Mart Deniz Zaferi Sonrası” konusuna girilmiştir. Bu bölüm ise sekiz başlık altında anlatılmıştır. “18 Mart Sonrası Boğaz’a Neden Taarruz Etmediler?” başlığıyla denizdeki kayıp ardından yapılan konuşmalar ele alınmıştır. “Boğaz Savunması İkinci Bir Saldırıyı Karşılatabilir

miydi?” başlığı içinde kullanılan top mermilerinin çoğunun tükendiği anlatılmaktadır. Halbuki denize serilen mayınların korunması ve gemilerin boğazdan geçmesinin engellenmesi karadan yapılacak top atışlarına bağlıydı. “Çanakkale Savaşları ve Başkent İstanbul” başlığıyla Çanakkale’de yapılan savaşın İstanbul’daki etkileri ve tedirginliği anlatılmaktadır. Çanakkale’nin düşmesi İstanbul yönetimini ve gayri müslim halkın üzerindeki etkileri anlatılmaya çalışılmıştır. “Çanakkale Savaşları’nda Osmanlı Devleti Yetkilileri ile İngiliz ve Fransız Yetkililerin Gizli Barış Görüşmeleri” başlığı altında Osmanlı, İngiliz ve Fransız devlet yetkililerinin yaptıkları gizli görüşmeler ele alınmıştır. Bu görüşmelerin başarısızlığı ve nedenleri açıklanmaktadır. “Almanya ve Avusturya’nın Rusya ile Gizli Görüşmeleri” başlığı Osmanlı’nın yapmaya çalıştığı gizli görüşmeler gibi Almanya’nın da Avusturya ve Ruslarla gizli gizli görüşmeleri bulunduğunu anlatmaktadır. “Çanakkale’de Hava Savaşları” başlığı Çanakkale savaşları sırasında hava güçlerinin de kullanıldığını ve bu konuda yapılanlar anlatılmaktadır. Hatta dünyanın ilk uçak gemisi niteliğindeki İngiliz uçak gemisi de Çanakkale’de kullanılmıştır. “Çanakkale Savaşlarında Denizaltılar” başlığı altında 1900 yılında ilk defa yapılan ve Amerika Birleşik Devletleri’ne teslim edilen denizaltı sonrasında bu geminin önemi açıklanmıştır. Bu durum sonunda denizaltı Çanakkale savaşında da kullanılmıştır. Bu gemilerin kullanılma yöntemleri açıklanmıştır. “Almanya’nın Osmanlı Devleti’ne Yaptığı Yardımlar” başlığında 1880’den beri Almanya ile Osmanlı yakınlaşmaları sonucunda gelen yardımlar ve eğitim hizmetlerinden bahsedilmektedir.

Beşinci bölüm olarak “Kara Savaşlarına Doğru” konusuna girilmiştir. Bu bölüm ise altı başlık altında anlatılmıştır. “İtilaf Devletleri’nin Yaptıkları Hazırlıklar - Mısır’da Toplanan Kuvvetler” başlığıyla 18 Mart 1915 deniz savaşını kaybeden İtilaf Devletleri kara savaşı yapmaya karar aldıkları ve bunun için hazırlanışları anlatılmaktadır. “Çıkarma Yapılacak Bölgeler” başlığı kara harekâtı yapmaya karar veren İtilaf Devletleri’nin çıkarma yapılacak yerlere karar vermesi ve bu bilgileri gizlemeyi ve fark ettirmemeyi istemektedir. Bu gibi bilgiler bu başlıkta anlatılmıştır. “Üs Olarak Kullanılan Adalar” başlığıyla çıkarma yapılması için kullanılacak adalar olarak Limni, Gökçeada ve Bozcaada kullanılmaya karar verildiği anlatılmaktadır. “Gelibolu Savunmasının Güçlendirilmesi” başlığıyla Türk ordusunun tüm birliklerini güçlendirerek savunmayı kuvvetlendirmesi anlatılmaktadır. “25 Nisan 1915 Gelibolu’ya Çıkarma” başlığı altında Gelibolu’ya İngilizlerin Seddülbahir üzerinden yapılan ilk çıkarma ve devamı anlatılmaktadır. “Kumkale’ye Fransız Çıkarılması (Asya Yakası)” başlığı ile Fransızların Kumkale’ye yaptığı çıkarma anlatılmaktadır.

Altıncı bölüm olarak “Seddülbahir Cephesi (Güney Cephesi)” konusuna girilmiştir. Bu bölüm on beş başlık altında anlatılmıştır. “Seddülbahir Çıkarması” başlığı altında beş noktaya ayrılan bölgenin topoğrafik yapısı ve buradaki birlikler anlatılmaktadır. “Morto Koyu’ndaki (S), Hisarlık Burnu Kıyılarına Yapılan Çıkarma”, “(V) Ertuğrul Koyu Çıkarması”, “(W) Tekke Koyu Çıkarması”, “(X) İkiz Koyu Çıkarması”, “(Y) Pınariçi Koyu Çıkarması (Zığındere)” başlıklarıyla çıkarma yapılmaya karar verilen beş bölgede yapılan harekât anlatılmaktadır. “25-27 Nisan’da Seddülbahir (Güney) Cephesi’nde Durum”, “Birinci Kirte Kara Muharebesi (28-30 Nisan 1915)”, “1-2 ve 3-4 Mayıs Geceleri Yapılan

Türk Taarruzları”, “İkinci Kirte Muharebesi (6-8 Mayıs)”, “Üçüncü Kirte Muharebesi (4-6 Haziran)”, “Birinci Kerevizdere Muharebesi (83 Rakımlı Tepe Muharebesi) (21-22 Haziran 1915)”, “Zığındere Muharebesi (28 Haziran - 5 Temmuz 1915)”, “İkinci Kerevizdere Muharebeleri (12-13 Temmuz 1915)”, “Kirte Bağları Muharebesi (6-13 Ağustos 1915)” başlıklarıyla Seddülbahir bölgesine yapın harekâtlar ve Türk ordusunun yaptığı başarılı savunmalar anlatılmaktadır.

Yedinci bölüm olarak “Arıburnu (Kuzey/Anzak) Cephesi” konusuna girilmiştir. Bu bölüm tek başlık altında anlatılmıştır. Bu başlık “Arıburnu (Anzak) Çıkarması (25-30 Nisan 1915)” olup Arıburnu’na Anzaklar’ın yaptığı çıkarma harekâtı an be an ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Sekizinci bölüm olarak “Arıburnu (Anzak) Cephesi (Mayıs 1915)” konusuna girilmiştir. Bu bölüm dört başlık altında anlatılmıştır. “Arıburnu Türk Taarruzu (19 Mayıs 1915)”, “Nisan ve Mayıs Aylarında Denizlerde Gelişmeler”, “Anzakların Kanlısirt Taarruzu ve Türk Karşı Taarruzları (Ağustos 1915)”, “10 Ağustos Conkbayırı Muharebesi” başlıklarıyla Arıburnu ve Conkbayırı muharebelerinin anlatımı bulunmaktadır. Burada Türk askerinin kahramanlığı ve Mustafa Kemal’in başarılı yönetimi ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Dokuzuncu bölüm olarak “Anafartalar (Suvla) Harekâtı” konusuna girilmiştir. Bu bölüm dokuz başlık altında anlatılmıştır. Seddülbahir ve Arıburnu’nda çıkarma yapan İngilizler her iki cephe de tikanınca Türklere karşı üçüncü bir cephe açmaya karar verirler. Bu cephe de Anafartalar Cephesi’dir.³ Bu sözlerle, bu bölümdeki işlenen konular şu başlıklar altında anlatılmaktadır: “Müttefiklerin Anafartalar (Suvla) Çıkarma Planı (6-7 Ağustos 1915)”, “Türk Ordusunun Savunma Pozisyonu”, “İtilaf Devletlerinin Anafartalar (Suvla) Harekâtı”, “Türk Tarafının Durumu”, “Birinci Anafartalar Muharebesi (9-10 Ağustos 1915)”, “11-13 Ağustos’ta Anafartalar’da Durum ve Norfolk Taburu”, “Kireçtepe Muharebesi (15-16 Ağustos)”, “İkinci Anafartalar Muharebesi (21 Ağustos 1915)”, “Kayacıkağlı (Bombatepe) Muharebeleri (27 Ağustos 1915)”. Bu konu başlıkları altında bu bölgede düşmanın Gelibolu’dan ayrılışına kadar ciddi bir muharebe olmadığı anlatılmaktadır.

Onuncu bölüm olarak “Gelibolu’dan Geri Çekilme” konusuna girilmiştir. Bu bölüm iki başlık altında anlatılmıştır. “Gelibolu’dan Geri Çekilme Harekâtı” ve “Müttefiklerin Çekilmesi Sırasında Türk Birlikleri” başlıklarıyla 27 Aralık 1915 tarihinde İngilizler Fransızlar’la birlikte Gelibolu’dan çekilme kararı aldıkları anlatılmaktadır. Bu bölüm içerisinde İtilaf Devletleri’nin geri çekilmesi ve arkalarında bıraktıkları ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

On birinci bölüm olarak “Çanakkale Savaşları’nın Cephe Gerisi, Sonuçları ve Etkileri” konusuna girilmiştir. Bu bölüm on beş başlık altında anlatılmıştır. “Çanakkale Cephesi’nde İaşe (Yiyecek-İçecek Hizmetleri)” başlığında Osmanlı Ordusu’nun iaşe sorunu kısa süreli kriz anları dışında bulunmadığı anlatılmaktadır. “Çanakkale Cephesi’nde Sağlık Hizmetleri” başlığı altında bölgedeki hastaneler anlatılmaktadır. Rumeli yakasında 8 ve Anadolu yakasında ise 12 hastane bulunduğu buralarda ise sağlık

hizmetlerinin yerine getirildiği anlatılmaktadır. Gerektiğinde yaralılar İstanbul'a da gönderildiği açıklanmaktadır. “Çanakkale Savaşları'nın Sonuçları” başlığıyla bu savaşın sonuçları anlatılmaya çalışılmıştır. Bu savaşın sonuçlarını birkaç madde altında özetlemeye çalışılmıştır. “Çanakkale’de Kaç Şehit Verdik? Müttefik Kayıpları Nedir?” başlığıyla Osmanlı Devleti'nin bölgeye gönderdiği kuvvetler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca görev alan birlikler ile şehit adetleri de yaklaşık olarak verilmiştir. “Çanakkale Savaşı'nın Komutanları ve Milli Mücadele” başlığıyla Çanakkale’de görev alan komutanların Milli Mücadele içinde de görev aldıkları anlatılmaktadır. Çanakkale Savaşı sayesinde bu komutanlar ayrıca bu savaşta hem tecrübe kazanmışlar hem de birbirlerini daha iyi tanımışlardır. Ayrıca düşmanın da yenilmez olmadığını anlamış bulunmaktadırlar. “Öğretmenler ve Öğrencilerin Silah Altına Alınması” başlığı altında Birinci Dünya Savaşı başındaki seferberlik emri ile 1891-1893 doğumlular silah altında olduğundan daha gençlerin de silah altına alınması anlatılmaktadır. Bu kişiler ise genellikle subay yetiştirilmek üzere askere alınan üniversite ve lise mezunlarından oluşmaktadır. Bir süre sonra ise öğretmenler ve öğrenciler de silah altına alınmaya başladığı anlatılmaktadır. “Çanakkale’de Esir Düşenler” başlığı ile şehit, kayıp, yaralı olanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Bundan başka İngiliz ve Fransızlar’a esir düşenler anlatılmaktadır. Bu esirlerin götürüldüğü yerler ve barınma sorunları da anlatılmaya çalışılmıştır. “İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Giden Yolda Çanakkale Savaşı” başlığıyla bu savaşın aynı zamanda uluslar arası bir etkisinin de bulunduğu anlatılmaktadır. Bunun en önemli etkisi İsrail Devleti'nin kuruluşu olduğudur. “Çanakkale’de Osmanlı Ordusu'nun Gayri Müslim Askerleri” başlığı Osmanlı Ordusu içerisinde imparatorluk içerisinde bulunan Ermeni, Rum, Yahudi kökenli askerlerin de bulunduğu ve bu askerlerin de vatanın bütünlüğü için şehit olduğu anlatılmaktadır. “Osmanlı Ordusu’nda Bir Ermeni Subay: Avedis Cebeciyan” başlığı altında Ermeni kökenli kişilerin de bulunduğu anlatılmaktadır. Özellikle Avedis Cebeciyan gibi doktor olarak hizmet verenler de bulunmaktaydı. Bazı bilgiler bu doktorun tuttuğu günlüklerden anlaşılmaktadır. “Çanakkale’de Bir Müderris: Abdullah Fevzi Efendi” başlığı ile cephede bulunan bir öğretmenin gözlemlerine de yer verilmiştir. “Lawrence’ın Çanakkale Haritaları” başlığı ile bir İngiliz ajanı olan Lawrence’ın Mısır’daki harita dairesinde çizdiği haritaların durumu anlatılmaktadır. Hatalı çizilen haritaları kullanan İngiliz birliklerinin yaptığı hatalı top atışları anlatılmıştır. “Çanakkale’de Kimyasal Silah Kullanıldı mı?” gibi önemli bir başlık altında İtilaf Devletleri'nin kimyasal silah kullandığına dair bilgilerin olduğu anlatılmaktadır. “Gelibolu’da Siper Savaşları” başlığıyla artık önemli bir mevki olan siperlerin içindeki hayat ve buradan yapılan savaş harekâtları anlatılmaktadır. Son olarak “Çanakkale Savaşı’nda Gazeteciler ve Fotoğrafçılar” başlığı altında Osmanlı Harbiye Nezareti tarafından görevlendirilen fotoğrafçılar tarafından çekilen fotoğrafların bazıları Harp Mecmuası’nda ve gazetelerde yayınlanarak propaganda yapmak için kullanıldığı anlatılmaktadır. Cepheden alınan sinematograf görüntüleri ise İstanbul’da Ferah Tiyatrosu’nda gösterildiği söylenmektedir. Ayrıca diğer birçok görüntü çekildiği ve İstanbul’a gönderildiğinden bahsedilmektedir.

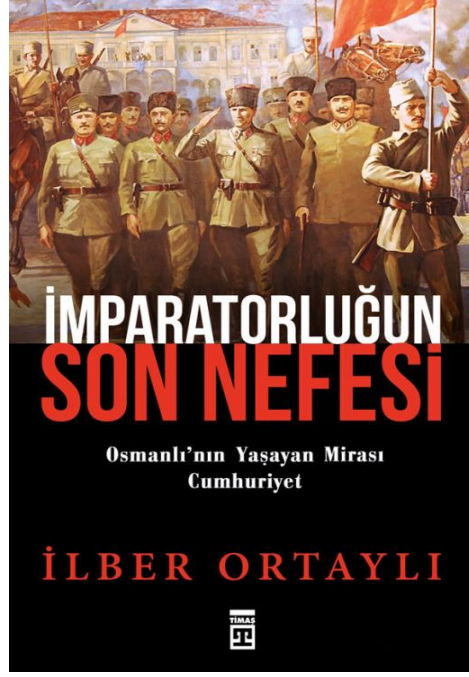
Son olarak “Çanakkale Savaşı Zamandizini” ile savaşın tarihsel kronoloji ile özetlenmiş bir ek ile eser bitirilmiştir. Bu zamandizini ile Ekim 1911’de başlayan Çanakkale Savaşı’nın 9 Ocak 1916 tarihi ile Türk Zaferi ile son bulduğu görülmektedir.

Tanıtımını yaptığımız eser araştırmacı yazar ve tarihçi Nuri Balcı tarafından yeni ve az bilinen kaynakların kullanılmasıyla tekrar değerlendirerek okuyucuya sunmaktadır. Çanakkale Savaşı yakın Türk tarihi içerisinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Burada elde edilen başarı Türk Devleti düşüncesinin ve ulus olmanın temelini atmıştır. Hatta bu zafer sömürge halindeki pek çok devletin özgürlüğünü kazanabileceği hakkında fikir vermiştir. Diğer bir önemi ise Çarlık Rusyası’nın yıkılarak Sosyalist Rusya haline gelmesinde etkin bir rol oynamış olmasıdır.

Bu eserin anlatım tarzı sayesinde Çanakkale Savaşı’nın tüm evreleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olunabilmektedir. Çünkü gerektiğinde harekât planlarından, komutanların raporlarından ve ayrıca askerlerin hatıralarından alıntılarla olaylar desteklenmiştir. Ayrıca kullanılan her türlü askeri teçhizatın ana hatlarıyla teknik özelliklerinden bahsedilmektedir. Hangi ulusun ne kadar askeri birlik ile savaşa hazırlandığı ayrıca sayısal olarak da zikredilmektedir.

Mümkün olduğunca kronolojik olarak anlatılan eser bu haliyle çok ayrıntılıdır. Yazar bazı bölümleri tablolar halinde tasarlaması askeri imkânların durumunu daha iyi anlamamız mümkün olabilirdi. Örneğin Osmanlı birliklerinin elindeki silâh ve teçhizat ile İtilaf Devletleri’nin askerlerinin elindeki imkânlar tablolar halinde kıyaslamalı olarak görselleştirilebilirdi.

İtilaf Devletleri’nin Osmanlı Devleti’ni parçalamaya yönelik amaçlarına rağmen Türk askerinin inançla vatanını düşmandan koruma gayreti takdire şayandır. Zaten bu nedenden ötürü İngilizler’in Elizabeth adlı gemisinin yara alıp çekilmesi sonucu “İngiliz Harp Kabinesi ‘Gelibolu ve Dardanel’ geçilmez dedi”. Başarılı bir çalışma olan eserin Çanakkale Harekâtını ve başarısını anlamak için okunması tavsiye edilir.

İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet

İlber Ortaylı

İstanbul, Timaş Yayınları, Mart 2018, 287 Sayfa, ISBN:978-605-08-1508-5

Merve Nur AKBAY*

Alanında başarılı bir Tarihçi olan ve güncel konuları kendi bakış açısıyla yorumlayan İlber Ortaylı'nın kaleme aldığı bu kitap muhtelif tartışmalara konu olan Osmanlı'nın son dönemini konu almaktadır. Mezkûr kitap son zamanların çok okunan kitapları arasında yer almaktadır. Kitabı okurken İlber Hoca ile karşılıklı sohbet ediyormuş hissine kapılıyorsunuz, bu nedenle dili ve akışı sizi okurken hiç sıkıymıyor. Mezkûr kitabın giriş kısmında tarih yazmak nedir kavramı üzerinde tezler sunulmuştur. 'Tarih yazmak nedir?', 'Tarih yapmak kavramı ile kastedilen nedir?' ve 'Bu konuda yanlış bilinenler nelerdir?' bunları gayet açık bir şekilde açıklıyor. Türklerin destansı tarihler yazdığını fakat tarih öğrenmeye ve okumaya bu kadar hevesli olmadıklarını en doğru cümlelerle ifade etmiştir. Tarih yazan bir milletin tarih araştırmacılığında ve okumacılığında neden bu kadar geri kaldığını açık dille eleştirmiştir. Bu konu ile ilgili düşüncelerini; 'En utanılacak yönümüz; tarih yaptığımız halde tarih öğrenmemek, bilimsel yöntemle tarih yazmamak konusundaki ısrarımız.' ifadeleriyle dile getirmiştir.

Tarih incelemelerinin dil bilimi ile iç içe olduğunu vurgulamıştır birçok Türk Tarih Araştırmacısının Osmanlıca bilmediğini bu nedenle de dönem yazıtlarını, yazışmalarını incelemeden fikir sunmalarını

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü lisans öğrencisi, akbaymerveur@hotmail.com

haklı olarak doğru bulmamaktadır. Bir milletin tarihi araştırılacaksa o milletin geçmiş dillerinin bilinmesi gerektiğini savunuyor.

Mezkûr kitapta Osmanlı'nın son dönemleri anlatılıyor, konuya birçok açıdan değinen ve değişik perspektifler sunan İlber Ortaylı tarih bilgilerinin enginliğini okuyucular ile çekinmeden paylaşmıştır. Sohbet dilindeki yazım sayesinde kitabı okurken tarihi bir yolculukta gibi hissediyorsunuz. Türklerin tarih sahnesindeki başarılarına, hezimetlerine ve büyük zaferlerine bu kitapta bilmediğimiz ayrıntılar eşliğinde şahit oluyoruz. Örneğin Ortaylı, 'Lozan Antlaşması Zafer mi? Hezimet mi?' bölümünde günümüzde hala tartışılan Lozan Antlaşması'na da değinerek şöyle bir ifade kullanmıştır; 'Cumhuriyet tarihinin üzerinde en çok tartışılan olaylarından biri kuşkusuz Lozan Antlaşması'dır. Bu konuda Lozan'ı bir hezimet olarak görenler de, bir zafer olarak nitelendirenler de mevcuttur. Lozan mantıklı ve onurlu bir uzlaşmadır. Nitekim kalıcı ve düzeni sağlayıcı bir anlaşma olarak görülmelidir.' Bu ifade ile Ortaylı'nın Lozan Antlaşması'na karşı tutumunu ve gündemdeki tartışmaları ne kadar yersiz bulduğunu anlayabiliyoruz.

İlber Ortaylı diğer kitaplarında da olduğu gibi birçok tarihi olaya değinmiştir. Bu kitabında da Balkan Harbinden Cihan Harbine, Halifelik tartışmalarından Cumhuriyetin kuruluşuna, Sultan Abdülhamid'den Mustafa Kemal Atatürk'e, Enver Paşa'dan Halide Edip Adıvar'a kadar her daim gündemde olan konular üzerine görüşlerini açıkça ortaya koyuyor. Atatürk'ün verdiği mücadeleyi anlatan kısımda küçük ama bilmediğimiz ayrıntıları vurgulayan Ortaylı tarih bilgimize zenginlik katıyor. Atatürk'ün mücadeleye karar verme aşamalarını, süreçlerini ve izlediği yöntemleri de açıklayarak yorumluyor.

Sayırsız başarı, sayırsız mücadele karşısında Atatürk'ün tutumlarını ve stratejilerini analiz eden yazar Atatürk'ün başarısı için; 'Atatürk'ün başarısındaki en önemli faktör, vazgeçmek bilmeyen iradesidir, bu noktada Gazipaşa'da Rumeli inadı vardır. 'Olmalı' dediği an, 'olabilir' yok, oldurabiliyor. Bu herkeste olması gereken bir prensip... Sanatçıların da, bilim adamlarının da buna ihtiyacı var' yorumlarını yapmıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş aşamasında yaşanan karışık durumları anlatan Ortaylı, o dönemde Avrupalılaştırma gerekliliklerini ve bunun için yapılanları da oldukça ustaca analiz etmiştir. Avrupalılaştırma isteği ile amacından sapan ve günümüzde hızla devam eden bu süreci üstü kapalı bir şekilde eleştirmiştir.

Mezkûr kitabın son bölümünde Ortaylı'nın gazetecilerle olan röportajlarına yer verilmiştir. Ortaylı, Can Dündar ile yaptığı röportajında Cumhuriyetin bir kopma değil, zihniyet değişimi olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı'da yüksek sesle çıkmaya da Cumhuriyet fikirlerinin oluştuğunu belirten Ortaylı bu röportajında Osmanlı da genel anlamda Cumhuriyet fikrinin benimsenmediğini sebepleriyle açıklamıştır. 'Cumhuriyet dediğimiz, belirli bir otoriter yapıyla belirli kabiliyetteki birkaç kişinin teşkilatlandığı bir tarz-ı idaredir. Kimse hayatta büyük sarsıntılar istemez değil mi? Sizin belli bir inancınız, belirli bir düzen ve ahenk anlayışınız var. Kim kolay kolay onu değiştirmeye cesaret edebilir?

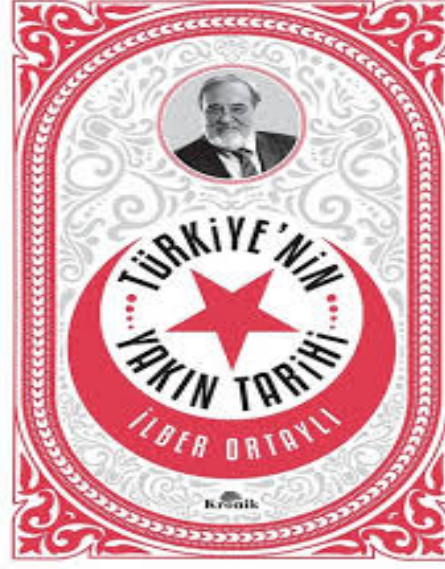
Bu sebeple cumhuriyet yaygın bir görüş değildir' cevabıyla Ortaylı mezkûr dönemin sosyal yapısını yansıtmıştır.

Ortaylı, mezkûr kitapta yer alan Leyla Tavşanoğlu ile yaptığı röportajında 'Milletin Hassas Değerleri' başlığı altında döneme ait güncel konulardan bahsetmiştir. Bir döneme damgasını vuran Kürt sorunu açılımı hakkında çözüm odaklı görüşlerini dile getirmiştir. Ulus devletin şartları olduğundan bahseden Ortaylı Amerika/Amerikalı örneği ile durumu şu cümleler ile beyan etmiştir; 'Ulus devletin en büyük şartı kültürel birliktir. Kültürel birlik için illa da dil birliği şart değildir. Çok farklı diller konuşulan ülkelerde de kültür birliği örnekleri vardır.'

Ortaylı, mezkûr kitapta yer alan Pelin Batu ile yaptığı röportajda toplumumuzda mevcut bulunan ötekileştirme ve ayrışmalardan, bunların toplumumuza verdiği zararlardan bahsetmektedir. Bu ayrışmaların büyük sebebinin cehaletten ileri geldiğini belirtmiştir. Cumhuriyetle beraber gelen bir takım değişikliklerin tepeden inme ve zoraki olduğunu belirtmiştir. "Moderniz ama ayıptır söylemesi paramızda var' demeye geliyor. Çünkü ithal malıydı, pahalıydı. Sonra kanun çıktığı zaman aceleyle kartondan şapkalar yapılmış.

Mezkûr kitabın 'Başkanlık Sistemi Anayasa Sistemi' adlı bölümünde ise başkanlık sistemini mevcutta bu sistem ile yönetilen ülkelere verdiği örneklerle açıklamıştır. Türkiye'nin yüz yılı aşkın bir sürede parlamenter sistemi başarılı bir şekilde yaşadığını ve mevcut durumun yeni bir sisteme açık olmadığını belirtmiştir.

Sonuç olarak İlber Ortaylı İmparatorluğun Son Nefesi kitabı ile yine harika bir tarih şöleni yaratmıştır. Okurken heyecanlandıran, merak ettiren, sorgulatan, geçmiş ve günümüz arasında köprü görevi kuran ve öğrenme isteği uyandıran önemli bir Osmanlı Tarihi eseridir. Osmanlı'nın bu önemli, karmaşık, günümüzde bile hala tartışmaları soluk soluğa devam eden son dönemini bir de Ortaylı bakış açısıyla okumanızı tavsiye ederim.

Türkiye'nin Yakın Tarihi

İlber Ortaylı

Kronik Yayıncılık, İstanbul, 2018, 256 Sayfa, ISBN: 978-975-24-3040-2

Muhammet Abdullah AYDIN*

Tanıtılacak olan eserin adı “Türkiye'nin Yakın Tarihi” olup, müellifi Prof. Dr. İlber Ortaylı'dır. Eser beş ana başlık, elli beş alt başlık içermektedir. Kitap iki yüz elli beş sayfadan oluşmaktadır. Yazar eserinde adından da açık bir şekilde anlaşılacağı üzere Türkiye'nin yakın tarihini derinden etkileyen olayları belli başlıklar altında kısa ve öz bir şekilde, kendi zengin bakış açısını da katarak ele almıştır. Yazar başlıkları belirgin bir biçimde günümüzü de göz önünde bulundurarak seçmiştir. Bu başlıklar incelendiğinde açıkça görüleceği üzere anayasamız, Türk dış politikası, tarihi mirasımız ve yakın tarihimizde gerçekleşen ülke açısından büyük önem arz eden olaylar analiz edilmiştir. Eser 2018 yılında, İstanbul'da, Kronik Kitap tarafından basılmıştır.

Yazar Anayasa Tarihimiz adlı birinci bölümde, ilk olarak dünya devletlerinin anayasal sistemini tarihsel ve işlevsel açıdan Türk anayasa tarihi ile kıyaslama yaparak ele almıştır. İlk anayasal süreçlerimizden olan Kanun-i Esasi ve Tanzimat Fermanı'na dikkat çekmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan 1924 anayasasını ele almıştır. Ardından 1961 ve 1982 anayasalarına yol açan süreçleri ve bu anayasaların temel özelliklerini, günümüze olan etkilerini göz önünde bulundurarak irdelemiştir.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bilim Tarihi Bölümü Lisans Öğrencisi, muhammetabdullahaydin@gmail.com

Eserin ikinci bölümü olan Yakın Tarihimiz Üzerine Notlar adlı kısımda 1915 Çanakkale zaferinden başlayıp 12 Eylül 1980 darbesine kadar gelen süreçte ülkenin kaderini değiştiren, savaşlar, muharebeler, devrimler, demokrasinin gelişim süreci, çok partili hayatı, 1960 – 1971 – 1980 askeri darbelerini, mübadeleleri ve iç çatışmaları ele almıştır. Birinci Cihan Harbi’nde Osmanlı açısından büyük öneme haiz olan Çanakkale Zaferini farklı boyutlardan ele almaya çalışan yazar, Osmanlı’nın Birinci Dünya Harbi’ne nasıl girdiğini, Çanakkale savaşında nasıl zafer elde ettiğini ve harbin sona ermesiyle beraber oluşan ortamı siyasi, askeri ve sosyal açıdan birçok örnekle destekleyerek tetkik etmiştir. Çanakkale Zaferi’nden sonra elde edilen 1916 Kütü’l Amâre Zaferi’nin önemine parmak basmış, bu zaferin “direnen Türkiye’nin önemli nişanelerinden biri” (s.59) olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca yazar Kütü’l Amâre’nin önemini belirtmek için “Kütü’l Amâre Zaferi, Gelibolu Zaferi denen büyük Çanakkale savaşından sonra Britanya İmparatorluğu’nu zora sokan; politikalarını alt üst eden ve imparatorluğun yenilmezliği inancını sarsan, dünya hakimiyetine inanmış Britanya kamuoyunu şüpheye, hatta kaosa sürükleyen büyük bir zaferdir.” (s.52) diye belirtmiştir. Daha sonra Ortaylı meclisin kuruluşuna ardından gerçekleşen muharebelere, Cumhuriyet’e geçişe, hayata geçirilen inkılaplara ve İkinci Dünya Savaşı sürecine deyinmiştir. Kitapta bahsi geçen diğer bir hususta Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’nda izlediği stratejik yöntemi tarafsızlık politikası doğrultusunda şekillendiren nadir ülkelerden biri olduğunu belirtmiştir. İlber Ortaylı Türklerin İkinci Dünya Savaşı’nda yapmış oldukları stratejik hamlenin, Birinci Dünya Savaşı’ndaki ağır hatalarından kaynaklandığını yazmıştır. Savaşın son aylarında Nazi Almanya’sının mağlubiyeti açık bir şekilde belli olunca, Türkiye Almanya’ya savaş ilan etmiş ve İlber Ortaylı bu durumu “Batılılara katılmak ve Dünya Savaşı sonunda ‘Nazi Almanya’sına yeterince karşı olmamak “(s.114) yaftasından kurtulmak ve yeni Dünya düzeni içinde yer almak için Türkiye’nin bu politikayı izlediğini belirtmiştir.

“Demokrasinin ilk günü” adlı başlıkta 1950 seçimlerini ve getirdiği sonuçları dönemin Türkiye’deki sol ve sağ partileri açısından ele almış, ardından 1950’ler Türkiye’inde eskiye nazaran değişimi şu şekilde değerlendirmiştir; “Dahası 1950’den sonra 2000 yıldır tahsildar ve jandarmadan saklanan köylünün yerini, heyetler halinde Ankara’ya gidip, kaymakamla valiyi şikâyet edip tahin ettirmeye başlayanlar aldılar.”(s.127). 6-7 Eylül olayları da Ortaylı açısından dikkate değer bulunmuş ve olaylar süresince gerçekleşen propaganda, yağma, gerilimi ele almıştır. Bu durumu “6-7 Eylül olayları, ağırlık vergisi ile birlikte yakın tarihin en büyük sorun çıkarıcı iki tertibidir. Tertiplerin akışına sorumlular bile hakim olamamıştır. İş büyümüş ve ustasından iyi öğrenemediği sihirli kelimelerle süpürgeye emir verip dükkanı süpürtmeye başlayan ama durduramayan büyücü çırağının haline benzemiştir.”(s.130) şeklinde bahsetmiştir. Akabinde yazar ülke açısından önemli dönüm noktalarından olduğunu dile getirdiği 1960 ve 1980 darbelerini sebepleri ve sonuçları açısından ele almış, darbe yıllarına bizzat şahit olduğu için kendi gözlemleriyle dile getirmiştir. İki darbe arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır; “27 Mayıs olayının silinmesi için gayret edildi, hatta 1980 darbesini yapanlar onun resmi bayram statüsünü

kaldırdı. Ama temel hastalıklar kaldıkça yan etkileri de değişiyor ve hiddetleniyor.”(s.138). 12 Eylül darbesi içine yazar siyasilerin, halkın, medyanın ve darbe sonrası gelişen sürecin bu üç gruh açısından nasıl işlediğini ve neler getirdiğini açıklamıştır.

Yazar kitabının ‘Türkiye’nin Dış Politikası’ adlı bölümünde, ülkenin Avrupa Birliği’ne girmesi adına ülkedeki tüm siyasiler ve basının beraber hareket ettiğini söylüyor. Türkiye’nin aslında bir Avrupa devleti olduğunu ve Avrupa devletleri arasından çıkmadığını ancak köşeye itildiği hususunu belirtiyor. Ortaylı, Avrupa Birliği’nin Türkiyesiz gelişme kat edemeyeceğini bildiklerini belirtiyor. Kitabın bu bölümünde müellif, Avrupa Birliğinin bir asırdaki değişimi ve bu değişim ile birlikte kendi içerisindeki kayıplarını net bir şekilde açıklamıştır. Bunun yanında Türkiye’deki eğitim kalitesi, yaşam standartları ve ekonomik durum açısından Avrupa devletlerine nazaran geride kaldığı için uzlaşma sağlanamadığını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye ve Rusya arası ilişkileri Osmanlı son döneminden itibaren incelemiş, Rus toplumu ve Türk toplumu arası ilişkiye günümüz itibari ile değinmiştir. Kitabında bu konuya şu şekilde yer vermiştir; ‘‘Batı Avrupa’nın Türkiye ve Rusya üzerindeki yer yer haklı, yer yer mesnetsiz adeta isteriye dönüşen tenkit ve değıştirme talepleri eminiz ki iki toplumu bu konuda da ortak harekete zorlayacaktır. Bu safha ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi projeleri ilişkilerin en az kaale alınan yönüdür. Şimdilik bireyler bu sorunları kendi başına çözüyor.’’(s.172). Ayrıca buna ek olarak yazar bu bölümde Türkiye ile Vatikan arası ilişkileri siyasi ve dini açıdan tartışmıştır. Benzer olarak ökümenlik tartışmasına değinmiş ‘‘Ulusal egemenlik gibi kutsal kavramlarımızı doğru kavrayarak ve sadece Fener Patrikhanesi’nin değil, öbür klişelerinde durumunu iyi değerlendirecek kararlar almak zorundayız’’(s.191) demiştir.

Eserin sonuna doğru gelirken geçmişimizden kalan tarihi miraslarımızın önemini anlatmış, Türkiye arkeolojisi, çevre tahribatı, saraylarımız ve hala daha tartışılan bir konu olarak müzeye çevrilen camileri işlemiştir.

Son bölümde ise yazar eğitim konusuna değinmiş, Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan Darülfünun ve oradan gelen gelenek ile beraber Kemalist dönemde eğitim ile ilgili yapılan atılımların anlaşılmadığından şikayet etmiştir. Sonrasında günümüz eğitim sistemi ve sınavları belli açılardan incelemiş ve özellikle ÖSYM hakkında şu ibareye yer vermiştir; ‘‘ÖSYM sayesinde Türk üniversiteleri Balkanlar ve Ortadoğu’nun aksine kayırmadan uzak, en adil sistemin getirilmesini sağlamıştır.’’ (s.243).

Kitaba genel itibariyle bakıldığında, kolaylıkla anlaşılabilceği üzere samimi bir üslupla kaleme alınmış olup, yazar entelektüel birikiminin verdiği zenginliği yansıtmayı başarmıştır. Düşüncemize göre kitap konuları itibariyle, yakın tarihi herkesin anlayabileceği şekilde okuyucuya sunmuştur. Kitabın amacı derinlemesine bir çalışmadan çok yakın tarihin genel hatlarıyla anlaşılması açısından dikkate değer bir eserdir.

KİTAP İNCELEME VE KİTAP TANITIM ESASLARI/ GUIDELINE FOR REVIEW

KİTAP İNCELEME VE KİTAP TANITIMI ESASLARI

1. Tarih Kritik Dergisi (TKD) tarih sahasında genel kaide olarak son iki yılda yayınlanmış eserlerin Türkçe ve İngilizce tanıtım ve incelemelerini yayımlar. Başka bir yayım organında yayınlanmış yazıların çevirileri yayınlanabilir. Çevirilerin özgün metni de gönderilmelidir.

2. TKD'ye gönderilen yazılar editör tarafından derginin yayım kriterleri açısından incelenir. Editör kuşkuya düştüğü hususlarda yayım kurulundan görüş talep alır. Uygun bulunan yazı ilgili hakeme gönderilir. Hakemin uygun bulduğu yazı yayımlanır. Editör yazılarda yazım şekli ile ilgili değişiklik yapabilir.

3. Yazarlara herhangi bir telif ücreti ödenmez.

4. Kitap tanıtımı bir eserin sırf özeti değil, eleştirel olarak değerlendirmesi olmalıdır. Kitap tanıtımı yapan yazar kitapla aynı fikirde olabilir veya kitabın fikirlerine karşı çıkabilir veya kitabın sunduğu bilgilerde, yargılarda veya yapıda örnek teşkil eden veya eksik kalan yönleri belirtebilir. Kitap tanıtımı yapan yazar ayrıca kitapla ilgili düşüncelerini de açık bir şekilde ifade etmelidir.

5. Kitap incelemesi, bir kitaptan ortaya konulan en önemli noktalara ışık tutularak bunların eleştirel olarak tartışılmasıdır. Kitap incelemesi giriş, kitabın özeti, eleştirel tartışma ve sonuç gibi genel bir yapıyı takip etmelidir. Kitap incelemesi yazarı,

a. Giriş kısmında ana tez ve yaklaşımını ifade etmeli,

b. Özet kısmında kitabın esas argüman ve iddiaları üzerine odaklanmalı ve çalıştığı disipline getirdiği katkı ve itirazları sıralamalı,

c. Eleştirel tartışma kısmında kitap yazarının alanında yaptığı katkıların önemini değerlendirmeli, argümanlarının dayandığı veriler ve bunların bağlama uygun kullanılıp kullanılmadığını incelemeli ve

ç. Sonuç kısmında kitaba ilişkin ulaştığı sonuçları ifade etmelidir.

6. Başlık bilgilerinde tanıtım veya inceleme yapılan eserin adı, yazarı, yayımlandığı şehir ve yayınevi, yayım yılı, kaç sayfa olduğu ve ISBN numarası yazılmalıdır. Başlık bilgilerinin bir satır altına tanıtım veya incelemeyi sonuna yazanın adı SOYADI sağa dayalı olarak açıklama işareti konularak yazılır:

Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi Kırım

Yücel ztrk (ed.)

İstanbul, Çamlıca Basım Yayın, 2015, 432 sayfa, ISBN: 978-605-9964-38-8.

Fatih ORTA*

7. Sayfa altında özel işarete karşılık olarak yazarın akademik unvanı, mensup olduğu kurum ve e-posta adresi yazılır (* Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Konya, forta@selcuk.edu.tr).
8. Kitap tanıtımı metinleri 800-1500 kelime arasında, kitap inceleme metinleri ise 2500-4000 kelime arasında olması tercih edilir.
9. Tanıtım veya incelemenin yapıldığı eserin kapak sayfası resmi metnin başlık bilgilerinin hemen üstüne ortalananarak konulur.
10. Yazı karakteri Times New Roman, 11 punto, satırlar bir buçuk aralıklı, dipnotlar 9 punto ve tek aralıklı yazılmalıdır. Paragraflar arası önceki 3 nk, sonra 3 nk, iki yana dayalı olmalıdır.
11. Metin içinde vurgulanması istenen kısımlar *italik* olarak yazılmalıdır. Alıntılar ise *italik* harflerle ve tırnak içinde verilmelidir.  satırdan az olan alıntılar satır arasında, üç satırdan fazla olan alıntılar ise satırbaşı yapılarak satırın iki yanından 1 cm içeride blok halinde, 9 punto ve 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.
12. Dipnotlar klasik yntemde sayfa altında numaralandırılarak verilir.

GUIDELINES FOR BOOK REVIEWS AND REVIEW ESSAYS

1. The Journal of History Critique (JHC) publishes book reviews and review essays in Turkish and English of works in the fields of history, published in the past two years, as a general rule. Translations of previews and essays published in other chronicles and/or journals may also be published. In that case, the original texts of the translations should also be forwarded to JHC.
2. All reviews sent to JHC is subject to examination of the Editor who will conduct an appraisal of the work to establish its conformity with the Journal's publishing *criteria*. The Editor may ask for the opinion of the Editorial Board in case it is so required. Convenient review is sent to the referee. Upon approval of the referee, review is publish. The Editor may make changes regarding the layout format.
3. No *honorarium* will be paid to the authors/researchers.
4. Book reviews should not merely be a summary of the work but should include a critical assesment of the work as well. Book Reviewer shall offer agreement or disagreement with the author and identify where he/she finds the work exemplary or deficient in its contents of knowledge, judgments, or structure. Reviewer shall also clearly state his/her opinion of the work which is discussed.
5. Review essay shall offer an insight into the most important points of the book and discuss these points within a critical approach. Review essays shall follow a general pattern of introduction, summary of the book, critical discussion and conclusion. Author of the review essay shall
 - a. Express the fundamentals of his/her thesis and basic approach in the introduction,
 - b. Focus on main arguments and assertions of the book and list its contributions and objections in its field in the summary,
 - c. Evaluate the contributions of the author of the book to his/her field and examine the data on which his/her arguments have been based and the way in which he/she has used these data within the context of the critical assessment.
 - d. Express in the conclusion part he/she has inferred about the book
6. Title information vis-a vis the review shall include name of the book or essay, author of the book, publication place and printing house, publication year, number of pages, and ISBN number. One line below the title, name and family name of reviewer should be written with asterisk right aligned. See an example below;

Cross and Crescent in the Balkans: The Ottoman Conquest of South Eastern Europe

David Nicolle

Barnsley, Pen & Sword Books, 2010, Pp. xvi, 256, ISBN: 978-184415-954-3.

Mesut UYAR*

7. In footnote section, academic title, institution and e-mail address of reviewer are required to be written with asterisk (* Associate Professor, University of New South Wales, Canberra, m.uyar@adfa.edu.au).

8. It is preferred that book reviews should be between 800-1500 words and review essays 2500 to 4000 words.

9. Cover page picture of the reviewed work is set in the center aligned above the title of review or essay.

10. The typeface must be written in Times New Roman, font size 11, line spacing 1,5, footnotes font size 9 and with single line spacing. Spacing of paragraphs must be 3 pts with the previous one, and 3 pts. with the following one and justified.

11. The important points which need to be emphasized in the text should be written in italics. Citations/quotations should be in *italics* and inverted commas. Citations/quotations less than three lines should be written between lines. If it is more than three lines it must be placed as block 1 cm inside equally from the beginning and the end of the line with font size 9 and 1 linespacing.

12. Footnotes will be given in classical manner i.e bottom of the page with numbers.

History Critique

Tarih Kritik Dergisi / Journal of History Critique

TARİH KRİTİK DERGİSİ
Journal of History Critique

Hakemli Kitap Tanıtımı ve İncelemeleri Dergisi /Peer Reviewed Journal for Book Review and Review Essays
Yıl/Year 5 • Sayı/Issue 3 • Temmuz/July 2019 • e-ISSN 2149-8733

SAHİBİ/Owner
Oğuzhan SAYGILI

EDİTÖR/Editor
Doç. Dr. Hasip SAYGILI

EDİTÖR YARDIMCISI/Vice Editor
Eyüp BULUT

YAYIN KURULU/Editorial Board
Prof.Dr. İskender ÖKSÜZ
Büyükelçi (E)/Ambassador (R) H. Kemal GÜR
Prof.Dr. Mahir AYDIN
Prof.Dr. Alfina SIBGATULLINA
Prof.Dr. Fatma ÜREKLİ
Dr. Abdrasul İSAKOV

MUSAHHİH/Proofread
Mustafa Hakan YILDIRIM

tarihkritik@gmail.com